

**Πανεπιστήμιο
Θεσσαλίας**

**ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ – ΠΜΣ “ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ”**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“Ο χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών στις ελληνικές
πόλεις”**

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΚΟΥΡΔΟΥΜΠΑΛΟΥ

Βόλος, Ιούνης 2016

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που έχει απασχολήσει για πολλές δεκαετίες τις ΗΠΑ και τις ευρωπαϊκές πόλεις, ενώ αποτελεί ένα σχετικά πιο πρόσφατο φαινόμενο για την χώρα μας. Στην Ελλάδα, τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια, αυξήθηκαν οι ροές των μεταναστών με αποτέλεσμα να μετατραπεί σε χώρα έλξης ανθρώπινου δυναμικού. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών στον αστικό χώρο, δημιουργώντας ερωτήματα γύρω από τους λόγους και τις αιτίες που οδηγούν στην εγκατάστασή τους.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει και να αποτιμήσει το βαθμό του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις, διερευνώντας πιθανούς λόγους και αιτίες του φαινομένου. Για το σκοπό αυτό η εργασία χρησιμοποιεί δυο πολύ γνωστούς δείκτες, το δείκτη ανομοιότητας και το δείκτη απομόνωσης, για να μετρήσει το χωρικό διαχωρισμό και οικονομετρική ανάλυση για να προσδιορίσει πιθανούς παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωσή του. Η μελέτη γίνεται σε δυο χρονικές στιγμές, 2011 και 2001, επιτρέποντας να αποτυπώσουμε τις μεταβολές στο πρότυπο του χωρικού διαχωρισμού κατά την τελευταία δεκαετία. Η εργασία αντλεί δεδομένα σε επίπεδο απογραφικού τομέα από τις τελευταίες δύο απογραφές της χώρας (2011 και 2001).

Τα βασικά συμπεράσματα που απορρέουν από την έρευνα αυτή, είναι πως η Ελλάδα είναι μια χώρα με μέτρια επίπεδα χωρικού διαχωρισμού τα οποία, παρά μια σχετική αύξηση στο βαθμό απομόνωσης, δεν επέστησαν καμία δραματική αλλαγή από τη μια εξεταζόμενη περίοδο στην άλλη. Οι παράγοντες που φαίνεται να επηρεάζουν το πρότυπο του χωρικού διαχωρισμού στη χώρα μας (για το 2011) είναι το μέγεθος των πόλεων, το μέγεθος των μεταναστών και η θέση των αστικών κέντρων στον ελληνικό χώρο.

Λέξεις κλειδιά: χωρικός διαχωρισμός, μετανάστευση, δείκτης ανομοιότητας, δείκτης απομόνωσης, Ελλάδα

ABSTRACT

Immigration has troubled for many decades both the US and the European cities, but is a relatively new phenomenon in Greece. Just over the last twenty years the country has seen considerable inflows of immigrants and it has been turned into a destination location. Of particular interest is the spatial allocation of immigrants in urban areas, raising questions about the reasons and the causes leading to their settlement.

The aim of this dissertation is to examine and evaluate the degree of spatial segregation of immigrants in Greek cities, investigating possible reasons and causes of the phenomenon. In particular, spatial segregation is assessed on the basis of two established indices, the dissimilarity index and the isolation index, and econometric analysis is employed in order to identify possible determinants of the phenomenon. Analysis is conducted in two time points, 2011 and 2001, and changes of spatial segregation are also considered. Data are drawn from the last two censuses of the country (2011 and 2001). These data are at the lowest spatial unit (census track) available.

The most significant conclusions drawn from this study is that Greece has experienced moderate levels of spatial segregation with some increase in immigrants' isolation but no significant changes over the examined years. The factors affecting the spatial segregation in the country, for 2011, concern the size of cities and the immigrant population and the location of cities.

Keywords: spatial segregation, immigration, dissimilarity index, isolation index, Greece

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ...	1
1.2 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2
1.3 ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	5
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
2.2 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	5
2.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	6
2.4 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΧΗΣ	8
2.5 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	9
2.5.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΠΩΘΗΣΗΣ	10
2.5.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΛΞΗΣ.....	11
2.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.....	14
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	14
3.2 ΧΩΡΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΗΠΑ	14
3.3 ΧΩΡΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	20
3.4 ΧΩΡΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	23
3.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ.....	27
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	27
4.2 ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ.....	27
4.3 ΑΙΤΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ.....	32
4.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ.....	37
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	37
5.2 Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.....	37
5.3 ΚΛΑΣΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ.....	40
5.4 ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ	44

5.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	47
6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	47
6.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	47
6.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΑΝΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ.....	50
6.3.1 ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2011	50
6.3.2 ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2001	62
6.4 ΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ	76
6.4.1 ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2011.....	76
6.4.2 Απογραφή 2001.....	82
6.5 ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ 2011 ΚΑΙ 2001.....	89
6.6 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ.....	93
6.1.1 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ D.....	94
6.1.2 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ I	96
6.1.3 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ D <i>Albanian</i>	97
6.6.4 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ I <i>Albanian</i>	99
6.6.5 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ D <i>Russian</i> ..	100
6.6.6 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ I <i>Russian</i> ...	102
6.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	103
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	108
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	114

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 6.1: Δείκτης ανομοιότητας D ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα – 2011.....	51
Πίνακας 6.2: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Αλβανών το 2011.....	53
Πίνακας 6.3: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρώσων το 2011..	54
Πίνακας 6.4: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Βουλγάρων το 2011.....	55

Πίνακας 6.5: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρουμάνων το 2011.....	56
Πίνακας 6.6: Δείκτης απομόνωσης I ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα – 2011.....	57
Πίνακας 6.7: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Αλβανών το 2011.....	59
Πίνακας 6.8: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Ρώσων το 2011....	60
Πίνακας 6.9: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Βουλγάρων το 2011.....	61
Πίνακας 6.10: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Ρουμάνων το 2011.....	62
Πίνακας 6.11: Δείκτης ανομοιότητας D ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα – 2001....	63
Πίνακας 6.12: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Αλβανών το 2001.....	65
Πίνακας 6.13: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρώσων το 2001.....	66
Πίνακας 6.14: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Βουλγάρων το 2001.....	67
Πίνακας 6.15: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρουμάνων το 2001.....	68
Πίνακας 6.16: Δείκτης απομόνωσης I ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα – 2001.....	69
Πίνακας 6.17: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Αλβανών το 2001.....	71
Πίνακας 6.18: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Ρώσων το 2001..	72
Πίνακας 6.19: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Βουλγάρων το 2001.....	73
Πίνακας 6.20: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Ρουμάνων το 2001.....	74
Πίνακας 6.21: Περιγραφικά στατιστικά των μεταβλητών.....	94
Πίνακας 6.22: Μοντέλα παλινδρόμησης (D).....	94
Πίνακας 6.23: Μοντέλα παλινδρόμησης (logI).....	96
Πίνακας 6.24: Μοντέλα παλινδρόμησης (Ln_D_Albanian).....	98
Πίνακας 6.25: Μετασχηματισμένο Model 7.....	98
Πίνακας 6.26: Μοντέλα παλινδρόμησης (I_Albanian).....	99

Πίνακας 6.27: Μοντέλα παλινδρόμησης (D_Russian).....	101
Πίνακας 6.28: Μετασχηματισμένο Model 6.....	101
Πίνακας 6.29: Μοντέλα παλινδρόμησης (I_Russian).....	102

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 6.1: Δισδιάστατο σύστημα των δυο δεικτών (ανομοιότητας και απομόνωσης).....	50
Διάγραμμα 6.2: Δισδιάστατο σύστημα για το σύνολο των μεταναστών, 2011.....	79
Διάγραμμα 6.3: Δισδιάστατο σύστημα Αλβανών, 2011.....	81
Διάγραμμα 6.4: Δισδιάστατο σύστημα Ρώσων, 2011.....	82
Διάγραμμα 6.5: Δισδιάστατο σύστημα Βούλγαρων, 2011.....	83
Διάγραμμα 6.6: Δισδιάστατο σύστημα Ρουμάνων, 2011.....	84
Διάγραμμα 6.7: Δισδιάστατο σύστημα για το σύνολο των μεταναστών, 2001.....	85
Διάγραμμα 6.8: Δισδιάστατο σύστημα Αλβανών, 2001.....	87
Διάγραμμα 6.9: Δισδιάστατο σύστημα Ρώσων, 2001.....	88
Διάγραμμα 6.10: Δισδιάστατο σύστημα Βούλγαρων, 2001.....	90
Διάγραμμα 6.11: Δισδιάστατο σύστημα Ρουμάνων, 2001.....	91
Διάγραμμα 6.12: Σύγκριση των μέσων όρων των μεταναστών στις περιόδους εξέτασης.....	92
Διάγραμμα 6.13: Μεταβολή των μέσων όρων των μεταναστών στις περιόδους εξέτασης.....	93
Διάγραμμα 6.14: Μεταβολή των δεικτών των περιοχών στις περιόδους εξέτασης.....	95

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 4.1: Οι πέντε διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού	28
Σχήμα 4.2: Διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού σε σύστημα δύο αξόνων.....	30

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 3.1: Απογραφής του 2010, Λος Άντζελες.....	19
Χάρτης 3.2: Απογραφή του 2010, Ντιτρόιτ.....	20

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας, καθηγητή κύριο Π. Αρβανιτίδη, για την ανεκτίμητη βοήθειά του και πολύτιμη καθοδήγησή του.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τις κυρίες Ε. Βρόντου και Π. Τζώρτζη από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, για την άμεση εξυπηρέτησή τους και τη διάθεση εμπιστευτικών δεδομένων για τις απογραφές του 2001 και 2011, ώστε να μπορέσω να ολοκληρώσω επιτυχώς την εργασία μου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ, ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σύνθετο και διαχρονικό φαινόμενο και μια πολύ σημαντική πλευρά της ιστορίας και του πολιτισμού των λαών. Τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια το ζήτημα έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τη χώρα μας, η οποία είδε μια μαζική εισροή μεταναστών τόσο από ευρωπαϊκές (κυρίως Ανατολικές) όσο και από χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Σήμερα στην Ελλάδα οι αλλοδαποί αγγίζουν το ένα εκατομμύριο (περίπου το 8,5% του πληθυσμού), η πλειονότητα των οποίων προέρχεται από τρίτες χώρες (767.900 άτομα), ενώ οι υπόλοιποι (161.600) είναι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Καθημερινή, 2010).

Υπάρχουν αρκετοί λόγοι που ώθησαν τους ανθρώπους αυτούς να εγκατασταθούν στην Ελλάδα. Από τη μία πλευρά, η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μετά το 1989, και από την άλλη οι προοπτικές καλύτερης οικονομικής αποκατάστασης στη χώρα μας. Επιπλέον, ένας εξίσου σημαντικός λόγος εγκατάστασης είναι η γεωπολιτική θέση της χώρας, που αποτελεί σταυροδρόμι τριών ηπείρων και ταυτόχρονα πύλη εισόδου στην Ευρώπη και τις χώρες της ΕΕ.

Το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον των επιστημόνων, με αποτέλεσμα τη συγγραφή σημαντικών ερευνητικών εργασιών που μελετούν διάφορες πτυχές (κοινωνικές, οικονομικές, δημογραφικές και χωρικές) αυτού του πολυδιάστατου φαινομένου στη χώρα μας (Lazaridis 1996, Ψημμένος 1995 1998, Cavounidis 2002, Baldwin-Edwards 2005, Arapoglou 2006, Rovolis & Tragaki 2006, Maloutas 2007, Arvanitidis & Skouras 2008). Ωστόσο η χωρική κατανομή των μεταναστών μέσα στον αστικό χώρο, και η πιθανή δημιουργία εθνοτικών ή φυλετικών θυλάκων, έχει μελετηθεί σε πολύ μικρό βαθμό (βλ. Arvanitidis κ.α. 2009 2013, Αρβανιτίδης & Σκούρας 2009 2011, Αρβανιτίδης & Λιοκάτη 2012).

Αυτός ακριβώς είναι και ο σκοπός της συγκεκριμένης εργασίας, που αποσκοπεί στο να μελετήσει και να αποτιμήσει το βαθμό του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις, διερευνώντας παράλληλα τους πιθανούς λόγους και τις αιτίες του φαινομένου. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούνται δημογραφικά στοιχεία από τις δύο τελευταίες απογραφές, του 2001 και του 2011, ώστε να υπολογιστούν κλασικοί δείκτες

χωρικού διαχωρισμού για τις ελληνικές πόλεις. Οι δείκτες αυτοί περιγράφουν την ένταση και τα χαρακτηριστικά του φαινομένου στις διάφορες διαστάσεις του, ενώ η μεταβολή τους (από τη μια απογραφή στην άλλη) αποτυπώνει τη δυναμικότητα του φαινομένου. Επιπλέον, η εργασία χρησιμοποιεί οικονομετρική ανάλυση σε μια πρώτη προσπάθεια να προσδιοριστούν πιθανοί παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωσή του φαινομένου.

Τα όσα προαναφέραμε, αποτυπώνονται στους παρακάτω στόχους:

1. Στη διαμόρφωση ενός κατάλληλου θεωρητικού και αναλυτικού πλαισίου, που συμβάλει στη μελέτη του χωρικού διαχωρισμού στις ελληνικές πόλεις.
2. Στη σκιαγράφηση της εμπειρίας του χωρικού διαχωρισμού διεθνώς με ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση της Ελλάδας.
3. Στον προσδιορισμό της έντασης του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις, λαμβάνοντας υπ' όψη τις διάφορες διαστάσεις.
4. Στον καθορισμό των χαρακτηριστικών, που συμβάλουν στο χωρικό διαχωρισμό και τη διαμόρφωση του χωρικού προτύπου που παρατηρούμε.

1.2 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία, αναπτύσσεται σε έξι συνολικά κεφάλαια. Η διάρθρωσή της είναι η ακόλουθη:

Στο Κεφάλαιο 2, γίνεται μια παρουσίαση του φαινομένου της μετανάστευσης (Ενότητα 2.2), αναλύονται οι κατηγορίες της (Ενότητα 2.3), γίνεται αναφορά στις επιδράσεις που έχει στη χώρα αποστολής και υποδοχής (Ενότητα 2.4) και παρουσιάζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν τη μετανάστευση (Ενότητα 2.5). Το κεφάλαιο κλείνει με έναν γενικό σχολιασμό του φαινομένου της μετανάστευσης στον ελλαδικό χώρο (Ενότητα 2.6).

Στο Κεφάλαιο 3, επιχειρείται η βιβλιογραφική ανασκόπηση του χωρικού διαχωρισμού σε διεθνή κλίμακα, τόσο από τις πρώτες εμφανίσεις του στις ΗΠΑ (Ενότητα 3.2), και στις ευρωπαϊκές πόλεις (Ενότητα 3.3) όσο και στην Ελλάδα (Ενότητα 3.4). Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό (Ενότητα 3.5), παραθέτουμε τα βασικά συμπεράσματα του διαχωρισμού διεθνώς, κάνοντας πιο ομαλό το πέρασμα στο κεφάλαιο που αφορά τους δείκτες αποτίμησης του διαχωρισμού.

Στο Κεφάλαιο 4, παρουσιάζονται οι διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού (Ενότητα 4.2), οι αιτίες και τα πρότυπά του (Ενότητα 4.3) μέσα από την εκτενή

βιβλιογραφική ανασκόπηση. Τέλος, αναπτύσσονται τα βασικά συμπεράσματα των ενοτήτων αυτών (Ενότητα 4.4).

Στο Κεφάλαιο 5, γίνεται η περιγραφή της εξέλιξης των δεικτών (Ενότητα 5.2) και στη συνέχεια γίνεται ο διαχωρισμός τους σε κλασσικούς (Ενότητα 5.3), και σύγχρονους (Ενότητα 5.4). Εν κατακλείδι, παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα που προκύπτουν (Ενότητα 5.5) δίνοντας έμφαση στον πιο διαδεδομένο δείκτη αποτίμησης του χωρικού διαχωρισμού.

Στο Κεφάλαιο 6 η εργασία μελετά εμπειρικά το βαθμό και τους παράγοντες του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών για το σύνολο των ελληνικών πόλεων, παραθέτοντας την μεθοδολογία (Ενότητα 6.2), τα αποτελέσματα των δεικτών για το 2011 (Ενότητα 6.3), και το 2001 (Ενότητα 6.4). Στην ενότητα 6.5 γίνεται συγκριτική ανάλυση των μεταβολών των δεικτών. Τέλος στην Ενότητα 6.6 προκύπτουν τα υπόδειγμα μέσω της οικονομετρικής ανάλυσης και τέλος (Ενότητα 6.7) διατυπώνονται τα συμπεράσματα.

Τέλος, στο Κεφάλαιο 7 αναπτύσσονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη αναφέροντας τις όποιες αδυναμίες και τις μετέπειτα δυνατότητες.

1.3 ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Από την βιβλιογραφική έρευνα που έγινε, δεν βρέθηκαν άλλες εργασίες που να μελετούν το φαινόμενο, και να αφορούν το σύνολο των ελληνικών πόλεων. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες μελέτες που αποτιμούν το χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών σε συγκεκριμένες πόλεις (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Βόλος) για την χρονική περίοδο 1991-2001 (Arvanitidis κ.α. 2009 2013, Αρβανιτίδης & Σκούρας 2009 2011, Αρβανιτίδης & Λιοκάτη 2012). Το θέμα έχει απασχολήσει τη διεθνή βιβλιογραφία σε μεγάλο βαθμό, με σημαντικό αριθμό μελετών να εξετάζουν το φαινόμενο στις ΗΠΑ αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Η παρούσα εργασία εστιάζει όχι μόνο στην παρουσίαση της θεωρίας του χωρικού διαχωρισμού, αλλά και σε μια εμπειρική αποτύπωση -με μέτρηση και ανάλυση- του φαινομένου, με σκοπό να αποβεί χρήσιμη στην περαιτέρω εξέταση του ζητήματος και από άλλους ερευνητές.

Τέλος, η εν λόγω μελέτη, δύναται να αποτελέσει ένα επιπλέον σκαλοπάτι για την αποτελεσματικότερη άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, το κράτος, οι οργανισμοί και οι κρατικοί φορείς που σχετίζονται με αυτό, μελετώντας τη

χωροθέτηση των μεταναστών στην Ελλάδα, αλλά και τους παράγοντες που επηρεάζουν την εγκατάστασή τους, θα είναι σε θέση να αποκομίσουν τα στοιχεία εκείνα που μπορούν να βοηθήσουν στην άσκηση της ενδεικνυόμενης πολιτικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετανάστευση ως έννοια, έχει τις ρίζες της πολλές δεκαετίες πριν. Τα πρώτα κύματα μεταναστών εμφανίστηκαν κυρίως στις ΗΠΑ, ενώ στη συνέχεια, πολλές χώρες της Ευρώπης μετατράπηκαν σε χώρες υποδοχής τους. Η μετανάστευση πηγάζει συνήθως από την επιτακτική ανάγκη επιβίωσης και αναζήτησης ευνοϊκότερων συνθηκών εργασίας και ζωής όπως επίσης και από την ανάγκη της οικογενειακής επανένωσης. Αυτοί ακριβώς οι λόγοι οδηγούν τους μετανάστες στο να μεταφερθούν σε περιοχές εντός των χωρών τους, σε άλλες χώρες, ή ακόμη και σε άλλες ηπείρους.

Η Ελλάδα είναι μία χώρα της Ε.Ε. που έχει μετατραπεί σταδιακά, από μια χώρα αποστολής, σε μια χώρα υποδοχής μεταναστών, με τους αλλοδαπούς να αντιπροσωπεύουν πλέον ένα σχετικά υψηλό ποσοστό του συνολικού πληθυσμού της.

Το παρόν κεφάλαιο, επικεντρώνεται στην παρουσίαση του φαινομένου της μετανάστευσης, κάνοντας αναφορά σε εκείνες τις κατηγορίες και τους παράγοντες που την επηρεάζουν, όπως επίσης και στις διάφορες κατηγορίες μεταναστών. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στις επιδράσεις που έχει η μετανάστευση τόσο στις χώρες υποδοχής, όσο και στις χώρες αποστολής.

2.2 ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η μετανάστευση μπορεί να οριστεί ως η διαδικασία μετακίνησης ανθρώπων, λαμβάνοντας υπόψη ένα γενικότερο πλαίσιο (IFRC 2012). Καλύπτει κάθε είδους μετακίνηση, ανεξάρτητα από τη σύνθεση των ανθρώπων, την απόσταση και τις αιτίες της μετακίνησης. Έτσι περιλαμβάνει μετακινήσεις α) μέσα στην ίδια χώρα, β) από χώρα σε χώρα ή γ) από μία ήπειρο σε μία άλλη, και αφορά πρόσφυγες, εκτοπισθέντα άτομα, αλλά και οικονομικούς μετανάστες. Το φαινόμενο της μετανάστευσης δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο. Μεταναστευτικά ρεύματα εντοπίζονται από τις απαρχές της ανθρώπινης ιστορίας.

Ήδη από το 1539, ο Juan Antonio Vittoria διατύπωσε το δικαίωμα του μεταναστεύειν (Μαρβάκης, Παρσάνογλου, Παύλου, 2001). Σύμφωνα με αυτό, ναι μεν

το άτομο έχει το δικαίωμα να φύγει από το κράτος του οποίου είναι πολίτης, όμως, δεν μπορεί να εισέλθει σε όποιο κράτος επιθυμεί, επειδή τα κράτη ελέγχουν την είσοδο και την εγκατάσταση των ατόμων εκείνων, που δεν είναι πολίτες τους και δεν έχουν την ιθαγένεια της χώρας υποδοχής ή εγκατάστασης (ΙΜΕΠΟ, 2007).

Οι δυο κυριότερες αιτίες της μετανάστευσης είναι η αναζήτηση εργασίας, επομένως τα οικονομικά αίτια, και η οικογενειακή επανένωση (Μουρίκη, Ναούμη, Παπαπέτρου 2002). Άλλοι παράγοντες που ωθούν τα άτομα στο να μεταναστεύουν, εντοπίζονται στις διάφορες πολιτικές, οικονομικές και θρησκευτικές συνθήκες που επικρατούν στις χώρες τους και επίσης σε λόγους όπως π.χ. η εμπόλεμη κατάσταση της πατρίδας τους. (Σαρρής 2008). Σήμερα, για παράδειγμα, παρατηρούμε ένα μεγάλο κύμα εισερχομένων ανθρώπων στη χώρα μας, που μεταναστεύουν κυρίως λόγω των διώξεων και του πολέμου, οξύνοντας κατά τον τρόπο αυτό, το επονομαζόμενο προσφυγικό ζήτημα.

Κατά κύριο λόγο οι νεοεισερχόμενοι, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε αυτούς που έχουν την πρόθεση να διαμείνουν μόνιμα στη χώρα υποδοχής και σε εκείνους που δεν προτίθενται να παραμείνουν. Υπάρχουν, επίσης, οι επονομαζόμενοι “brain-drained” μετανάστες· πρόκειται για άτομα με υψηλό επίπεδο μόρφωσης και αντίστοιχη επαγγελματική κατάρτιση που μετακινούνται με σκοπό την αναζήτηση καλύτερων επαγγελματικών ευκαιριών απασχόλησης και με στόχο την απόκτηση υψηλότερου εισοδήματος (OneEurope, 2013).

2.3 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η μετανάστευση περιλαμβάνει διάφορες κατηγορίες που ορίζονται από ποικίλα κριτήρια. Η *εσωτερική ή εξωτερική/διεθνής μετανάστευση* είναι εκείνη που χαρακτηρίζεται από την μεταναστευτική κίνηση μέσα στο ίδιο το κράτος ή από το ένα κράτος στο άλλο (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου 2002). Ως *εκούσια ή ακούσια*, χαρακτηρίζεται από το αν οφείλεται στην ελεύθερη ή όχι, επιλογή του ατόμου, ενώ ως *μόνιμη ή προσωρινή*, χαρακτηρίζεται με βάση το κριτήριο της διάρκειας παραμονής του μετανάστη στη χώρα. Επίσης, ως *ατομική ή ομαδική* χαρακτηρίζεται η μετανάστευση

όταν μεμονωμένα άτομα ή ομάδες αντίστοιχα εγκαταλείπουν τον τόπο τους και εγκαθίστανται σε κάποιον άλλο (Ζολώτα, 2010).

Ανάλογα με τη χρονική περίοδο που συντελείται, η μετανάστευση μπορεί να χαρακτηριστεί ως *σύγχρονη ή παραδοσιακή*. Η «σύγχρονη μετανάστευση», αναφέρεται κυρίως στη μετακίνηση των ανθρώπων, με κυριότερο προορισμό την Ευρώπη, ενώ η «παραδοσιακή», αναφέρεται στην υπερπόντια μετανάστευση του 19ου αιώνα (Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής, 2013). Επιπλέον, υπάρχει και η *σύγχρονη νεωτερική* μετανάστευση, που αφορά τη μετανάστευση των τελευταίων χρόνων και συνδέεται με την εκβιομηχάνιση και τη συνεπακόλουθη κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη που οφείλεται σε αυτήν. Τέλος, ανάλογα με το αν είναι καταγεγραμμένη η μετανάστευση από τις επίσημες αρχές ή όχι, διακρίνεται σε *νόμιμη ή παράνομη* (λαθρομετανάστευση) (Μπάγκαβος & Παπαδοπούλου 2002).

Οι μετανάστες ανάλογα με την κατηγορία στην οποία ανήκουν, τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης από τις αρχές και το κοινό των χωρών της ΕΕ. Κάποιες από τις ομάδες μεταναστών που δέχεται και η χώρα μας είναι οι παρακάτω:

- Οι παλιννοστούντες. Οι εν λόγω μετανάστες είναι από τους ιδιαίτερα ευνοημένους, ονομάζονται ομογενείς και περιλαμβάνουν τους επαναπατριζόμενους στην Ελλάδα, από τη Δυτική Ευρώπη, κατά τη δεκαετία '80. Αυτοί οι μετανάστες, απολαμβάνουν ειδικού καθεστώτος και δεν αντιμετωπίζονται ως μετανάστες (Baldwin-Edwards, 2005).
- Οι πολίτες της Ε.Ε. οι οποίοι ζουν σε άλλες χώρες της Ε.Ε.
- Οι μετανάστες των πρώην αποικιών της Ευρώπης. Λόγω της προέλευσης τους, οι περισσότεροι εξ αυτών γνωρίζουν τον πολιτισμό και τη γλώσσα της χώρας υποδοχής.
- Οι πρόσφυγες και εκείνοι που ζητούν άσυλο. Η ύπαρξη πολεμικών συγκρούσεων επηρεάζουν τις αποφάσεις των ανθρώπων αναφορικά με τη μετακίνησή τους (Ταπεινός, 1993). Πρόσφατα, με την πολεμική κατάσταση στη Συρία να επιδεινώνεται, η Ελλάδα το 2015 δέχθηκε 562.355 άτομα αιτούντα ασύλο (iefimerida, 2015).
- Οι οικονομικοί μετανάστες, που διακρίνονται σε οικονομικά ενεργούς (απασχολούμενοι κυρίως στον αγροτικό ή οικοδομικό τομέα) και στους μη ενεργούς.

2.4 ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Η μετανάστευση έχει διπλή επίδραση. Από την μία πλευρά, επηρεάζεται η χώρα αποστολής και από την άλλη, η χώρα υποδοχής. Όσον αφορά τη χώρα αποστολής, οι συνέπειες χαρακτηρίζονται συνήθως ως θετικές εφόσον περιορίζεται η πίεση από την πληθυσμιακή αύξηση, μειώνεται ο αριθμός των ατόμων που αναζητούν εργασία και παράλληλα εισρέει εισόδημα στη χώρα από τα εμβάσματα των μεταναστών (Ναζάκης & Χλέτσος 2003). Παρόλα αυτά όμως, μπορεί να υπάρξουν και αρνητικές συνέπειες, εξαιτίας της αποδυνάμωσης του παραγωγικότερου και συνήθως πιο μορφωμένου τμήματος του εργατικού δυναμικού, που θεωρείται απαραίτητο για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Επίσης οι ηλικιακές ομάδες που επιλέγουν να μεταναστεύσουν, ανήκουν κατά κύριο λόγο στο πλέον ενεργό δυναμικό της χώρας, - συνήθως μεταξύ 15 έως 30 χρονών-, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μείωση των γεννήσεων και αύξηση της γήρανσης του πληθυσμού. Τέλος, μια εξίσου σοβαρή αρνητική συνέπεια της μετανάστευσης για τη χώρα αποστολής, είναι η οικονομική εξάρτησή της από τη χώρα υποδοχής των μεταναστών της (Ζολώτα 2010).

Από την άλλη πλευρά, στη χώρα υποδοχής η μετανάστευση αυξάνει τον αριθμό των ατόμων που παίρνουν μέρος στη συλλογική ζωή της, επηρεάζοντας έτσι πολλαπλούς τομείς της εν λόγω χώρας. Σημαντική επίδραση ασκείται στην αγορά εργασίας και τον ασφαλιστικό τομέα, αλλά και στους χώρους της υγείας και της εκπαίδευσης, καθώς οι μετανάστες έχουν δικαιώματα ασφάλισης, υγειονομικής περίθαλψης και εκπαίδευσης. Συνεπώς υπάρχει άμεση θετική επίδραση στην οικονομία της χώρας.

Παράλληλα, επιπτώσεις εντοπίζονται και στο κοινωνικό επίπεδο, καθώς οι μετανάστες συναναστρέφονται καθημερινά με το γηγενή πληθυσμό. Η διαφορετικότητα των μεταναστών που αφορά στον πολιτισμό, τη θρησκεία και τη γλώσσα, συμβάλει στην συνύπαρξη και στην αλληλεπίδραση ενός φάσματος πολιτισμών στη χώρα υποδοχής και συνεπώς στην επιρροή των μεταναστών στους αντίστοιχους τομείς του πολιτισμού, της θρησκείας και της γλώσσας (Ζολώτα 2010).

Συμπερασματικά θα λέγαμε, πως κατά κύριο λόγο υπάρχουν δύο απόψεις γύρω από την μετανάστευση. Η πρώτη περιλαμβάνει εκείνους που θεωρούν πως η

μετανάστευση προκαλεί προβλήματα και την θεωρούν ως κύρια αιτία για την οικονομική ύφεση της χώρας υποδοχής, την πτώση των μισθών, την αύξηση της εγκληματικότητας και της ανεργίας και την διατάραξη της εθνικής ομοιογένειας. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν εκείνοι που πιστεύουν πως η μετανάστευση επί της ουσίας δε δημιουργεί προβλήματα, αλλά αναδεικνύει τα υφιστάμενα. Αυτή η πλευρά, αντιμετωπίζει τη μετανάστευση ως μια νέα πηγή κοινωνικού πλούτου, που προσφέρει σε διάφορους τομείς της χώρας και αντιμετωπίζεται ως ένας επιθυμητός φυσικός παράγοντας (Μαρβάκης κ.α. 2001).

2.5 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Η μετανάστευση των πληθυσμών οφείλεται σε ένα διττό ζεύγος παραγόντων, απώθησης (push factors) και έλξης (pull factors). Οι πρώτοι ωθούν το άτομο να φύγει από έναν τόπο εξαιτίας διαφόρων αιτιών όπως είναι η πείνα, ο πόλεμος, οι ασθένειες, η ανεργία, ο υπερπληθυσμός και οι περιβαλλοντικές συνθήκες (ξηρασία, πλημμύρες, σεισμοί). Οι σημαντικότεροι παράγοντες απώθησης είναι οι φυσικοί, δηλαδή οι μεταβολές στο φυσικό περιβάλλον που καθιστούν πλέον δύσκολη την επιβίωση. Η σημασία των παραγόντων αυτών είναι μεγαλύτερη όσο χαμηλότερο είναι το επίπεδο της τεχνολογίας, με αποτέλεσμα η εξάρτηση ενός πληθυσμού από τη φύση και την επιτόπια παραγωγή, να είναι καθοριστική. Σημαντικοί είναι επίσης και οι πολιτικοί παράγοντες, στους οποίους περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων οι διώξεις λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, όπως και η πολιτική των διακρίσεων που πολλές φορές εφαρμόζεται από το καθεστώς μίας χώρας σε βάρος μεμονωμένων ατόμων ή ακόμα και εναντίον μιας συγκεκριμένης κατηγορίας πληθυσμού (Παραδεισάνου 2016). Είναι δυνατόν πολλές φορές ταυτόχρονα, πολιτικοί και οικονομικοί παράγοντες να προκαλούν τη φυγή και τη μετανάστευση των πολιτών μίας χώρας.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν και οι παράγοντες εκείνοι που έλκουν διάφορες πληθυσμιακές ομάδες προς έναν τόπο. Τέτοιοι παράγοντες είναι η επανένωση της οικογένειας, η εύρεση καλύτερων συνθηκών απασχόλησης με σκοπό την επαγγελματική εξέλιξη, η ανώτερη εκπαίδευση που παρέχεται, όπως επίσης και οι κοινωνικοί

παράγοντες. Παράλληλα με τις αιτίες της μετανάστευσης που ποικίλλουν ανά περίπτωση, η βασική αξία της μετανάστευσης πρέπει να είναι η κοινωνική προκοπή ή η άνοδος στον συγκεκριμένο κοινωνικό ιστό μίας "εθνικής" κοινωνίας που μπορεί να επιφέρει την ανέλιξη σε ατομικό επίπεδο.

Σήμερα, οι περισσότερες μετακινήσεις των πληθυσμών είναι απόρροια της οικονομικής ανάπτυξης (παράγοντας έλξης) και του φαινόμενου του υπερπληθυσμού που συνδέεται με το πρόβλημα της ανεργίας (παράγοντας απόθησης). Εξίσου σημαντικοί είναι και οι κοινωνικοί και οι πολιτικοί παράγοντες της μετακίνησης των πληθυσμών. Για τους μετανάστες που έρχονται στην Ελλάδα συνυπάρχουν τόσο οι παράγοντες έλξης όσο και οι παράγοντες απόθησης, με αυτούς της απόθησης να υπερτερούν (Antonopoulos & Winterdyk 2006)

Στη συνέχεια περιγράφονται κάποιοι από τους σημαντικότερους παράγοντες απόθησης και έλξης που συνδέονται με τη μετανάστευση στην Ελλάδα.

2.5.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΠΩΘΗΣΗΣ

Σημαντικοί παράγοντες απόθησης των μεταναστών, από την χώρα καταγωγής τους προς την Ελλάδα, κυρίως κατά την κρίσιμη δεκαετία του 1990, είναι:

Οικονομικές συνθήκες. Στις αρχές του 1990, το κατά κεφαλήν εισόδημα σε μεγάλο αριθμό χωρών αποστολής, όπως η Αλβανία, ήταν λιγότερο από 1.000 US \$. Παράλληλα, οι ευκαιρίες απασχόλησης στις χώρες αυτές ήταν αρκετά περιορισμένες. Έτσι ένα μεγάλο ποσοστό ανθρώπων (το 86,6% των Αλβανών) που μετανάστευσαν στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1990, το έκαναν για οικονομικούς λόγους (Antonopoulos & Winterdyk 2006).

Κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες. Οι κοινωνικές και πολιτικές αναταραχές και ένοπλες συγκρούσεις στην περιοχή των Βαλκανίων και της Μέσης Ανατολής, περιλαμβάνονται στις αιτίες που ώθησαν ένα μεγάλο αριθμό ανθρώπων στην Ελλάδα. Ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία τη δεκαετία του 1990, ο εμφύλιος πόλεμος στη Γεωργία, όπως επίσης και ο πόλεμος στο Κόσσοβο κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1990

δημιούργησαν μεγάλα κύματα μεταναστών που έφυγαν από τις χώρες αυτές, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να εγκατασταθούν στην Ελλάδα. Επιπλέον, η χρήση χημικών όπλων στο Ιράκ, ο πόλεμος του Κόλπου στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η κλιμάκωση της βίας στην Τουρκία στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και οι συγκρούσεις μεταξύ των Κούρδων του Βορείου Ιράκ και της Τουρκίας και του καθεστώτος του Σαντάμ ήταν λόγοι που οδήγησαν έναν μεγάλο αριθμό μεταναστών να ζητήσει καταφύγιο στην Ελλάδα (Papadopoulou 2004).

2.5.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΛΞΗΣ

Οι κυριότεροι λόγοι που ωθούν τους μετανάστες να έρθουν στην Ελλάδα ήταν και συνεχίζουν κατά βάσει να είναι οι παρακάτω:

Πολιτική και οικονομική σταθερότητα. Ως μέλος της ΕΕ από το 1981, η Ελλάδα θεωρήθηκε ως μια όαση σταθερότητας στην ταραχώδη περιοχή των Βαλκανίων (Antonopoulos 2005). Ακόμη και οι κακοπληρωμένοι παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα θα μπορούσαν να κερδίσουν παραπάνω μισθό από αυτόν που θα μπορούσαν να αποκομίσουν στη χώρα καταγωγής τους (Karakatsanis & Swarts 2003). Παρόλα αυτά, οι μισθοί αυτοί, κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα, ακόμα και αν ξεπερνούν τους μισθούς που θα αποκτούσαν στην χώρα καταγωγής τους.

Παραγωγική/οικονομική διάρθρωση. Κατά τις δεκαετίες 1990-2000 οι οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα είχαν καταστεί ευνοϊκές για την ανάπτυξη φθηνού εργατικού δυναμικού. Η αυτο-απασχόληση ήταν (και είναι) τριπλάσια από το μέσο όρο της ΕΕ, γεγονός που αντανακλά μια παραγωγική δομή με έμφαση στη γεωργία, τη μικρή κλίμακα οικογενειακών επιχειρήσεων, αλλά και την ύπαρξη μεγάλης παραοικονομίας (Baldwin-Edwards 2002). Στην πραγματικότητα, η παραοικονομία στην Ελλάδα αποτελεί περίπου το 30% του ΑΕΠ (Antonopoulos & Winterdyk 2006). Η άτυπη αυτή οικονομία είχε ανάγκη από φθινό και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό προκειμένου να επιβιώσει, δεδομένου ότι οι νέοι στην Ελλάδα δεν διατίθενται να απασχοληθούν σε αυτούς τους τομείς. Οι νέοι Έλληνες έχουν χαμηλή συμμετοχή ως ποσοστό του εργατικού δυναμικού και συνεχίζουν τις πανεπιστημιακές τους σπουδές ή μένουν έξω

από την αγορά εργασίας, μέχρι να βρουν απασχόληση σε θέσεις με ικανοποιητικές απολαβές. Έτσι, πολλοί είναι οι νέοι μετανάστες που μπορούν να βρουν απασχόληση χαμηλής ποιότητας, εφόσον αποδέχονται τις θέσεις εργασίας που απορρίπτουν οι Έλληνες (Baldwin-Edwards 2002).

Δημογραφία. Η Ελλάδα είναι μία χώρα που χαρακτηρίζεται από τη γήρανση του πληθυσμού της, γεγονός που ενθαρρύνει τη μετανάστευση από χώρες με νεότερο εργατικό δυναμικό όπως είναι οι Βαλκανικές χώρες, η Αλβανία και η Ανατολική Ευρώπη. Η αδυναμία του νεότερου πληθυσμού των μεταναστών να βρουν θέσεις εργασίας στη χώρα καταγωγής τους, σε συνδυασμό με την ανάγκη της Ελλάδας για φθηνό εργατικό δυναμικό και την παράλληλη γήρανση του εργατικού της δυναμικού, είναι κάποιοι από τους λόγους που προσελκύουν πολλούς μετανάστες στην Ελλάδα (Baldwin-Edwards 2002).

Γεωγραφία. Η Ελλάδα, ως σταυροδρόμι της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, δεν είναι μόνο τελικός προορισμός για μετανάστες από την Ασία και την Αφρική, αλλά αποτελεί παράλληλα μια μεγάλη πύλη προς τη Δυτική Ευρώπη (Antonopoulos & Winterdyk 2006). Η μεγάλη ακτογραμμή της Ελλάδας και τα πολλά νησιά της χώρας, έχουν ως συνέπεια να καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη η αστυνόμευση της εισόδου των μεταναστών. Επιπλέον, η εξάρτηση της Ελλάδας λόγω του τουρισμού, συνεπάγεται την ανεπαρκή αστυνόμευση των συνόρων (Iosifides & King 1996). Είναι φανερό, λοιπόν, πως η Ελλάδα δεν αποτελεί μόνο τελικό αλλά και ενδιάμεσο προορισμό των μεταναστών λόγω της γεωγραφικής της θέσης.

2.6 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο παρόν κεφάλαιο έγινε μια ανασκόπηση του φαινομένου της μετανάστευσης εξετάζοντας τους κυριότερους λόγους (οικονομικούς, πολιτικούς, εθνικούς, θρησκευτικούς), τις κατηγορίες του φαινομένου (όπως π.χ. τη χρονική περίοδο που λαμβάνει χώρα και τις ιδιαίτερες συνθήκες υπό τις οποίες διενεργείται), καθώς επίσης και τους παράγοντες έλξης και απόθησης που οδηγούν τους πληθυσμούς στην απόφαση του να μεταναστεύσουν.

Τα τελευταία χρόνια, η εισερχόμενη μετανάστευση αποτελεί ένα ζήτημα που απασχολεί όλο και περισσότερο τις κοινωνίες της Ευρώπης που βλέπουν αύξηση των εισροών εξ αιτίας μιας σειράς κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών αιτιών. Τα αίτια αυτά από τη μια πλευρά απωθούν τους ανθρώπους από τις χώρες αφετηρίας/καταγωγής (ανεργία, πόλεμος), ενώ από την άλλη τους έλκουν σε νέες χώρες/προορισμούς (οικονομική σταθερότητα, ασφάλεια).

Η Ελλάδα συνδυάζει μια σειρά από στοιχεία που την καθιστούν ιδιαίτερα δημοφιλή προορισμό. Ως ευρωπαϊκή χώρα απολαμβάνει μια σχετική πολιτική και οικονομική σταθερότητα ενώ η οικονομία της, ως το 2008, κινούνταν σταθερά σε ανοδική τροχιά (το ακαθάριστο προϊόν αυξανόταν με ρυθμούς μεγαλύτερους του Ευρωπαϊκού μέσου όρου). Επιπλέον η γεωγραφική της θέση είναι τέτοια που περιορίζει τις δυνατότητες αστυνόμευσης και επιτρέπει τη σχετικά εύκολη είσοδο. Έτσι, λόγω της θέσης της ήταν, και εξακολουθεί να είναι, ενδιάμεσος αλλά και τελικός προορισμός για πολλούς ανθρώπους. Μετανάστες που πέρασαν τα σύνορα, είτε παράνομα, είτε νόμιμα ως τουρίστες ή επισκέπτες, στη συνέχεια βρήκαν εργασία και παρέμειναν στη χώρα. Η δομή της ελληνικής οικονομίας, και σε ένα βαθμό, η άρνηση των ντόπιων να εργασθούν σε συγκεκριμένους κλάδους, επέτρεψε την απορρόφηση των μεταναστών και ενίσχυσε τις τάσεις αυτές.

Εξ αιτίας αυτών, η Ελλάδα αποτελεί σημαντική χώρα υποδοχής και παράλληλα πύλη εισόδου των μεταναστών στην Ευρώπη. Οι περισσότεροι από τους μετανάστες συγκεντρώνονται στις αστικές περιοχές λόγω της ευκολότερης και μεγαλύτερης προσβασιμότητας, των ευκαιριών απασχόλησης που παρέχονται, και της δυνατότητας ανωνυμίας που υπάρχει. Βέβαια, υπάρχουν και εκείνοι που εργάζονται και διαμένουν σε περιοχές περισσότερο αγροτικές (ή σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από τον αγροτικό χαρακτήρα της οικονομίας τους).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα πρώτα μεγάλα μεταναστευτικά κύματα στην σύγχρονη ιστορία παρατηρούνται στις ΗΠΑ, οι οποίες δέχθηκαν, τα τελευταία 150 χρόνια, μεγάλους αριθμούς μεταναστών σχεδόν από κάθε ήπειρο. Το αποτέλεσμα ήταν η διαμόρφωση μιας κοινωνίας με φυλετική και εθνοτική πολυμορφία αλλά και με εμφανή σημάδια κοινωνικού και χωρικού διαχωρισμού. Για το λόγο αυτό, αναπτύχθηκε στην πορεία του χρόνου ένας σημαντικός όγκος επιστημονικών εργασιών που μελετά τα πρότυπα χωροθέτησης των διάφορων πληθυσμιακών ομάδων (και κυρίως την ύπαρξη χωρικού διαχωρισμού) και τις επιπτώσεις τους στην αστική δομή (υπό την έννοια της διαμόρφωσης αστικών θυλάκων τύπου γκέτο).

Αντίθετα στην Ευρώπη, το φαινόμενο της εισερχόμενης μετανάστευσης που έχει σαν συνέπεια τη δημιουργία εθνοτικών θυλάκων στις διάφορες πόλεις είναι πολύ νεότερο συγκρινόμενο με των ΗΠΑ. Εμφανίζεται με την κατάρρευση της αποικιοκρατίας και εντείνεται μετά το τέλος του Β' Παγκόσμιου Πόλεμου, όπου χώρες όπως η Γερμανία και το Βέλγιο άνοιξαν τις πόρτες τους στους μετανάστες με σκοπό τη προσέλευση φτηνής εργατικής δύναμης. Λόγω των διαφορετικών ιστορικών γεγονότων που συνέβησαν στις ευρωπαϊκές χώρες καθώς επίσης και της οικονομικής τους εξέλιξης, διαφορετικές ομάδες μεταναστών προσελκύστηκαν από διαφορετικές χώρες προέλευσης.

Ακόμα πιο πρόσφατο φαινόμενο είναι για την περίπτωση της Ελλάδας, όπου δέχθηκε, την τελευταία περίπου δεκαπενταετία, έναν μεγάλο αριθμό μεταναστών κατά κύριο λόγο από τις Δημοκρατίες της πρώην ΕΣΣΔ, την Ανατολική Ευρώπη, τα Βαλκάνια, την Ασία και κυρίως την Αλβανία.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, σκιαγραφείται η διεθνής εμπειρία του φαινομένου της χωρικής εγκατάστασης και του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών, που εντάσσονται σε διαφορετικές φυλετικές ή εθνοτικές ομάδες, στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ελλάδα.

3.2 ΧΩΡΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ δέχθηκαν μετανάστες από τα πολύ παλιά χρόνια. Οι φυλετικές και εθνοτικές ομάδες που εισέρχονται στις Ηνωμένες Πολιτείες για πρώτη φορά, εγκαθίστανται σε θύλακες κοντά στον αστικό πυρήνα, σε υποβαθμισμένες περιοχές με παλιά οικοδομήματα, όπως επίσης και σε περιοχές ή κέντρα με περιορισμένες ή ακόμα και ανύπαρκτες υπηρεσίες (Massey, 2001). Με το πέρασμα των χρόνων και εξαιτίας της προσαρμοστικότητας των ομάδων στους νέους τόπους και της βελτίωσης της κοινωνικοοικονομικής τους κατάστασης, εμφανίζεται μία τάση μετακίνησης έξω από τους αρχικούς θύλακες, σε περιοχές που πρόσφεραν περισσότερες ανέσεις και καλύτερες υπηρεσίες (ασφαλέστεροι δρόμοι, καλύτερες κατοικίες, αποδοτικότερα σχολεία) (Massey 1985).

Οι περισσότεροι μετανάστες είχαν να αντιμετωπίσουν σχετικά λίγα χωρικά εμπόδια και διακρίσεις (όπως στη μίσθωση ακινήτων), με αποτέλεσμα τα επίπεδα του εθνικού διαχωρισμού να μην είναι πολύ υψηλά (Massey 1985, Massey & Denton 1992). Δεν συνέβη, όμως, το ίδιο και με την περίπτωση των Αφροαμερικανών.

Από το 1900 έως το 1960, λόγω της μετακίνησης των Αφροαμερικανών σε αστικές περιοχές, τα επίπεδα διαχωρισμού φτάσανε σε ιδιαίτερος υψηλά επίπεδα. Η ομάδα αυτή είχε να αντιμετωπίσει την ισχυρή προκατάληψη και τη διάκριση στην αγορά ακινήτων. Ο υψηλός στεγαστικός διαχωρισμός συνεπαγόταν τον περιορισμό των ευκαιριών τους σε σύγκριση με τις άλλες ομάδες. Είχαν, δηλαδή, λιγότερες πιθανότητες να εγκατασταθούν σε οικιστικές περιοχές που επιθυμούσαν. Συγκριτικά με τους λευκούς, οι Αφροαμερικανοί ζουν κυρίως σε υποβαθμισμένες περιοχές, ακόμα και αν διαμένουν σε προάστια (Schneider & Logan 1982, Massey 2001).

Συγκεκριμένα, τόσο οι Λευκοί όσο και οι Αφροαμερικανοί έχουν την τάση να ζουν τόσο σε διαφορετικές αστικές περιοχές (jurisdictions) όπως επίσης και σε διαφορετικές γειτονιές εντός αυτών των περιοχών. Οι πιθανές αιτίες του φυλετικού διαχωρισμού που προκύπτει, αποδίδεται από τους Cutler et al. (1999) σε δυο κυρίως λόγους. Πρώτον, στην πιθανότητα των Αφροαμερικανών να προτιμούν να ζουν κοντά στους ομοεθνούς τους, είτε επειδή απολαμβάνουν τη συντροφιά αυτών είτε επειδή μοιράζονται κοινές προτιμήσεις για τις τοπικές εξυπηρετήσεις (amenities), όπως είναι π.χ. τα κοινοτικά κέντρα (community centers) ή τα εστιατόρια της γειτονιάς.

Δεύτερον, οι Λευκοί μπορεί να χρησιμοποιούν «συλλογική δράση» (μέσω δικαστικών ή εξωδικαστικών μέσων) για να αποκλείσουν τους Αφροαμερικανούς από τις γειτονιές τους. Ιστορικά, αυτές οι τακτικές συμπεριλαμβάνουν ακόμα και ρατσιστικές περιοριστικές πολιτικές εναντίον των Αφροαμερικανών, αναφορικά με θέματα όπως αυτό της ιδιοκτησίας. Ορισμένοι μελετητές (π.χ. Boustan 2011) υποστηρίζουν ότι οι Αφροαμερικανοί εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν συστηματική -έστω και πιο ήπιας μορφής- διακριτική μεταχείριση από μεσίτες, ιδιοκτήτες, και χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε, ότι ο στεγαστικός διαχωρισμός μπορεί να προκύψει ακόμη και χωρίς συντονισμένη προσπάθεια, χωρίς δηλαδή να αποκλείονται οι Αφροαμερικανοί από τις γειτονιές των Λευκών. Αν ένας επαρκής αριθμός Λευκών απομακρύνεται από τις περιοχές (fly-out), καθώς αυτές γίνονται σταδιακά φυλετικά ποικιλόμορφες, μπορεί να προκληθεί μεγάλη επίδραση στα επίπεδα φυλετικού και στεγαστικού διαχωρισμού.

Οι μεταναστευτικές ομάδες που δέχθηκαν κατά κύριο λόγο οι ΗΠΑ, περιλάμβαναν κυρίως Έγχρωμους, Ισπανόφωνους και Ασιάτες. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρονται παρακάτω οι περίοδοι μετανάστευσής τους, όπως επίσης και τα χωρικά πρότυπα που προέκυψαν με την εγκατάσταση των διαφόρων μεταναστευτικών ομάδων.

Αφροαμερικανοί

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, οι Αφροαμερικανοί ήταν χωροθετημένοι κυρίως σε αγροτικές περιοχές του Νότου ενώ οι Λευκοί πρωτίστως στον αστικό Βορρά. Πιο συγκεκριμένα, το 1900, περίπου το 90 τοις εκατό των Αφροαμερικανών ζούσαν στις νότιες πολιτείες, οι οποίες περιείχαν μόνο το 25 τοις εκατό του συνόλου των Λευκών (Γραφείο των ΗΠΑ της απογραφής, 1979). Στη συνέχεια όμως, διαδοχικά κύματα της Αφροαμερικανικής μετανάστευσης από τον αγροτικό Νότο στον αστικό Βορρά μετασημάτισαν τη γεωγραφική δομή του διαχωρισμού των Αφροαμερικανών.

Κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού του εικοστού αιώνα, λόγω της μετακίνησης των Αφροαμερικανών από περιφερειακές περιοχές, σε περιοχές περισσότερο αστικές, οι πολιτείες έγιναν περισσότερο μεικτές (με Αφροαμερικανούς και Λευκούς), με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν υψηλότερα επίπεδα διαχωρισμού στις πόλεις. Η φυλετική χωρική κατανομή που χαρακτήριζε τις περισσότερες μητροπολιτικές περιοχές των ΗΠΑ,

οδήγησε στη δημιουργία των λεγόμενων «γκέτο», μια ακραία δηλαδή κατάσταση διαχωρισμού συγκεκριμένων φυλετικών ομάδων που ζουν σε συγκεκριμένες συνοικίες των μητροπολιτικών περιοχών, κυρίως στα υποβαθμισμένα κέντρα (Massey 2001).

Το 1950, δεν υπήρχαν κεντρικές πόλεις στις Ηνωμένες Πολιτείες που να περιλαμβάνουν ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό Αφροαμερικανών. Μεταξύ των πόλεων με πληθυσμό πάνω από 100.000, καμία δεν είχε ποσοστό άνω του 50 τοις εκατό. Μετά το 1950, παρατηρήθηκε η τάση των Αφροαμερικανών και των Λευκών να διαχωρίζονται όλο και περισσότερο μεταξύ τους, εμφανίζοντας την τάση να κατοικούν σε εντελώς διαφορετικές, από φυλετική άποψη, πόλεις και κωμοπόλεις.

Μετά το 1970, παρατηρήθηκε μια σχετική σταθερότητα του διαχωρισμού σε επίπεδα κράτους, νομού και γειτονιάς. Μέχρι το 1990, υπήρχαν πόλεις όπου τουλάχιστον το 50 τοις εκατό του πληθυσμού τους ήταν Αφροαμερικανοί, όπως η Ατλάντα, η Βαλτιμόρη, το Ντιτρόιτ, το Gary, το Νιούαρκ, η Νέα Ορλεάνη, και η Ουάσιγκτον.

Ισπανόφωνοι

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1970 και 1980, υπήρξε μια αξιοσημείωτη αναβίωση των Ισπανόφωνων μεταναστών σε πολλές μητροπολιτικές περιοχές. Στο Λος Άντζελες, για παράδειγμα, ο Ισπανόφωνος πληθυσμός αυξήθηκε κατά 1,3 εκατομμύρια από το 1970 έως το 1990. Τη συγκεκριμένη περίοδο, παρατηρείται αύξηση του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών από τους υπόλοιπους κατοίκους, που όμως δε προέρχεται από την τάση των Ισπανόφωνων να ζουν χωριστά από τον υπόλοιπο πληθυσμό αλλά από το μεγάλο μέγεθος και τη γρήγορη ανάπτυξη του πληθυσμού τους (Massey 2001). Τα δημογραφικά στοιχεία έδειξαν πως το επίπεδο ανομοιομορφίας μεταξύ Ισπανόφωνων και Λευκών μπορεί να θεωρηθεί αρκετά μέτριο, και επί της ουσίας εμφανίζεται μειωμένο κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1970 και 1990 (Massey 2001).

Ακόμα και αν τα σύγχρονα δημογραφικά στοιχεία υποδηλώνουν τάσεις για υψηλό διαχωρισμό και αύξηση των επιπέδων απομόνωσης μεταξύ των Ισπανόφωνων, εξακολουθούν να μην εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα χωρικού διαχωρισμού, συγκριτικά με τα επίπεδα των Αφροαμερικανών στις μεγάλες αστικές περιοχές.

Ασιάτες

Αν και η ασιατική μετανάστευση στις αστικές περιοχές των ΗΠΑ επιταχύνθηκε ραγδαία μετά το 1970, ο ασιατικός πληθυσμός εξακολουθεί να είναι αρκετά μικρότερος συγκρινόμενος με τους Αφροαμερικανούς ή τους Ισπανόφωνους μετανάστες. Παρά την ταχεία μετανάστευση και τη συνεπακόλουθη αύξηση του πληθυσμού, τα επίπεδα του διαχωρισμού παρέμειναν σε μέτριο επίπεδο το 1990. Σε καμία μητροπολιτική περιοχή τα επίπεδα του χωρικού διαχωρισμού των Ασιατών δεν έφτασαν τα αντίστοιχα υψηλά επίπεδα των Αφροαμερικανών. Βέβαια στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι οι Ασιάτες εμφανίζονται πιο συγκεντρωμένοι σε περιφερειακό επίπεδο παρά στις μητροπολιτικές περιοχές.

Η ραγδαία ασιατική μετανάστευση σε κοινότητες μέτρια διαχωρισμένες, συνετέλεσε στην απότομη αύξηση της απομόνωσης. Οι πιο έντονες αυξήσεις, σημειώθηκαν σε περιοχές, όπου πρόσφυγες από τη νοτιοανατολική Ασία, εγκαταστάθηκαν σε μεγάλους αριθμούς. Παρά τις αυξήσεις αυτές, οι Ασιάτες ακόμα δεν βρίσκονται απομονωμένοι σε περιοχές, όπως το Σαν Φρανσίσκο, όπου αποτελούν το υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού (21%) από ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη μητροπολιτική περιοχή. Προκύπτει επομένως το συμπέρασμα, πως οι μεγαλύτερες και περισσότερο διαχωρισμένες ασιατικές κοινότητες των Ηνωμένων Πολιτειών είναι πολύ λιγότερο απομονωμένες από τις πιο μεικτές κοινότητες Αφροαμερικανών.

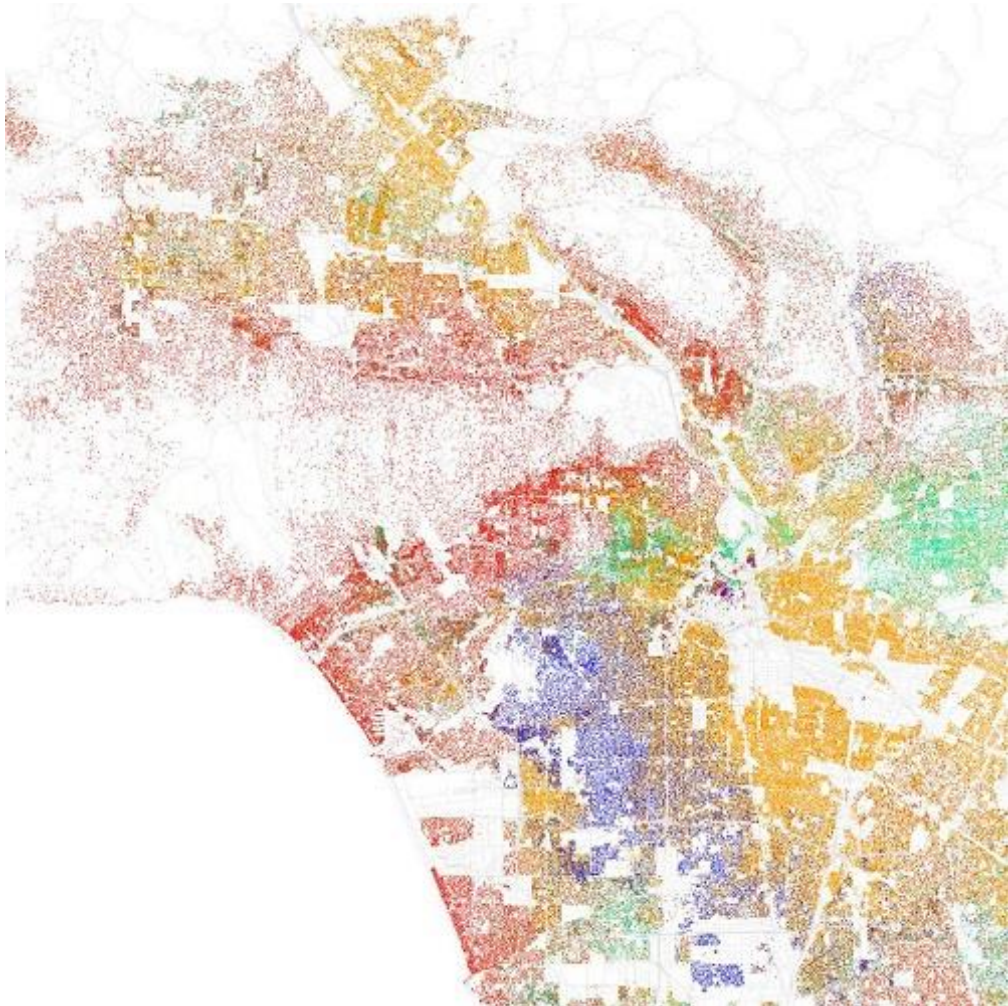
Σύμφωνα με μια έκθεση του 2013 από τους καθηγητές John Logan και Brian Stults του Πανεπιστημίου Μπράουν και του Κρατικού Πανεπιστημίου της Φλόριντα, τα επίπεδα του φυλετικού διαχωρισμού εξακολουθούν να είναι πολύ υψηλά στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αναλύοντας τα στοιχεία της Απογραφής του 2010, οι Logan και Stult (2013) αξιολογούν τον διαχωρισμό που εμφανίζεται σε μεγάλες πόλεις, χρησιμοποιώντας τον δείκτη ανομοιότητας¹. Οι δέκα πιο διαχωρισμένες πόλεις των ΗΠΑ είναι το Λος Άντζελες, η Βοστώνη, το Σαιντ Λούις, το Κλήβελαντ, το Μαϊάμι, η Φιλαδέλφεια, το Σικάγο, η Νέα Υόρκη, το Μιλγουόκι και το Ντιτρόιτ. Παρακάτω παρουσιάζονται οι δύο πόλεις (Λος Άντζελες και Ντιτρόιτ) με τον χαμηλότερο και υψηλότερο χωρικό διαχωρισμό αντίστοιχα (Staff 2014).

---

¹ Ο δείκτης ανομοιότητας μετρά το ποσοστό μιας ομάδας που θα πρέπει να μετακινηθεί σε μια διαφορετική γειτονιά για μειωθεί ο διαχωρισμός. Οι τιμές του δείκτη όταν κυμαίνονται από 60 και άνω θεωρούνται εξαιρετικά υψηλές.

Λος Άντζελες. Ο βαθμός ανομοιότητας μεταξύ των Αφροαμερικανών και των Λευκών στο Λος Άντζελες κυμαίνεται στο 65,0. Οι Λευκοί ζουν ως επί το πλείστον στις ακτές γύρω από τη Santa Monica και το Brentwood, όπως επίσης και στη βόρεια πλευρά της πόλης που αρχίζει από το Hollywood Hills. Ο παρακάτω χάρτης, αποτυπώνει τις φυλετικές γραμμές του Λος Άντζελες. Οι κόκκινες κουκίδες αντιπροσωπεύουν τους Λευκούς, οι μπλε τους Αφροαμερικανούς, οι πορτοκαλί τους Ισπανόφωνος, οι πράσινες τους Ασιάτες, ενώ οι κίτρινες περιλαμβάνουν τους υπόλοιπους μετανάστες σύμφωνα με τους χάρτες των στοιχείων απογραφής του 2010 από τον Eric Fischer.

Χάρτης 3.1: Απογραφής του 2010, Λος Άντζελες

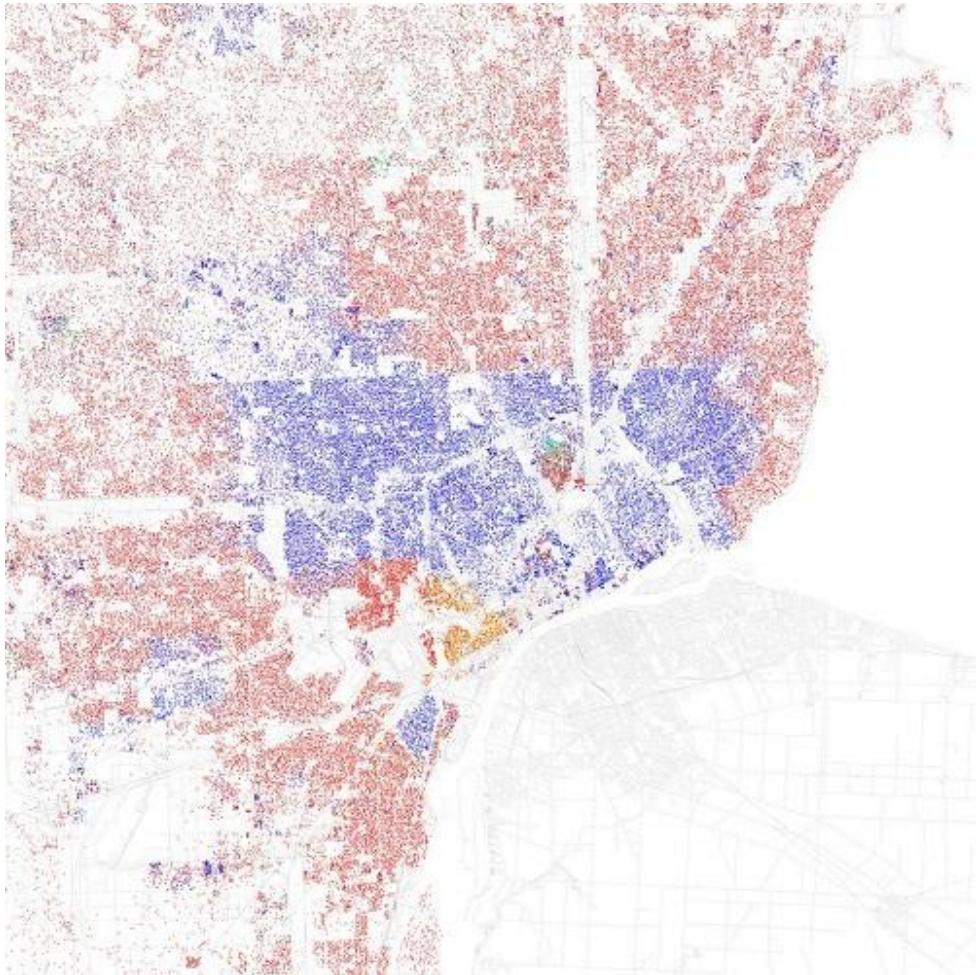

Πηγή: atlantablackstar.com, Λος Άντζελες. Χάρτης απογραφής του 2010, *Eric Fischer*

Ντιτρόιτ. Το Ντιτρόιτ είναι η πιο διαχωρισμένη πόλη στις Ηνωμένες Πολιτείες από φυλετικής άποψης, με τον δείκτη ανομοιότητας μεταξύ Αφροαμερικανών και Λευκών να φτάνει το 79,6 τοις εκατό. Το κέντρο της πόλης του Ντιτρόιτ κατοικείται

σχεδόν εξ ολοκλήρου από Αφροαμερικανούς, ενώ δίπλα της βρίσκεται μια μικρή Ισπανόφωνη κοινότητα στα νοτιοδυτικά, η επονομαζόμενη “Mexicantown”. Οι Λευκοί βρίσκονται ως επί το πλείστον στα προάστια (Grosse Pointe, Dearborn, και Ferndale). Ο παρακάτω χάρτης δείχνει τις φυλετικές γραμμές του Ντιτρόιτ. Οι κόκκινες κουκίδες αντιπροσωπεύουν τους Λευκούς, οι μπλε τους Αφροαμερικανούς, οι πορτοκαλί τους Ισπανόφωνους, οι πράσινες τους Ασιάτες, και οι κίτρινες τις υπόλοιπες μεταναστευτικές ομάδες, σύμφωνα με τους χάρτες των στοιχείων απογραφής του 2010 από τον Eric Fischer (Staff 2014).

Χάρτης 3.2: Απογραφή του 2010, Ντιτρόιτ

Πηγή: atlantablackstar.com, Ντιτρόιτ. Χάρτης απογραφής του 2010, Eric Fischer

3.3 ΧΩΡΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Τα διαφορετικά, σε σύγκριση με τις ΗΠΑ, πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα των ευρωπαϊκών χωρών, όπως η οικονομική τους εξέλιξη και η ζήτηση για εργατικό δυναμικό κατά την περίοδο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, είχαν ως αποτέλεσμα διαφορετικά μεταναστευτικά κύματα από διαφορετικές χώρες προέλευσης. Οι πληθυσμοί αυτοί ήταν κατά βάσει οικονομικοί μετανάστες (νόμιμοι και παράνομοι) και πρόσφυγες προερχόμενοι από αναπτυσσόμενες χώρες, πρώην αποικίες, αλλά και άλλες χώρες της ανατολικής κυρίως Ευρώπης.

Για παράδειγμα, αποικιοκρατικές χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία και η Ολλανδία, δέχτηκαν πληθυσμούς από τις πρώην αποικίες τους, οι οποίοι ήρθαν στις χώρες αυτές για μόνιμη εγκατάσταση και προσδοκώντας τη δημιουργία μιας καλύτερης ζωής. Πιο συγκεκριμένα, το Λονδίνο περιλαμβάνει δύο πολύ μεγάλες εθνοτικές ομάδες, α) αυτούς που χαρακτηρίζονται ως Έγχρωμοι και β) τους μετανάστες από την Ινδία, το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτές οι εθνοτικές ομάδες εντοπίζονται και σε άλλες πόλεις του Ηνωμένου Βασιλείου. Από την άλλη πλευρά, το Παρίσι περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό μεταναστών από την Αλγερία όπως επίσης και από άλλες χώρες της Βόρειας Αφρικής, αλλά και έναν ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό Πορτογάλων μεταναστών. Στις ολλανδικές πόλεις, κυριαρχούν οι εργαζόμενοι που προέρχονται από την Τουρκία και το Μαρόκο και οι μετανάστες από τις πρώην αποικίες της Καραϊβικής (Dustmann & Frattini 2012).

Αντίθετα, χώρες όπως η Γερμανία, το Βέλγιο, η Αυστρία και η Σουηδία δέχθηκαν κατά κύριο λόγο οικονομικούς μετανάστες (οι λεγόμενοι επισκέπτες-εργαζόμενοι, *guest-workers*), που προέρχονταν πρώτα από χώρες της νότιας Ευρώπης και εν συνεχεία από χώρες όπως το Μαρόκο και η Τουρκία, οι οποίοι δεν σκόπευαν να παραμείνουν εκεί μόνιμα αλλά να επιστρέψουν εν καιρώ στην χώρα προέλευσης τους (Van Kempen 2005). Σε πόλεις της Γερμανίας, όπως η Φρανκφούρτη, υπάρχουν κατά κύριο λόγο Τούρκοι μετανάστες όπως επίσης και μετανάστες από την πρώην Γιουγκοσλαβία. Στις Βρυξέλλες και στο Βέλγιο οι Μαροκινοί αποτελούν τη μεγαλύτερη κατηγορία μεταναστών. Τέλος, ορισμένες σκανδιναβικές πόλεις, όπως η Στοκχόλμη, περιλαμβάνουν διαφορετικές εθνοτικές ομάδες όπως για παράδειγμα μετανάστες από τη Γιουγκοσλαβία, το Ιράν, το Ιράκ, τη Σομαλία, την Αιθιοπία και τη Χιλή.

Θα πρέπει εδώ να σημειώσουμε, ότι πολλοί από αυτούς τους επισκέπτες-εργαζόμενους αποφάσισαν τελικά να παραμείνουν στις χώρες υποδοχής και να φέρουν

κοντά τους τις οικογένειές τους. Σε αυτό το πλαίσιο, η προοπτική για επαναπατρισμό χάθηκε και μετατράπηκε σε ανάγκη για παραμονή και ενσωμάτωση στη χώρα υποδοχής με όρους ίδιους (ή σχεδόν ίδιους) με αυτούς των γηγενών. Για το λόγο αυτό παρατηρούμε ότι οι άνθρωποι αυτοί ενσωματώνονται στην κοινωνία της χώρας υποδοχής και συμπεριφέρονται όπως και οι γηγενείς, με αποτέλεσμα να επιλέγουν π.χ. περιοχή κατοικίας λαμβάνοντας υπόψη περισσότερο τα οικονομικά, παρά τα πολιτισμικά ή εθνολογικά κριτήρια. Από έρευνες που έχουν διεξαχθεί (Musterd & Van Kempen 2009) προκύπτει πως το κοινωνικο-οικονομικό χάσμα μεταξύ αυτών των πρώην μεταναστών και των γηγενών φθίνει με την πάροδο του χρόνου, με αποτέλεσμα να μειώνεται και ο αντίστοιχος χωρικός διαχωρισμός. Υπάρχουν βέβαια και περιοχές όπου πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά διαμορφώνουν ένα διακριτό πρότυπο χωρικού διαχωρισμού από τους γηγενείς. Παρακάτω παρουσιάζονται ενδεικτικά κάποιες ευρωπαϊκές πόλεις, με βάση τους παράγοντες που επηρέασαν τη χωρική συμπεριφορά των μεταναστών.

Στην περίπτωση της πόλης του Όσλο, οι μελέτες των Djune & Hagen (1995) και Blom (1999) έδειξαν πως η επιλογή θέσης εγκατάστασης των αλλοδαπών, βασιζόταν περισσότερο σε οικονομικά παρά σε πολιτισμικά ή εθνολογικά κριτήρια, χωρίς όμως να περιορίζεται και η σημαντικότητα αυτών. Κατά κύριο λόγο η επιλογή της χωροθέτησης των μεταναστών βασιζόταν στην εύρεση κατοικίας ανάλογο με το εισόδημά τους παρά στο να κατοικήσουν κοντά με τους ομοεθνείς τους. Στη συνέχεια όμως, μετά την παρέλευση κάποιας χρονικής περιόδου από την αρχική τους εγκατάσταση, διασπείρονται και ενσωματώνονται σε περιοχές όπου ζουν κυρίως γηγενείς.

Από την άλλη πλευρά, ένα διαφορετικό πρότυπο, φαίνεται να εφαρμόζεται και να χαρακτηρίζει τις πόλεις του Randstad της Ολλανδίας (Αμστερνταμ, Ρότερνταμ, Χάγη, Ουτρέχτη), όπως αναφέρεται από τους Bontje & Latten (2005). Οι περιοχές αυτές, αποτελούν σημεία αναφοράς των μεταναστών, που εγκαθίστανται εκεί λόγω των υφιστάμενων πολιτισμικών και συγγενικών τους δικτύων. Το ποσοστό των μεταναστών στις συγκεκριμένες γειτονιές, αναφέρουν οι Bontje & Latten (2005) πως ανέρχεται στο 70% ή ακόμη και στο 80% του συνολικού πληθυσμού. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, υπάρχει ένα παράδειγμα συνδυασμένης επίδρασης οικονομικών και πολιτιστικών παραγόντων. Οι πρώτοι ευθύνονται για τις αρχικές συγκεντρώσεις των μεταναστών, ενώ οι δεύτεροι ερμηνεύουν τη διαχρονική διατήρηση και την ενίσχυσή τους. Βέβαια, οι

Deurloo & Musterd (1998) υποστηρίζουν ότι οι υφιστάμενες συγκεντρώσεις των μεταναστών, χαρακτηρίζονται από έντονη αστάθεια και για αυτό το λόγο αναμένεται και προβλέπεται η χωρική διασπορά και κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών στο μέλλον.

Στην περίπτωση της Λισσαβόνας (Malheiros & Vala, 2004) παρατηρούμε δύο διαφορετικές τάσεις χωροθέτησης των πληθυσμιακών ομάδων. Οι αφρικανικής καταγωγής μετανάστες, παρουσιάζουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά συγκέντρωσης, σε αντίθεση με τις ομάδες μεταναστών που προέρχονται κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη και τη Βραζιλία. Οι τελευταίες, μετά την αρχική εγκατάστασή τους σε περιοχές που κατοικούν κυρίως ομοεθνείς τους, μετεγκαθίστανται σε περιοχές, όπου κατά κύριο λόγο κατοικούνται από γηγενείς Πορτογάλους. Το φαινόμενο αυτό, παρατηρείται λόγω της αγοράς ακινήτων μέσω των μηχανισμών της οποίας οι μετανάστες που προέρχονται από την Αφρική καταλήγουν σε αστικές περιοχές χαμηλής ποιότητας οικιστικού αποθέματος, ενώ ταυτόχρονα οι διαφορετικής εθνικότητας πληθυσμοί εγκαθίστανται σε περιοχές καλύτερης ποιότητας.

Αντίθετα με τις περισσότερες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, πόλεις όπως το Ταλίν και η Ρίγα περιλαμβάνουν ένα μεγάλο μερίδιο ρωσόφωνων πληθυσμών που κληρονόμησαν από τη σοβιετική περίοδο. Ενώ στις υπόλοιπες μετα-σοσιαλιστικές χώρες της Ευρώπης η συστηματική μετάβαση ήταν συνήθως περισσότερο σταδιακή, στις χώρες της Βαλτικής, ο ρυθμός της αλλαγής ήταν πολύ πιο δραματικός απ' ό,τι στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Ως αποτέλεσμα, αυξήθηκαν οι εισοδηματικές ανισότητες και περιορίστηκε το κράτος πρόνοιας (Marciničzak et al. 2015). Μετά την πρώτη δεκαετία των κοινωνικών και οικονομικών αλλαγών και τη μαζική αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας, οι δύο πόλεις χαρακτηρίστηκαν από χαμηλά επίπεδα κοινωνικο-οικονομικού διαχωρισμού, αλλά από υψηλά επίπεδα εθνοτικού διαχωρισμού, στο τέλος της δεκαετίας του 1990.

3.4 ΧΩΡΙΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια, η Ελλάδα έχει γίνει προορισμός ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών, που κατάγονται κατά κύριο λόγο από τις Δημοκρατίες της

πρώην ΕΣΣΔ, την Ανατολική Ευρώπη, τα Βαλκάνια, την Ασία και κυρίως την Αλβανία. Την περίοδο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρούμε ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα αποστολής μεταναστών, κυρίως λόγω της ανεργίας και της κοινωνικής ανασφάλειας (Παπάζογλου, 2014) και μόλις από το 1990 και μετά αρχίζει να προσελκύει μετανάστες ως αποτέλεσμα της βελτίωσης των πολιτικών και οικονομικών συνθηκών της χώρας.

Δύο είναι οι παράμετροι που ενισχύουν το ποσοστό της εισερχόμενης μετανάστευσης στην Ελλάδα (Lazaridis 1996). Πρώτον, η συνεχής εισροή ανθρώπων από τον Τρίτο Κόσμο και από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης (Αίγυπτος, Ερυθραία, Σομαλία, Αιθιοπία, Φιλιππίνες, Γιουγκοσλαβία, Αλβανία, Πολωνία, κ.α.) και δεύτερον, ο χαμηλός ρυθμός ανάπτυξης του ελληνικού πληθυσμού, αλλά και η μετανάστευση των ίδιων των Ελλήνων. Είναι γεγονός, ότι η χώρα παρουσιάζει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά γεννήσεων στην Ευρώπη, ενώ τα τελευταία χρόνια παρατηρείται και η μετακίνηση των Ελλήνων στο εξωτερικό, με τις προοπτικές επιστροφής τους να είναι ελάχιστες (Λαμπριανίδης 2011).

Σήμερα, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που έδωσε στη δημοσιότητα η Eurostat, στην Ελλάδα, το 2011, ζούσαν 956.000 αλλοδαποί ή 8,5% του συνολικού της πληθυσμού. Το 2001, καταγράφηκαν 797.000 κάτοικοι της χώρας με διαφορετική υπηκοότητα από την ελληνική, με αρκετούς από αυτούς να μην έχουν αποκτήσει την ελληνική ιθαγένεια. Στην Αθήνα ζουν σχεδόν οι μισοί από τους μετανάστες που έχουν έρθει στη χώρα μας, αυξάνοντας έτσι την αναλογία μεταναστών/γηγενών (11%) πάνω από το γενικό ποσοστό του συνόλου της χώρας (7,3%) (Αρβανιτίδης & Σκούρας 2008).

Όσον αφορά τη χωρική διάσταση της μετανάστευσης, έχει επισημανθεί η γενική τάση των μεταναστών να συγκεντρώνονται σε μητροπολιτικές περιοχές και αστικά κέντρα, όπου παρουσιάζονται τόσο αυξημένες ευκαιρίες απασχόλησης όσο και δυνατότητες ανωνυμίας (Ronolis & Tragaki 2006). Σχετικά με τη χωροθέτηση των μεταναστών εντός του αστικού ιστού, παρατηρούμε συγκέντρωση στις υποβαθμισμένες (συνήθως κεντρικές) περιοχές των πόλεων λόγω ύπαρξης χαμηλού κόστους κατοικίας και μεταφορών (Αρβανιτίδης & Σκούρας, 2008).

Αν προσεγγίσουμε περισσότερο την πόλη της Αθήνας, παρατηρούμε ότι οι μεταναστευτικές ομάδες έχουν την τάση να συγκεντρώνονται σε παλιές συνοικίες στο κέντρο (Lazaridis 1996, Psimmenos 1995 1998, Baldwin-Edwards 2005, Maloutas 2007) αλλά και σε υποβαθμισμένες περιοχές της πρωτεύουσας οι οποίες χαρακτηρίζονται από κατοικίες χαμηλού κόστους. Υπάρχουν κυρίως τρεις παράγοντες που οδηγούν στη

συγκεκριμένη χωροθέτηση των μεταναστών. Αρχικά είναι ο οικονομικός λόγος, με βάση τον οποίο οι μετανάστες επιλέγουν περιοχές με χαμηλό ενοίκιο. Παράλληλα, ομοεθνείς που διαμένουν ήδη σε αυτές τις περιοχές επηρεάζουν τους νεοεισερχόμενους στην εγκατάσταση κοντά τους ώστε να μπορέσουν να επωφεληθούν από τα κοινωνικά και συγγενικά δίκτυα που προσφέρουν συναισθηματική υποστήριξη και πληροφορίες σχετικά με τις υπηρεσίες και την καθημερινότητα. Επιπλέον, η χωρική συγκέντρωση των μεταναστών μπορεί να ενισχυθεί και λόγω της ξενοφοβίας των γηγενών² (Αρβανιτίδης & Σκούρας 2008).

Παρόμοια χωρική συμπεριφορά παρατηρείται και στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης. Οι οικονομικοί λόγοι από την πλευρά των μεταναστών και η διστακτικότητα των ντόπιων να νοικιάσουν ακίνητα στους αλλοδαπούς, οδήγησε τους μετανάστες στην εγκατάστασή τους στο κέντρο της πόλης και στα δυτικά προάστια όπου η στέγαση είναι φθηνότερη, τα οικοδομήματα είναι παλαιά και η οικιστική ποιότητα χαμηλή (Velentzas et al. 1996, Hatziprokopiou 2003). Παρόλα αυτά δεν υπάρχουν φανερά συγκεντρώσεις των μεταναστών (Kokkali 2005).

Τέλος, μελέτη των Αρβανιτίδης και Σκούρας (2008) για την περίπτωση του Βόλου έδειξαν επίσης παρόμοια αποτελέσματα. Οι ομάδες των μεταναστών είναι γενικά διάσπαρτες σε όλες σχεδόν τις αστικές γειτονιές χωρίς να δημιουργούνται εθνοτικοί θύλακες. Τα αστικά κέντρα των περιοχών του Βόλου φαίνεται να προσελκύουν περισσότερους μετανάστες λόγω παλαιότητας των κατοικιών και του χαμηλού κόστους ενοικίων τους, αφού σε πιο αναβαθμισμένες περιοχές με νεόδμητα παρατηρείται κατά κύριο λόγο να κατοικούν ντόπιοι. Υποστηρίζεται, λοιπόν, πως οι σημαντικότεροι παράγοντες χωροθέτησης των μεταναστών και στην περίπτωση του Βόλου είναι οι οικονομικοί, χωρίς να αποκλείεται η σημαντικότητα των πολιτισμικών παραγόντων.

3.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, συμπεραίνουμε ότι οι Αμερικάνικες πόλεις παρουσιάζουν έναν σημαντικό βαθμό χωρικού διαχωρισμού, ο οποίος, αν και

---

² Ο Baldwin-Edwards (2005), με βάση δημοσκόπηση που έγινε το 2002 σε 2100 νοικοκυριά του ΠΣ Αθήνας, επικαλείται πως το 44% των ερωτηθέντων είχε την άποψη πως οι αλλοδαποί πρέπει να διαμένουν σε ξεχωριστές περιοχές χωρίς να αναμειγνύονται με τους γηγενείς.

δείχνει τάσεις μείωσης, διατηρείται σε υψηλά επίπεδα. Η ομάδα με την ισχυρότερη τάση χωρικής συγκέντρωσης, είναι οι Αφροαμερικανοί. Από την άλλη πλευρά, οι ομάδες των Ισπανόφωνων και Ασιατών φαίνεται να διασπείρονται στον αστικό ιστό εξ αιτίας της βελτίωσης της κοινωνικο-οικονομικής τους κατάστασης.

Όσον αφορά τις ευρωπαϊκές πόλεις, η εικόνα είναι πολύ πιο ήπια και λιγότερο ομοιόμορφη. Οι διαφορές ανάμεσα στις περιοχές, σχετίζονται με τη χώρα, την πόλη και την πληθυσμιακή ομάδα. Γενικά, οι ευρωπαϊκές πόλεις παρουσιάζουν χαμηλότερα επίπεδα εθνικού διαχωρισμού, σε σύγκριση με τις αμερικάνικες, ωστόσο το φαινόμενο είναι σχετικά νέο και υπό καθεστώς εξέλιξης.

Οι ελληνικές πόλεις έχουν δεχθεί σημαντικό αριθμό μεταναστών, κυρίως από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη. Όσον αφορά την χωροθέτηση τους, οι περισσότερες μειονοτικές πληθυσμιακές ομάδες, εγκαθίστανται κυρίως στα κέντρα και τις υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης, όπου μπορούν να βρουν κατοικίες χαμηλού κόστους και με σχετικά καλή προσβασιμότητα. Οι κατοικίες αυτές συνήθως δεν ενοικιάζονται από τους Έλληνες και σε κάποιες περιπτώσεις παρατηρείται η αρνητική στάση των Ελλήνων απέναντι στους αλλοδαπούς ως προς την εκμίσθωση κατοικιών.

Συμπερασματικά μπορούμε να αναφέρουμε, ότι η διαδικασία της χωροθέτησης των μεταναστών εξαρτάται από παράγοντες όπως η οικονομική κατάσταση, η καταγωγή, το πολιτισμικό τους προφίλ, το θεσμικό πλαίσιο της κοινωνίας υποδοχής, την χρονική περίοδο εγκατάστασης και το χρονικό διάστημα που ακολούθησε από την αρχική τους εγκατάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο προηγούμενο κεφάλαιο συζητήθηκε το φαινόμενο της μετανάστευσης, κάνοντας μια σύντομη επισκόπηση για το τι ισχύει στις ΗΠΑ, την Ευρώπη και την Ελλάδα. Όσον αφορά τη χωρική διάσταση του φαινομένου, επισημάνθηκε η γενική τάση των μεταναστών να συγκεντρώνονται σε μητροπολιτικές και εν γένει αστικές περιοχές, ενώ σε μικρο-επίπεδο, παρατηρείται το φαινόμενο της συγκέντρωσης (τουλάχιστον σε πρώτη φάση) σε συγκεκριμένες περιοχές, όπως τα κέντρα των πόλεων, που διαθέτουν φθινό οικιστικό απόθεμα ή/και στεγάζουν ανθρώπους της ίδιας ομάδας (φυλής, εθνότητας, κτλ.). Αποτέλεσμα αυτών των (εκούσιων ή ακούσιων) επιλογών, είναι ο χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών από τους γηγενείς και η διαμόρφωση συγκεκριμένων οικιστικών προτύπων στον αστικό ιστό.

Το παρόν κεφάλαιο, έρχεται να διατυπώσει ένα θεωρητικό και αναλυτικό πλαίσιο για τη μελέτη του χωρικού διαχωρισμού περιγράφοντας παράλληλα τις διαστάσεις του φαινομένου και συζητώντας τους λόγους και τις μορφές, που μπορεί να πάρει.

4.2 ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

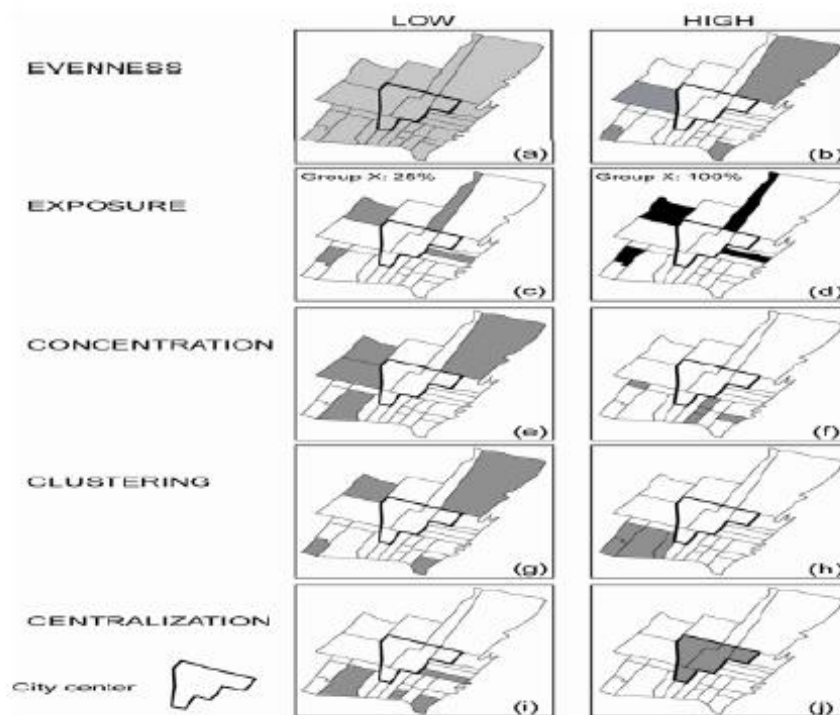
Ο χωρικός, στεγαστικός, ή απλά, διαχωρισμός (segregation) είναι η κατάσταση ή η διαδικασία με την οποία διαφορετικές ομάδες ανθρώπων, οριζόμενες με διάφορα κριτήρια, όπως για παράδειγμα φυλετικά, εθνοτικά, κοινωνικά, κτλ., εγκαθίστανται σε διαφορετικές οικιστικές περιοχές και ζουν χωριστά η μια από την άλλη (Massey & Denton 1988).

Οι πρώτες προσεγγίσεις στην ανάλυση του διαχωρισμού αντιμετώπισαν τον χώρο ως μια επουσιώδη μεταβλητή, εξισώνοντας τα κοινωνικά χαρακτηριστικά στα οποία αναφερόταν ο διαχωρισμός (π.χ. εθνικότητα, θρησκεία) με τις υφιστάμενες οργανωτικές μονάδες, όπως η γειτονιά και τα σχολεία, οι οποίες διέθεταν συγκεκριμένη χωρική διάσταση (Αρβανιτίδης & Σκούρας 2009).

Οι Massey & Denton (1988) ήταν εκείνοι που ομαδοποίησαν τις προσεγγίσεις αυτές βάζοντας το χώρο στο επίκεντρο της ανάλυσης τους. Στο πλαίσιο αυτό διέκριναν

πέντε διαστάσεις, οι οποίες περιγράφουν με ακρίβεια το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού. Οι διαστάσεις αυτές αναφέρονται στην ομοιομορφία της χωρικής κατανομής των πληθυσμιακών ομάδων (*evenness*), στο βαθμό εμφάνισης υψηλών συγκεντρώσεων μιας πληθυσμιακής ομάδας στον αστικό χώρο (*concentration*) ή στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως κέντρα πόλης (*centralization*), στο βαθμό χωρικής απομόνωσης από τις λοιπές πληθυσμιακές ομάδες που είναι εγκατεστημένες σε μια περιοχή (*isolation*) όπως επίσης και στο βαθμό συγκέντρωσης σε συγκεκριμένες περιοχές (*clustering/ ghettoization*) (Αρβανιτίδης & Σκούρας 2008). Οι πέντε διαστάσεις παρουσιάζονται γραφικά στο Σχήμα 4.1. και αναλύονται στη συνέχεια:

Σχήμα 4.1 Οι πέντε διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού

Πηγή: Apparicio et al. (2008, σελ 4)

α. Ομοιομορφία (*evenness*)

Η ομοιομορφία αναφέρεται στο βαθμό που μια πληθυσμιακή ομάδα είναι εγκατεστημένη ομοιόμορφα σε μια περιοχή. Έτσι μια ομάδα θεωρείται διαχωρισμένη (*segregated*), αν χαρακτηρίζεται από υψηλή ανομοιομορφία στην χωρική κατανομή της σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό (Blau 1977). Όταν η ανομοιομορφία αυξάνεται,

τότε αυξάνεται και ο διαχωρισμός των ομάδων αφού όλο και λιγότερα μέλη από την εξεταζόμενη ομάδα μοιράζονται τον ίδιο χώρο με τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Στο Σχήμα 4.1(a) φαίνεται να υπάρχει ομοιομορφία της εξεταζόμενης ομάδας σε όλη τη χωρική ενότητα, με αποτέλεσμα ο δείκτης να παίρνει τιμή μηδέν, σε αντίθεση με το διπλανό σχήμα (b) όπου ο δείκτης παίρνει αυξημένες τιμές.

β. Έκθεση (exposure)

Η έκθεση αναφέρεται στη δυνατότητα επαφής ή αλληλεπίδρασης, μεταξύ των μελών μιας πληθυσμιακής ομάδας με τον υπόλοιπο πληθυσμό σε μια περιοχή.

Στο Σχήμα 4.1(d) απεικονίζει την περίπτωση στην οποία τα μέλη μιας εξεταζόμενης πληθυσμιακής ομάδας είναι εντελώς απομονωμένα στις χωρικές ενότητες όπου κατοικούν. Αυτό σημαίνει ότι δεν μοιράζονται τη χωρική μονάδα με τα μέλη άλλων ομάδων. Στην περίπτωση (c), όμως, τα μέλη μοιράζονται τις χωρικές ενότητες με άτομα άλλων ομάδων.

γ. Συγκέντρωση (concentration)

Η συγκέντρωση αναφέρεται στη σχετική ποσότητα του φυσικού χώρου που καταλαμβάνει μια ομάδα σε σχέση με το συνολικό εμβαδό της εξεταζόμενης περιοχής (πόλης) (Massey & Denton 1988).

Σε γενικό βαθμό, οι μειονότητες καταλαμβάνουν ένα μικρό μέρος του συνολικού χώρου των μητροπολιτικών περιοχών. Έτσι, όσο μικρότερη είναι η περιοχή στην οποία κατοικεί μια πληθυσμιακή ομάδα τόσο πιο συγκεντρωμένη είναι. Στο Σχήμα 4.1 παρατηρούμε πως η συγκέντρωση είναι χαμηλή στην περίπτωση (e) και υψηλή στην περίπτωση (f) για τον ίδιο βαθμό ομοιομορφίας.

δ. Συστοιχία (clustering)

Η συστοιχία αναφέρεται στο βαθμό στον οποίο οι περιοχές που κατοικούνται από μέλη της πληθυσμιακής ομάδας είναι συνεχόμενες στο χώρο με αποτέλεσμα να δημιουργούν ένα ενιαίο σύμπλεγμα. Η συστοιχία εξετάζει δηλαδή, εάν δημιουργούνται ενοποιημένοι θύλακες στη χωροθέτηση των πληθυσμιακών ομάδων.

Ένα υψηλό επίπεδο συστοιχίας συνεπάγεται μια αστική δομή, όπου μειονοτικές περιοχές συνορεύουν, δημιουργώντας έναν ενιαίο, -μεγάλων διαστάσεων-, εθνοτικό ή

φυλετικό θύλακα. Από την άλλη πλευρά, ένα χαμηλό επίπεδο συστοιχίας σημαίνει ότι οι μειονοτικές μονάδες είναι ευρέως διασκορπισμένες γύρω από το αστικό περιβάλλον.

Στο Σχήμα 4.1, παρατηρούμε πως για τις περιπτώσεις (g) και (h) η ομοιομορφία είναι στα ίδια επίπεδα, αλλά η συστοιχία είναι χαμηλή στην περίπτωση (g) και υψηλή στην περίπτωση (h).

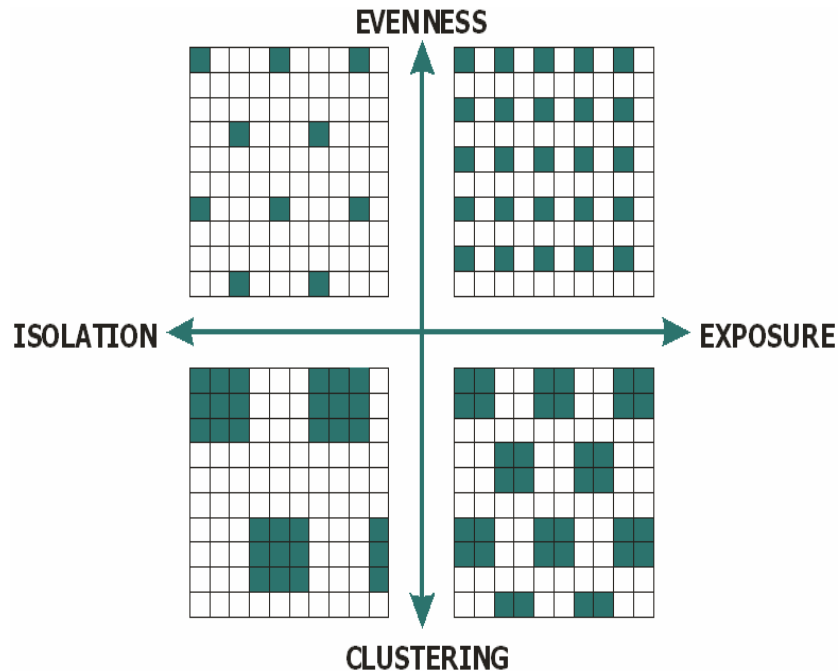
ε. Κεντροποίηση (centralization)

Η κεντροποίηση αποτιμά το βαθμό στον οποίο μια πληθυσμιακή ομάδα χωροθετείται στην περιοχή που χαρακτηρίζεται ως κέντρο πόλης. Οι ομάδες που εγκαθίστανται κοντά σε κεντρικές περιοχές συνήθως είναι συγκεντρωμένες.

Σύμφωνα με τη διάσταση της κεντροποίησης όσο πιο κοντά είναι μια ομάδα στο κέντρο της πόλης, τόσο πιο κεντροποιημένη και κατά συνέπεια, τόσο πιο διαχωρισμένη είναι. Στο Σχήμα 4.1 (j) η πληθυσμιακή ομάδα είναι εντελώς κεντροποιημένη, σε αντίθεση με αυτήν της περίπτωσης (i).

Οι Reardon & O'Sullivan (2004) συνδύασαν κάποιες από τις παραπάνω διαστάσεις σε ένα σύστημα δύο αξόνων, όπου ο ένας απεικονίζει τη χωρική απομόνωση ή τη χωρική έκθεση της πληθυσμιακής ομάδας που εξετάζεται, ενώ ο άλλος άξονας απεικονίζει την ομοιόμορφη ή ανομοιόμορφη κατανομή της ομάδας στο χώρο. Η χωρική απομόνωση (ή έκθεση), αναφέρεται στο βαθμό κατά τον οποίο άνθρωποι που ανήκουν σε μια συγκεκριμένη ομάδα (μειονοτική) έχουν την τάση να περιορίζονται-απομακρύνονται από το (ή να διασπείρονται στο) σύνολο του πληθυσμού. Η χωρική ομοιομορφία (συγκέντρωση) περιγράφει το βαθμό ομαδοποίησης των ατόμων αυτών, δηλαδή το αν προτιμούν να συγκεντρώνονται ο ένας κοντά στον άλλο (clustering) ή να εγκαθίστανται σε απόσταση μεταξύ τους (evenness). Παρακάτω υπάρχει το αντίστοιχο σχήμα (Σχήμα 4.2) στο οποίο εμφανίζονται οι διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού δύο πληθυσμιακών ομάδων, σε σύστημα δύο αξόνων.

Σχήμα 4.2 Διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού σε σύστημα δύο αξόνων

Πηγή: Reardon & O'Sullivan (2004)

Με βάση την παραπάνω ανάλυση, οι Αρβανιτίδης & Σκούρας (2008 2009) διακρίνουν τέσσερις γενικές μορφές χωρικής κατανομής. Η πρώτη απεικονίζεται στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο και χαρακτηρίζεται από την ομοιόμορφη κατανομή των μελών της μειονοτικής ομάδας όπως επίσης και από τον αυξημένο βαθμό της χωρικής έκθεσής τους με τα μέλη της άλλης πληθυσμιακής ομάδας που βρίσκεται στην ίδια περιοχή. Αντίστοιχα, το πάνω αριστερό τεταρτημόριο, χαρακτηρίζεται από τάσεις χωρικής απομόνωσης των μειονοτικών ατόμων. Η διαφορά τους βρίσκεται, δηλαδή, στο βαθμό της έκθεσης. Οι ομάδες που βρίσκονται στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο είναι ομοιόμορφα κατανεμημένες στο χώρο σε αντίθεση με το πάνω-αριστερά όπου η 'πράσινη' ομάδα ζει πιο απομονωμένη. Από την άλλη πλευρά, τα δυο κάτω τεταρτημόρια απεικονίζουν μορφές χωρικής συγκέντρωσης (clustering) της ομάδας, με μικρότερη (αριστερά τεταρτημόριο) ή μεγαλύτερη (δεξιά τεταρτημόριο) έκθεση των ατόμων στην ομάδα της πλειονότητας. Από τα τέσσερα τεταρτημόρια, το πάνω δεξιά περιγράφει την περισσότερο ομοιογενή κατανομή του μειονοτικού πληθυσμού, ενώ το κάτω αριστερά την περισσότερο συγκεντρωμένη (και πιθανά τη δημιουργία γκέτο).

4.3 ΑΙΤΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τους Αρβανιτίδη & Σκούρα (2008 2009 2011) υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι που οδηγούν στην απομόνωση και τη συγκέντρωση μιας (μειονοτικής) πληθυσμιακής ομάδας (όπως οι μετανάστες). Οι λόγοι αυτοί είναι τόσο οι πολιτιστικοί, όσο και οι οικονομικοί. Με βάση την πρώτη κατηγορία, οι μετανάστες έχουν την τάση να εγκαθίστανται ο ένας κοντά στον άλλο με σκοπό να ωφεληθούν από τα κοινωνικά δίκτυα που έχουν αναπτυχθεί όπως επίσης και για να διατηρήσουν τα στοιχεία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, όπως η γλώσσα και η θρησκεία (Boal 1976, Hugo 1996, Dunn 1998). Όσον αφορά την οικονομική πλευρά, η κατηγορία αυτή, δίνει έμφαση στη λειτουργία των αγορών εργασίας και κατοικίας, υποστηρίζοντας ότι οι νεοεισερχόμενοι υποχρεώνονται λόγω της άσχημης οικονομικής τους κατάστασης να εγκατασταθούν στις λεγόμενες 'φθηνότερες' (υποβαθμισμένες) περιοχές της πόλης όπου βρίσκονται ήδη άτομα της ίδιας ομάδας (Massey 1985, Boal 1996, Kempen & Ozuekren 1998). Η επιλογή αυτή όχι μόνο μειώνει το κόστος ζωής τους, αλλά αυξάνει και το βαθμό πληροφόρησης, που παρέχεται σε αυτούς μέσω των ομοεθνών τους, δημιουργώντας πρόσθετες ευκαιρίες απασχόλησης.

Τα πρότυπα χωρικής κατανομής των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων που τελικά θα προκύψουν, διαμορφώνονται από το συνδυασμό τόσο της σχετικής έντασης όσο και της χρονικής αλληλουχίας, βάση των οποίων, θα εκδηλωθούν οι επιδράσεις της καθεμίας από τις προαναφερθείσες κατηγορίες παραγόντων. Γενικεύοντας, οι Αρβανιτίδης & Σκούρας (2008 2009 2011) υποστηρίζουν ότι οι οικονομικές αιτίες οδηγούν στην αρχική συγκέντρωση των μεταναστών ενώ στη συνέχεια και για όσο χρονικό διάστημα η οικονομική τους κατάσταση βελτιώνεται, παρατηρείται μία τάση διασποράς στον αστικό ιστό. Αντιθέτως οι πολιτισμικές αιτίες, έχουν ως αποτέλεσμα τη διατήρηση της συγκέντρωσης του πληθυσμού σε συγκεκριμένες περιοχές, σε μία προσπάθεια αναβίωσης και διατήρησης των πολιτισμικών και πολιτιστικών προτύπων της χώρας προέλευσης.

Στην προσπάθεια ταξινόμησης, ομαδοποίησης και επεξήγησης των προαναφερθεισών διαδικασιών χωρικής κατανομής των μεταναστών, αναπτύχθηκαν τρία θεωρητικά μοντέλα (Freeman 2000). Το Μοντέλο της Χωρικής Αφομοίωσης (*spatial assimilation*), το Μοντέλο της Χωρικής Διαστρωμάτωσης ή Ιεραρχίας του Χώρου

(*spatial stratification*) και το Μοντέλο των Οικιστικών Προτιμήσεων (*residential preference*), τα οποία περιγράφονται στη συνέχεια (για πιο αναλυτική περιγραφή βλέπε Αρβανιτίδης & Σκούρας 2008 2009 2011).

Το Μοντέλο Χωρικής Αφομοίωσης, αναπτύχθηκε από τους Park & Burgess (1925) και υποστηρίζει την διαχρονικά αυξανόμενη διασπορά των αρχικά συγκεντρωμένων μεταναστών (Dunn 1998). Η αρχική συγκέντρωση έχει τις ρίζες της στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των μεταναστών, ενώ ενισχύεται και από οικονομικούς παράγοντες. Έτσι, σε πρώτη φάση αναμένεται η συγκέντρωση των νεοεισερχομένων σε μια προσπάθεια εκμετάλλευσης των συγγενικών δεσμών και κοινωνικών δικτύων των ομοεθνών τους, οι οποίοι εκτός των άλλων παρέχουν κοινωνική υποστήριξη, πληροφόρηση αλλά και ευκαιρίες απασχόλησης. Με την πάροδο του χρόνου, καθώς οι μετανάστες βελτιώνουν το επίπεδο γνώσης της γλώσσας της χώρας υποδοχής και εξοικειώνονται με τις αξίες και τα πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς της (μία διαδικασία που ονομάζεται πολιτισμική εξομοίωση - *acculturation*), τείνουν να διασπείρονται εντός του αστικού ιστού εγκαταλείποντας της περιοχές στις οποίες είχαν αρχικά συγκεντρωθεί (Freeman 2000). Αυτό οφείλεται στο εξής γεγονός: όσο η διαδικασία της πολιτισμικής εξομοίωσης εξελίσσεται και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των μεταναστών βελτιώνεται, οι κοινωνικές «αποστάσεις» ή διαφορές μεταξύ των μεταναστών και των γηγενών μειώνονται, οδηγώντας αντίστοιχα και σε μείωση των χωρικών αποστάσεων μεταξύ τους (Park 1926, Hawley 1950). Συνεπώς οι μετανάστες μετακινούνται από τις υποβαθμισμένες περιοχές του κέντρου των πόλεων προς τα προάστια, ενεργοποιώντας με αυτόν τον τρόπο μία διαδικασία χωρικής ενσωμάτωσης εντός των πληθυσμιακών ομάδων των γηγενών (Massey 1985, Kempen & Ozuekren 1998).

Παρά το γεγονός ότι το Μοντέλο Χωρικής Αφομοίωσης περιγράφει ικανοποιητικά τη διαδικασία χωροθέτησης μεταναστών (βλέπε Peach 1996, Grimes 1993, Hugo 1996), αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα στην προσπάθεια του να ερμηνεύσει τη χωρική διάσταση της εγκατάστασης συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων με Αφρικανικές πολιτισμικές καταβολές, όπως οι Αφροαμερικάνοι και οι Πορτορικανοί (Freeman 2000). Η παραπάνω αδυναμία οδήγησε στην ανάπτυξη ενός άλλου ερμηνευτικού μοντέλου, του Μοντέλου της Χωρικής Διαστρωμάτωσης.

Το Μοντέλο της Χωρικής Διαστρωμάτωσης θεωρεί τον αστικό χώρο στρωματοποιημένο, με τις επιμέρους περιοχές του να ιεραρχούνται βάση της ποιότητας ζωής που παρέχουν στους κατοίκους τους (Logan 1978). Οι γηγενείς καταλαμβάνουν τις πιο ποιοτικές περιοχές, κρατώντας τους μετανάστες και τις εθνικές και φυλετικές μειονότητες, σε απόσταση. Η κατάσταση αυτή αντανακλά ουσιαστικά την άποψη των γηγενών για τη μειονεκτικότερη θέση των μεταναστών εντός της κοινωνίας. Οι μετανάστες διαθέτοντας χαμηλή κοινωνική υπόσταση παραμένουν διαχωρισμένοι, ακόμα και αν η οικονομική τους κατάσταση είναι τέτοια ώστε να τους επιτρέπει να αποκτήσουν κατοικία σε περιοχές οι οποίες καταλαμβάνονται κυρίως από γηγενείς (Alba & Logan 1993, Freeman 2000). Η προαναφερθείσα ιεραρχία των διαφόρων περιοχών συντηρείται και τροφοδοτείται περαιτέρω μέσω θεσμικών μηχανισμών καθώς και άλλων κοινωνικο-πολιτικών ενεργειών που προωθούν το διαχωρισμό (διακρίσεις στην αγορά εργασίας και στο εκπαιδευτικό σύστημα, βία εναντίον των μειονοτήτων κ.α.). Σε περιπτώσεις, βέβαια, κατά τις οποίες η εφαρμογή των παραπάνω μέτρων δεν επιφέρει το επιθυμητό αποτέλεσμα του διαχωρισμού, οδηγώντας στη διαταραχή της ιεραρχίας, οι γηγενείς είναι δυνατό να εγκαταλείψουν την περιοχή (fly-out), αφήνοντας τους μετανάστες να αποτελέσουν με αργό αλλά σταθερό ρυθμό την πληθυσμιακή πλειονότητα στην περιοχή.

Ενώ το Μοντέλο της Χωρικής Διαστρωμάτωσης θεωρεί το χωρικό διαχωρισμό ως επιβαλλόμενο στους μετανάστες από τις άλλες πληθυσμιακές ομάδες, το Μοντέλο των Οικιστικών Προτιμήσεων θεωρεί ότι ο διαχωρισμός αυτός, προκύπτει κυρίως λόγω αποφάσεων που λαμβάνονται από τους ίδιους τους μετανάστες. Με άλλα λόγια, τα μέλη των ομάδων των μεταναστών, ακόμη και όταν διαθέτουν την οικονομική ευχέρεια ή το κοινωνικο-επαγγελματικό προφίλ που θα τους επέτρεπε να ενσωματωθούν με τους γηγενείς, δεν το πράττουν, αλλά αντιθέτως επιθυμούν να παραμείνουν χωρικά διαχωρισμένοι συνεχίζοντας να διαβιούν σε περιοχές όπου η πλειονότητα των κατοίκων είναι ομοεθνείς τους ή άτομα με κοινό πολιτισμικό και θρησκευτικό υπόβαθρο (Freeman 2000). Τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από αυτή τη συμπεριφορά δεν εξαντλούνται μόνο στο γεγονός ότι τα νεοεισερχόμενα μέλη βρίσκουν ένα κοινωνικό δίκτυο που τους παρέχει οικονομική, κοινωνική και συναισθηματική στήριξη, καθώς και πρόσβαση στην αγορά κατοικίας, αλλά επεκτείνονται και στο γεγονός ότι για το σύνολο των μελών της ομάδας, η υπό εξέταση περιοχή αποτελεί έναν θύλακα διατήρησης της πολιτισμικής τους

ταυτότητας που τους παρέχει τη δυνατότητα να αυτοπροσδιορίζονται με βάση το πλαίσιο αξιών της κοινωνίας από την οποία προέρχονται. Το τελευταίο αυτό στοιχείο, αποτελεί και τη βασική διαφοροποίηση μεταξύ του Μοντέλου της Χωρικής Αφομοίωσης και αυτού των Οικιστικών Προτιμήσεων, που έγκειται στην άρνηση των μεταναστών να αφομοιωθούν πολιτισμικά και να υιοθετήσουν το πλαίσιο αξιών της κοινωνίας υποδοχής επιθυμώντας να διατηρήσουν τη ιδιαίτερή τους πολιτισμική ταυτότητα.

4.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι Massey & Denton (1988) συστηματοποίησαν τη μελέτη του χωρικού διαχωρισμού δίνοντας έμφαση στη χωρική διάσταση του φαινομένου, προτείνοντας πέντε άξονες για την ανάλυσή του: ομοιομορφία (evenness), έκθεση (exposure), συγκέντρωση (concentration), συστοιχία (clustering), και κεντροποίηση (centralization). Στη συνέχεια οι Reardon & O'Sullivan (2004) απλοποίησαν την ανάλυση, συνδυάζοντας τις πέντε διαστάσεις σε ένα σύστημα δύο αξόνων, όπου ο ένας απεικονίζει την απομόνωση ή έκθεση των ατόμων της μειονοτικής ομάδας σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού, και ο άλλος άξονας τη συγκέντρωση (ή διασπορά) τους στο χώρο.

Τα αίτια του χωρικού διαχωρισμού, οφείλονται σε δύο κυρίως λόγους: τους οικονομικούς και τους πολιτισμικούς. Όταν οι πρώτοι βρίσκονται σε μεγαλύτερη σχετική ένταση, παρατηρείται αρχική συγκέντρωση των μεταναστών και διασπορά στη συνέχεια, λόγω αύξησης του βαθμού ενσωμάτωσης στην κοινωνία υποδοχής (acculturation). Ενώ όταν οι πολιτισμικοί παράγοντες είναι περισσότερο ισχυροί, έχουμε διατήρηση και ενδυνάμωση της συγκέντρωσης των μεταναστών σε συγκεκριμένες περιοχές σε μια προσπάθεια διατήρησης της πολιτιστικής τους ταυτότητας.

Τα πρότυπα χωρικής κατανομής των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων που προκύπτουν τελικά, διαμορφώνονται ανάλογα με τη σχετική ένταση και την χρονική αλληλουχία με την οποία θα εκδηλωθούν οι επιδράσεις της καθεμίας από τις προαναφερθείσες κατηγορίες παραγόντων.

Τέλος, για την κατανόηση των διαδικασιών της χωρικής κατανομής, αναπτύχθηκαν τρία θεωρητικά μοντέλα, το Μοντέλο της Χωρικής Αφομοίωσης, το Μοντέλο της Χωρικής Διαστρωμάτωσης ή Ιεραρχίας του Χώρου και το Μοντέλο των Οικιστικών Προτιμήσεων και παράλληλα εξηγήθηκαν οι λόγοι, βάση των οποίων,

προκύπτουν τα χωρικά πρότυπα με σκοπό την καλύτερη ταξινόμηση, ομαδοποίηση και επεξήγηση της χωρικής κατανομής των μεταναστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο Κεφάλαιο 4 εξετάστηκε η έννοια και το μεθοδολογικό πλαίσιο του χωρικού διαχωρισμού. Ειδικότερα, παρουσιάστηκε η προσέγγιση των Massey & Denton (1988) που αναλύει το φαινόμενο σε πέντε διακριτές διαστάσεις, όπως επίσης και η προσέγγιση των Reardon & O'Sullivan (2004) η οποία ενοποιεί τις διαστάσεις των Massey & Denton και παρέχει ένα πιο απλό πλαίσιο για την μελέτη του χωρικού διαχωρισμού. Τέλος, για την ευκολότερη κατανόηση των αιτιών και των προτύπων του χωρικού διαχωρισμού που διαμορφώνονται, έγινε μια περιγραφή των τριών θεωρητικών μοντέλων που αφορούν την ταξινόμηση, ομαδοποίηση και επεξήγηση της χωρικής κατανομής των μεταναστών.

Το παρόν κεφάλαιο συζητά τους τρόπους μέτρησης του χωρικού διαχωρισμού. Ξεκινά με μια ανασκόπηση ως προς την εξέλιξη του τρόπου προσέγγισης στη μέτρηση του χωρικού διαχωρισμού και γίνεται αναφορά στους διάφορους δείκτες που έχουν χρησιμοποιηθεί, καταλήγοντας εν συνεχεία στην παρουσίαση κάποιων κλασικών αλλά και σύγχρονων δεικτών.

5.2 Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

Ο χωρικός διαχωρισμός είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, και ως τέτοιο, δύσκολα μπορεί να αποτιμηθεί στην ολότητά του. Το ζήτημα έχει απασχολήσει τους ερευνητές εδώ και πολλά χρόνια, που προσπαθούν να διαμορφώσουν δείκτες που να περιγράφουν το φαινόμενο, είτε συνολικά είτε ως προς τις επιμέρους διαστάσεις του, άλλοτε με απλό και άλλοτε με πιο σύνθετο τρόπο.

Οι πρώτες προσεγγίσεις στη μέτρηση του διαχωρισμού αντιμετώπισαν το χώρο ως ένα δευτερεύον ζήτημα, εξισώνοντας τα κατά περίπτωση κοινωνικά χαρακτηριστικά στα οποία αναφερόταν ο διαχωρισμός (π.χ. εθνότητα) με τις διάφορες υφιστάμενες οργανωτικές μονάδες (π.χ. γειτονιά, σχολεία) οι οποίες διέθεταν χωρική διάσταση (Αρβανιτίδης & Πασατάς, 2012). Οι προσεγγίσεις αυτές επικεντρώθηκαν στο θέμα της

καταλληλότερης μαθηματικής διατύπωσης για την ποσοτικοποίηση του φαινομένου (James & Taeuber 1985, Reardon & Firebaugh 2002, White 1986, Zoloth 1976), προσφέροντας δείκτες όπως ο δείκτης ανομοιότητας (D), ο δείκτης αλληλεπίδρασης (P), ο δείκτης απομόνωσης (I), ο δείκτης διακύμανσης (V), και ο δείκτης εντροπίας (H). Οι Duncan & Duncan (1955) αξιολογώντας τους υπάρχοντες δείκτες κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι παρουσιάζουν ελάχιστες διαφορές ως προς την αποτύπωση του φαινομένου, καθιερώνοντας έτσι τη χρήση του πιο διαδεδομένου και απλού στον υπολογισμό του, δείκτη ανομοιότητας (D).

Οι δείκτες αυτοί ωστόσο είναι εγγενώς ‘α-χωρικοί’, δηλ. δεν λαμβάνουν υπόψη τους τις πραγματικές αποστάσεις των υποκείμενων (Grannis 2002, Massey & Denton 1988, Morrill 1991, Reardon & Firebaugh 2002, Wong 1993 2002), με αποτέλεσμα να αδυνατούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα και την στρέβλωση που εισάγει ο χώρος στην ανάλυση, όπως το πρόβλημα της σκακιέρας³ (Morrill 1991, White 1983) και το πρόβλημα της συγκρισιμότητας⁴ (Openshaw & Taylor 1979, Wong 1997).

Έτσι, κάποια χρόνια αργότερα, οι Cortese et al. (1976), ασκώντας έντονη κριτική στην απλουστευτική προσέγγιση των Duncan και Duncan, έκαναν εμφανή την ανάγκη ανάπτυξης και εφαρμογής νέων μεθόδων μέτρησης του διαχωρισμού. Αποτέλεσμα ήταν η ανάπτυξη πιο σύνθετων προσεγγίσεων (π.χ. Morgan 1983, White 1986, Massey & Denton 1988, Wong 2003) αλλά και η δημιουργία καινούριων δεικτών μέτρησης του χωρικού διαχωρισμού (Sakoda 1981, Morrill 1991, Wong 1993, Jargowsky 1996). Για παράδειγμα, οι Massey & Denton (1988), όπως είδαμε, ανέδειξαν την συνθετότητα του φαινομένου, επισημαίνοντας πέντε διαστάσεις για την ακριβέστερη και ορθότερη αποτίμηση του διαχωρισμού.

---

³ Το πρόβλημα σκακιέρας πηγάζει από την εξέταση κάθε διοικητικής μονάδας σε απομόνωση από τις υπόλοιπες, παραμελώντας τη συνολική κοινωνική σύνθεση της γύρω περιοχής (Pisati 2009).

⁴ Το ζήτημα της συγκρισιμότητας πηγάζει από το γεγονός ότι διάφορες γεωγραφικές περιοχές - ή η ίδια γεωγραφική περιοχή σε διαφορετικές χρονικές στιγμές - συχνά χωρίζεται σε διοικητικές μονάδες, σύμφωνα με διαφορετικά κριτήρια. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων σκακιέρας και συγκρισιμότητας, τα τελευταία χρόνια αρκετοί μελετητές έχουν επινοήσει νέους δείκτες οικιστικού διαχωρισμού που λαμβάνει υπόψη τη χωρική διάσταση του φαινομένου (Morgan 1983, White 1983, Morrill 1991, Wong 1993, 1998, 2003, Grannis 2002, Feitosa et al. 2004, Reardon & O'Sullivan 2004, O'Sullivan & Wong 2007)

Όσον αφορά τους δείκτες που αναπτύχθηκαν, αυτοί ήταν αρχικά γενικευμένες μορφές των ήδη υπάρχοντων δεικτών, οι οποίοι μετρούσαν το διαχωρισμό μεταξύ πολλών, και όχι μόνο δυο, πληθυσμιακών ομάδων. Ωστόσο, συνέχιζαν να είναι και αυτοί ουσιαστικά α-χωρικοί, δηλαδή δεν λάμβαναν υπόψη τους τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη μιας ομάδας ήταν κατανεμημένα στο χώρο (Αρβανιτίδης & Πασατάς, 2012). Αυτό οδήγησε στη δημιουργία «πραγματικών» χωρικών δεικτών διαχωρισμού (Wong 2002 2003 2005, Reardon & O'Sullivan 2004, Feitosa et al. 2007), οι οποίοι αποτιμούν το διαχωρισμό λαμβάνοντας υπόψη τις αποστάσεις μεταξύ των υποκειμένων. Οι δείκτες αυτοί είτε δίνουν έμφαση σε επιλεγμένες διαστάσεις του υφιστάμενου διαχωρισμού των Massey & Denton, αγνοώντας κάποιες άλλες παραμέτρους, είτε χαρακτηρίζονται από μικρότερη ακρίβεια ως προς την αποτελεσματικότητα μέτρησης.

Για παράδειγμα, οι Reardon & O'Sullivan (2004) εστίασαν σε δυο χωρικές διαστάσεις του φαινομένου του διαχωρισμού ενσωματώνοντας τις τρεις από τις πέντε διαστάσεις των Massey & Denton (1988). Στην ουσία, δηλαδή, μετέτρεψαν την ομοιομορφία και την έκθεση, σε χωρική ομοιομορφία και χωρική έκθεση αντίστοιχα, λαμβάνοντας υπόψη την απόσταση μεταξύ των κατοίκων της υπό μελέτη περιοχής. Δυστυχώς όμως, οι χωρικοί αυτοί δείκτες, πρέπει να περιλαμβάνουν πολλά δεδομένα με συνέπεια να παρουσιάζονται δυσκολίες ως προς τον υπολογισμό (Αρβανιτίδης & Πασατάς 2012).

Σε μια προσπάθεια επίλυσης του ζητήματος αυτού, οι Feitosa et al. (2007), πρότειναν χωρικούς δείκτες που χρησιμοποιούν τα βαρύκεντρα των χωρικών μονάδων σαν σημεία αναφοράς, λαμβάνοντας υπόψη τη μέση απόσταση των ατόμων κάθε χωρικής μονάδας για όλες τις χωρικές μονάδες. Αλλά ούτε η λύση αυτή ήταν απόλυτα ικανοποιητική, γιατί ενώ απαιτεί λιγότερα δεδομένα, αποτυπώνει με λιγότερη ακρίβεια το διαχωρισμό της υπό μελέτη περιοχής, σε σχέση με αυτούς των Reardon & O'Sullivan (2004).

Τέλος, μια διαφορετική προσέγγιση στο πρόβλημα της μέτρησης του διαχωρισμού είναι αυτή των τοπικών (local) δεικτών (Wong 2002 2003, Feitosa et al. 2007), οι οποίοι, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους (global) δείκτες, υπολογίζουν τον διαχωρισμό στις επιμέρους περιοχές μια χωρικής ενότητας (π.χ. γειτονιά και πόλη, αντίστοιχα) και όχι στο σύνολό της.

5.3 ΚΛΑΣΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

Όπως προαναφέρθηκε, ο πιο διαδεδομένος δείκτης χωρικού διαχωρισμού είναι ο δείκτης ανομοιότητας D ο οποίος εστιάζει στη διάσταση της ομοιομορφίας. Ο δείκτης χρησιμοποιείται ήδη από τις αρχές του 20ου αιώνα, με αποτέλεσμα, να υπάρχει μια σειρά στοιχείων αποτίμησης του χωρικού διαχωρισμού με βάση αυτόν τον δείκτη (κυρίως στις ΗΠΑ). Ο δείκτης ανομοιότητας έχει χρησιμοποιηθεί για τις μελέτες του φυλετικού διαχωρισμού (Taeuber & Taeuber 1965, Farley & Taeuber 1968, Sorenson, Taeuber, Hollingsworth 1975, Van Valey et al 1977) όπως επίσης και για να περιγράψει τον επαγγελματικό διαχωρισμό⁵ στις πόλεις (Duncan & Duncan 1955, Simkus 1978).

Η χρήση του δείκτη ανομοιότητας ξεκίνησε από τον Taeuber & Taeuber (1965). Ο συγκεκριμένος δείκτης μετρά το πόσο ανομοιόμορφη είναι η πληθυσμιακή σύνθεση μιας περιοχής μετά την εγκατάσταση μίας συγκεκριμένης πληθυσμιακής ομάδας, η οποία προσδιορίζεται με φυλετικά, εθνολογικά, οικονομικά, κοινωνικά και άλλα κριτήρια (Αρβανιτίδης & Σκούρας 2009). Μας βοηθά επομένως να εκτιμήσουμε τον βαθμό ανομοιότητας της κατανομής των εξεταζόμενων πληθυσμιακών ομάδων.

Ο δείκτης κυμαίνεται μεταξύ 0 και 1 (ή 0 και 100). Όταν ισούται με 0 υπάρχει πλήρης ομοιογένεια των δύο πληθυσμιακών ομάδων που συγκρίνονται, δηλ έχουν το ίδιο ποσοστό πληθυσμού των μελών τους σε όλη την γεωγραφική περιοχή. Αντίθετα, όταν ο δείκτης ισούται με 1 (ή 100), υπάρχει πλήρης διαχωρισμός. Σε αυτή την περίπτωση, μερικές περιοχές αποτελούνται εξ ολοκλήρου από τα μέλη μιας πληθυσμιακής ομάδας, ενώ οι άλλες περιοχές περιέχουν τα μέλη της άλλης ομάδας. Πιο συγκεκριμένα, οι τιμές μεταξύ 0 και 0,3 υποδηλώνουν διαχωρισμό χαμηλού βαθμού, οι τιμές μεταξύ 0,3 και 0,6 υποδεικνύουν μετρίου βαθμού διαχωρισμό, και αυτές μεταξύ 0,6 και 1 διαχωρισμό υψηλού επιπέδου (Massey & Denton 1993). Ο τύπος με τον οποίο υπολογίζεται ο δείκτης ανομοιότητας είναι ο παρακάτω:

---

⁵ Οι δείκτες που μετράνε τον επαγγελματικό διαχωρισμό εκφράζουν το ποσοστό (%) των γυναικών και ανδρών που πρέπει να αλλάξουν επάγγελμα προκειμένου να εξαλειφθεί ο επαγγελματικός διαχωρισμός (Ντερμανάκης 2005).

$$D = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \left| \frac{A_i}{X} - \frac{E_i}{E} \right|,$$

όπου: A_i είναι ο αριθμός των μελών της υπό εξέταση πληθυσμιακής ομάδας (αλλοδαπών στην περίπτωση της εμπειρικής μας μελέτης) σε κάθε χωρική μονάδα i (π.χ. γειτονιά μιας πόλης), X είναι ο αριθμός των μελών της υπό εξέταση πληθυσμιακής ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής (π.χ. μια πόλη), E_i είναι ο αριθμός των μελών του υπόλοιπου πληθυσμού ή της άλλης πληθυσμιακής ομάδας (γηγενείς) σε κάθε χωρική μονάδα i και E είναι ο αριθμός των μελών του υπόλοιπου πληθυσμού ή της άλλης πληθυσμιακής ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής.

Οι βασικές ιδιότητες που χαρακτηρίζουν τον δείκτη D είναι ότι:

- Δέχεται τιμές από 0 έως 1 και αυτό καθιστά εύκολη την ερμηνεία αλλά και τη σύγκριση του δείκτη μιας εξεταζόμενης πληθυσμιακής ομάδας με άλλη.
- Δεν είναι ευαίσθητος στο μέγεθος του δείγματος, δηλαδή είναι αξιόπιστος είτε πρόκειται για μικρό είτε για μεγάλο δείγμα.
- Είναι εύκολα υπολογίσιμος (μόνο με δεδομένα απογραφής).

Όμως, ο δείκτης αυτός έχει και κάποιες αδυναμίες (Cortese et al. 1976, White 1983):

- Επηρεάζεται από το μέγεθος της χωρικής μονάδας. Όσο μικρότερη είναι η χωρική μονάδα που εξετάζεται και όσο μικρότερο είναι το ποσοστό του πληθυσμού που ανήκει στη μειονότητα, τόσο μεγαλύτερη θα είναι η αναμενόμενη τιμή του δείκτη.
- Δε λαμβάνει υπόψη τις γεωγραφικές θέσεις των χωρικών μονάδων, με αποτέλεσμα να αγνοεί τη σύνθεση των γύρω χωρικών μονάδων.
- Αποτιμά το χωρικό διαχωρισμό μόνο για 2 ομάδες.

Ο δείκτης ανομοιότητας θεωρείται από τους πρώτους εμπειρικούς δείκτες διαχωρισμού, και είναι αυτός που προτείνουν οι Duncan & Duncan (1955) λόγω των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει. Ωστόσο υπάρχουν και ερευνητές που επικρίνουν σφόδρα τον δείκτη (Winship 1978), τονίζοντας τις αδυναμίες που προαναφέρθηκαν.

Ένας άλλος κλασικός δείκτης μέτρησης του χωρικού διαχωρισμού, ο οποίος σύμφωνα με τους Massey & Denton εστιάζει στη διάσταση της έκθεσης, είναι ο δείκτης

αλληλεπίδρασης P . Ο δείκτης αυτός δείχνει το πόσο συχνά υπάρχει επαφή ή συναναστροφή μεταξύ των μελών της υπό εξέταση ομάδας μεταξύ τους ή μεταξύ αυτών και των μελών μιας άλλης ομάδας. Μετράει, δηλαδή, την πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ ενός ατόμου που ανήκει σε μια πληθυσμιακή ομάδα (έστω οι αλλοδαποί), με τα άτομα μίας άλλης πληθυσμιακής ομάδας (έστω οι γηγενείς), και δίνεται από τον τύπο:

$$P = \sum_{i=1}^n \left(\frac{A_i}{A} \right) \left(\frac{E_i}{P_i} \right),$$

όπου: A_i είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση πληθυσμιακής ομάδας σε κάθε χωρική μονάδα i , A είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής, E_i είναι ο αριθμός των μελών του υπόλοιπου πληθυσμού ή της άλλης πληθυσμιακής ομάδας (γγενείς) σε κάθε χωρική μονάδα i , και P_i είναι ο συνολικός πληθυσμός σε κάθε χωρική μονάδα i .

Ο δείκτης αλληλεπίδρασης παίρνει τιμές από 0 έως 1. Όταν παίρνει την τιμή 1, ο χωρικός διαχωρισμός ελαχιστοποιείται και η αλληλεπίδραση της μειονότητας στη πλειονότητα μεγιστοποιείται, ενώ όταν παίρνει την τιμή 0, ο χωρικός διαχωρισμός μεγιστοποιείται και η αλληλεπίδραση της μειονότητας στη πλειονότητα ελαχιστοποιείται.

Ένας ακόμα σημαντικός δείκτης που μετρά την έκθεση είναι αυτός της απομόνωσης I , ο οποίος μετρά την πιθανότητα αλληλεπίδρασης μεταξύ ενός ατόμου που ανήκει σε μια πληθυσμιακή ομάδα (έστω στη μειονότητα), με τα άτομα της ίδιας ομάδας. Ο δείκτης αυτός κυμαίνεται μεταξύ 0 και 1, όπου οι υψηλότερες τιμές αντιπροσωπεύουν μεγαλύτερη χωρική απομόνωση (Geodacenter 1990). Ο τύπος της απομόνωσης που χρησιμοποιείται περισσότερο είναι ο εξής :

$$I = \sum_{i=1}^n \left(\frac{A_i}{A} \right) \left(\frac{A_i}{P_i} \right),$$

όπου: A_i είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση ομάδας σε κάθε χωρική μονάδα i , A είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής, και P_i είναι ο συνολικός πληθυσμός σε κάθε χωρική μονάδα i .

Ένας κλασικός δείκτης διαχωρισμού που εστιάζει στη διάσταση της συγκέντρωσης (Massey & Denton 1988) είναι ο δείκτης Δέλτα (Δ). Ο δείκτης μετρά την σχετική έκταση που καταλαμβάνει μια ομάδα στο χώρο. Όσο μειώνεται η έκταση που καταλαμβάνει η ομάδα, τόσο αυξάνεται ο χωρικός διαχωρισμός. Ο δείκτης κυμαίνεται από 0 έως 1 όπου το 1 σημαίνει ότι μια ομάδα έχει επιτύχει τη μέγιστη δυνατή γεωγραφική συγκέντρωση ενώ το 0 το αντίθετο. Ο τύπος του δείκτη είναι ο παρακάτω:

$$\Delta = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \left| \frac{A_i}{A} - \frac{x_i}{X} \right|,$$

όπου: A_i είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση ομάδας σε κάθε χωρική μονάδα i , A είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής, x_i είναι η έκταση της χωρικής μονάδας i , και X είναι το άθροισμα όλων των x_i (η συνολική έκταση των χωρικών μονάδων).

Ο δείκτης που χρησιμοποιείται για να αποτιμήσει τη διάσταση της συστοιχίας είναι ο δείκτης σχετικής ομαδοποίησης (RC), ο οποίος συγκρίνει τη μέση απόσταση μεταξύ των μελών της υπό εξέταση ομάδας με τη μέση απόσταση μεταξύ των μελών του υπόλοιπου πληθυσμού ή μιας άλλης εξεταζόμενης ομάδας. Ο δείκτης ισούται με 0 όταν η υπό εξέταση ομάδα εμφανίσει τον ίδιο βαθμό συστοιχίας με τον υπόλοιπο πληθυσμό (ή την άλλη ομάδα). Είναι θετικός όταν η εξεταζόμενη ομάδα επιδεικνύει μεγαλύτερη συστοιχία, και είναι αρνητικός, όταν είναι λιγότερο συγκεντρωμένη από την πλειοψηφία. Ο τύπος της σχετικής ομαδοποίησης είναι :

$$RC = \frac{P_{AA}}{P_{EE}} - 1,$$

όπου: P_{AA} είναι η μέση απόσταση μεταξύ των μελών της υπό εξέταση ομάδας, και P_{EE} είναι η μέση απόσταση μεταξύ των μελών του υπόλοιπου πληθυσμού ή άλλης εξεταζόμενης ομάδας.

Τέλος, η διάσταση της κεντροποίησης εξετάζεται από τον απόλυτο δείκτη της συγκέντρωσης PCC ο οποίος εξετάζει την κατανομή της εξεταζόμενης ομάδας γύρω από το κέντρο και κυμαίνεται μεταξύ -1 και 1. Οι θετικές τιμές δείχνουν την τάση των μελών της ομάδας να χωροθετούνται στο κέντρο της πόλης, ενώ οι αρνητικές τιμές δείχνουν την

τάση να κατοικούν σε απομακρυσμένες περιφερειακές περιοχές. Όταν η τιμή του δείκτη παίρνει 0 σημαίνει ότι μια ομάδα έχει ομοιόμορφη κατανομή σε ολόκληρη την περιοχή. Ο δείκτης συγκέντρωσης εκφράζεται ως εξής :

$$PCC = \frac{P_{CC}}{P} ,$$

όπου: P_{CC} ο αριθμός των μελών της εξεταζόμενης πληθυσμιακής ομάδας που διαμένουν μέσα στην περιοχή που χαρακτηρίζεται ως κέντρο πόλης, και P τα συνολικά μέλη της εξεταζόμενης ομάδας.

5.4 ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

Εκτός από τους παραπάνω δείκτες, οι οποίοι αναφέρονται από τους Massey & Denton (1988) και θεωρούνται πλέον κλασικοί, υπάρχουν, όπως είπαμε, και άλλοι περισσότερο «χωρικοί» αλλά και περισσότερο πολύπλοκοι δείκτες που αποτιμούν το χωρικό διαχωρισμό.

Για παράδειγμα, ο White (1986) για να ξεπεραστεί το πρόβλημα της σκακιάρας προτείνει ένα δείκτη ο οποίος λαμβάνει υπόψη του τις σχετικές αποστάσεις μεταξύ των περιοχών. Ο δείκτης αυτός, που ονομάζεται SP (spatial proximity), μετράει την μέση χωρική απόσταση ανάμεσα στα μέλη της μειονότητας και της πλειονότητας, και παίρνει την τιμή 1 όταν δεν υπάρχει ομαδοποίηση στην υπό μελέτη περιοχή, τιμές μεγαλύτερες από την μονάδα ($1 >$) όταν τα μέλη της μειονότητας σχηματίζουν ομάδες μεταξύ τους, και τιμές μικρότερες από την μονάδα ($1 <$) στην ακραία περίπτωση στην οποία τα μέλη της μειονότητας σχηματίζουν ομάδες με τα μέλη της πλειονότητας και όχι μεταξύ τους.

Στο ίδιο πλαίσιο, ο Morrill (1991) αναπτύσσει μια χωρική εκδοχή του κλασικού δείκτη ανομοιότητας συμπεριλαμβάνοντας πληροφορίες σχετικά με την γειτνίαση των κατοίκων. Ο δείκτης αυτός ονομάζεται $D(adj)$ και υπολογίζει την ανομοιότητα αφαιρώντας την αλληλεπίδραση της ομάδας σε όλη την έκταση που μελετάται από τον αρχικό δείκτη D .

Άλλο παράδειγμα αποτελεί η χωρική εκδοχή του δείκτη ανομοιότητας $D(m)$ του Wong (2001 2005). Συγκεκριμένα, ο Wong προτείνει τη χρήση δεικτών διαχωρισμού «πολλαπλών ομάδων» και «ομάδων ανα-δύο». Οι δείκτες «πολλαπλών ομάδων» αποτυπώνουν τις μεταβολές στο χωρικό διαχωρισμό μεταξύ όλων των ομάδων που αποτελούν το συνολικό πληθυσμό των κατηγοριών της συγκεκριμένης ομάδας του πληθυσμού που τίθεται υπό μελέτη. Αντίστοιχα, οι δείκτες «ομάδων ανα-δύο» αποτυπώνουν κατά πόσο κάθε μια από τις κατηγορίες της συγκεκριμένης ομάδας του συνολικού πληθυσμού διαχωρίζονται μεταξύ τους.

Όλοι οι προαναφερθέντες, γενικοί (global) δείκτες, μετρούν το χωρικό διαχωρισμό σε ολόκληρο τον αστικό χώρο. Ωστόσο, ο διαχωρισμός είναι ένα φαινόμενο που μπορεί να διαφέρει από περιοχή σε περιοχή. Γι' αυτό και έχουν αναπτυχθεί τοπικοί (local) δείκτες οι οποίοι μετρούν τον χωρικό διαχωρισμό σε κομμάτια (υπο-περιοχές) της πόλης και όχι στο σύνολο της. Αυτό μας δίνει πληροφόρηση για το που ακριβώς μέσα στον αστικό ιστό υπάρχουν συγκεντρώσεις μειονοτικών πληθυσμών που επηρεάζουν τους γενικούς δείκτες χωρικού διαχωρισμού, αλλά και το βαθμό στον οποίο τους επηρεάζουν (Wong 2002). Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στις μεγάλες μητροπολιτικές περιοχές, οι οποίες έχουν πολύπλοκες οικιστικές δομές και αντίστοιχα πολύπλοκα πρότυπα χωρικού διαχωρισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, οι Feitosa et al. (2004) αναπτύσσουν τοπικούς δείκτες διαχωρισμού οι οποίοι εστιάζουν στις διαστάσεις της ομοιομορφίας και έκθεσης. Οι δείκτες αυτοί δείχνουν το πόσο κάθε ξεχωριστή μονάδα (π.χ. κάθε γειτονιά) συμβάλλει στο συνολικό διαχωρισμό της περιοχής μελέτης (π.χ. πόλη). Επίσης μας επιτρέπουν να δούμε πού ακριβώς στην υπό μελέτη περιοχή δημιουργούνται θύλακες της μειονοτικής ομάδας (ghetto) αλλά και πως αυτοί εξελίσσονται μέσα στο χρόνο.

5.5 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Για την αποτίμηση του πολύπλοκου φαινομένου του χωρικού διαχωρισμού έχουν δημιουργηθεί περισσότεροι από 20 δείκτες. Οι δείκτες αυτοί χωρίζονται σε κλασσικούς (ουσιαστικά α-χωρικούς) και σε σύγχρονους (πιο χωρικούς), σε γενικούς χωρικούς (που

λαμβάνουν υπόψη τους τις σχετικές αποστάσεις μεταξύ των περιοχών) και σε τοπικούς χωρικούς (που επιτρέπουν τη χωρική ανάλυση σε μικρότερο γεωγραφικό επίπεδο).

Κάποιοι από τους κλασικούς δείκτες είναι ο δείκτης ανομοιότητας (D), ο δείκτης αλληλεπίδρασης (P), ο δείκτης απομόνωσης (I), δείκτης Δέλτα (Δ), ο δείκτης ομαδοποίησης (RC) και ο δείκτης συγκέντρωσης (PCC). Σύγχρονοι δείκτες είναι ο δείκτης SP (spatial proximity), ο δείκτης D(adj) (η χωρική εκδοχή του κλασικού δείκτη ανομοιότητας συμπεριλαμβάνοντας πληροφορίες σχετικά με την γειτνίαση των κατοίκων) και η χωρική εκδοχή του δείκτη ανομοιότητας D(m).

Οι γενικοί (χωρικοί) αυτοί δείκτες όχι μόνο είναι δύσκολοι στον υπολογισμό, αλλά, για να δώσουν αποτελέσματα απαλλαγμένα από προβλήματα, απαιτούν και δεδομένα υψηλής ακρίβειας (Αρβανιτίδης & Πασατάς 2012). Οι τοπικοί δείκτες, από την άλλη, μπορούν να υπολογιστούν με δεδομένα απογραφών αλλά στερούνται ακριβείας (σε σχέση με τους προηγούμενους) και μετρούν το χωρικό διαχωρισμό σε διάφορα κομμάτια της υπό μελέτη περιοχής και όχι στο σύνολο της (Αρβανιτίδης & Πασατάς 2012).

Στο πλαίσιο αυτό, μετά την εκτενή αναφορά στους δείκτες αποτίμησης του χωρικού διαχωρισμού, συμπερασματικά θα κρίναμε πως ο πιο διαδεδομένος (λόγω της ευκολίας στον υπολογισμό και την ερμηνεία) δείκτης, παραμένει αυτός της ανομοιότητας D.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα προηγούμενα κεφάλαια έγινε μια εκτενής συζήτηση των θεμάτων της μετανάστευσης και του χωρικού διαχωρισμού, διαμορφώνοντας ένα θεωρητικό και αναλυτικό πλαίσιο για την καλύτερη κατανόησή τους. Παράλληλα, διεξήχθη βιβλιογραφική ανασκόπηση της εμπειρίας των ΗΠΑ, Ευρώπης και Ελλάδας, αποτυπώνοντας τους λόγους και τα αίτια της χωρικής συμπεριφοράς των μεταναστών.

Στο παρόν κεφάλαιο, βασιζόμενοι στο θεωρητικό πλαίσιο και στους δείκτες αποτίμησης του χωρικού διαχωρισμού που εξετάσαμε, θα μελετήσουμε την περίπτωση των ελληνικών πόλεων με τα στοιχεία των δύο τελευταίων απογραφών, 2001 και 2011. Δηλαδή, θα εξεταστεί ο βαθμός χωρικής συγκέντρωσης των μεταναστών, τόσο συνολικά όσο και συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων (Αλβανοί, Ρώσοι, Βούλγαροι, Ρουμάνοι), και ο βαθμός χωρικής αλληλεπίδρασής τους με τους γηγενείς. Επιπλέον θα εξετάσουμε τη μεταβολή της χωρικού προτύπου από τη μια περίοδο στην άλλη, και θα διερευνήσουμε μέσω οικονομετρικής ανάλυσης πιθανούς παράγοντες που επηρεάζουν τη παρούσα χωρική κατανομή.

6.2 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η ανάλυση της χωρικής κατανομής των μεταναστών στην Ελλάδα. Το κριτήριο επιλογής των εθνοτικών ομάδων εξέτασης έγινε με βάση τα αποτελέσματα της απογραφής του 2011, όπου προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα έχουν αλβανική υπηκοότητα (52.7%), βουλγάρικη (8.3%) και ρουμάνικη (5.1%) (Naftemporiki 2013). Επιπλέον, μία ακόμα ομάδα που εξετάζεται είναι αυτή των Ρώσων γιατί σύμφωνα με προηγούμενες μελέτες (Arvanitidis et al. 2011) η χωροθέτησή τους παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες σε σχέση με τις υπόλοιπες ομάδες, ίσως γιατί αφορούν σε μεγάλο βαθμό ομοεθνείς επαναπατριζόμενους από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Τα πληθυσμιακά δεδομένα που χρησιμοποιούνται στην εργασία προέρχονται από την απογραφή του πληθυσμού της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας για τις περιόδους 2001 και 2011. Η μονάδα χωρικής ανάλυσης είναι ο απογραφικός τομέας που αντιστοιχεί συνήθως σε ένα οικοδομικό τετράγωνο και αναλογεί περίπου σε 700 άτομα και μας βοηθά στον υπολογισμό του δείκτη ανομοιότητας D και απομόνωσης I για κάθε δήμο.

Σύμφωνα με προηγούμενες μελέτες, δεν έχει σκιαγραφηθεί η εικόνα για ολόκληρη την Ελλάδα παρά μόνον για ελάχιστες πόλεις, και κυρίως την πρωτεύουσα. Έτσι, στην παρούσα εργασία εξετάζει τη χωρική κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα χωρίς όμως να ληφθούν υπόψη η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη⁶. Οι πόλεις που έχουν επιλεγεί στην έρευνα είναι οι πρωτεύουσες των νομών της υπόλοιπης Ελλάδας όπως επίσης και πόλεις με πληθυσμό μεγαλύτερο των δέκα χιλιάδων.

Η ανάλυση της χωρικής κατανομής γίνεται με τη χρήση δυο κλασικών δεικτών χωρικού διαχωρισμού, του δείκτη ανομοιότητας D (Dissimilarity Index) και του δείκτη απομόνωσης I (Isolation Index). Ο δείκτης D εκτιμά το βαθμό ανομοιότητας ή συγκέντρωσης στην κατανομή των εξεταζόμενων πληθυσμιακών ομάδων σύμφωνα με τον τύπο:

$$D = \frac{1}{2} \sum_{i=1}^n \left| \frac{A_i}{X} - \frac{E_i}{E} \right|$$

όπου: A_i είναι ο αριθμός των μελών της υπό εξέταση πληθυσμιακής ομάδας σε κάθε χωρική μονάδα i , X είναι ο αριθμός των μελών της υπό εξέταση πληθυσμιακής ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής, E_i είναι ο αριθμός των μελών του υπόλοιπου πληθυσμού ή της άλλης πληθυσμιακής ομάδας (γηγενείς) σε κάθε χωρική μονάδα i και E είναι ο αριθμός των μελών του υπόλοιπου πληθυσμού ή της άλλης πληθυσμιακής ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής.

Ο δείκτης αυτός παίρνει τιμές από 0 έως 1 και εάν πολλαπλασιαστεί με το 100 μετρά το ποσοστό των μεταναστών που θα χρειάζονταν να μετακινηθούν από δήμους

---

⁶ Όπως έχει ειπωθεί παραπάνω, η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη έχουν εξετασθεί από προηγούμενες μελέτες. Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να αναδείξει την κατάσταση που επικρατεί περιφερειακά, αποκλείοντας για αυτόν τον λόγο τις δυο μεγάλες αυτές πόλεις.

υψηλής χωρικής συγκέντρωσης σε δήμους χαμηλής συγκέντρωσης ώστε να κατοικεί το ίδιο ποσοστό μεταναστών σε όλους τους δήμους της Ελλάδας.

Ο δείκτης I αποτιμά το βαθμό που οι περιοχές στις οποίες υπάρχουν μετανάστες κατοικούνται και από άλλες πληθυσμιακές ομάδες, ή την πιθανότητα συναναστροφής (ή συχνότητα επαφής) μεταξύ της εξεταζόμενης πληθυσμιακής ομάδας (μεταναστών) και του λοιπού πληθυσμού. Έχει κατώτερο όριο το μηδέν (για μια πολύ μικρή ομάδα που είναι αρκετά διασκορπισμένη) και ανώτερο το 100 (όταν τα μέλη της ομάδας είναι απομονωμένα πλήρως από άλλες ομάδες στον χώρο όπου ζουν). Πρέπει να τονιστεί πως ο δείκτης αυτός επηρεάζεται σε ένα βαθμό από το μέγεθος της ομάδας, δηλαδή είναι μικρότερος για τις μικρότερες ομάδες, και μπορεί να αυξηθεί αν η ομάδα μεγαλώσει. Ο τύπος που χρησιμοποιείται είναι ο εξής:

$$I = \sum_{i=1}^n \left(\frac{A_i}{A} \right) \left(\frac{A_i}{P_i} \right)$$

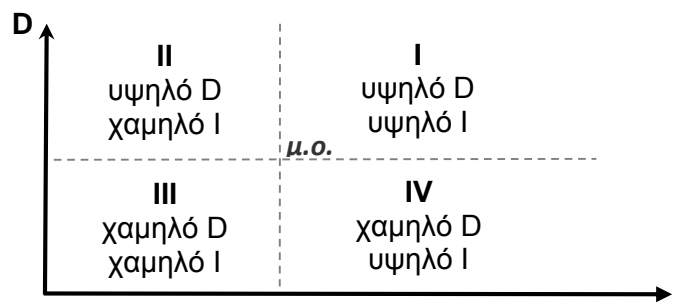
όπου: A_i είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση ομάδας σε κάθε χωρική μονάδα i , A είναι ο αριθμός μελών της υπό εξέταση ομάδας στο σύνολο της εξεταζόμενης περιοχής, και P_i είναι ο συνολικός πληθυσμός σε κάθε χωρική μονάδα i .

Ο δείκτης αυτός είναι σταθμισμένος μέσος της έκθεσης των μεταναστών και μετρά πόσο απομονωμένος είναι ο «μέσος» μετανάστης στον δήμο που κατοικεί. Αν πολλαπλασιαστεί με το 100 δείχνει την πιθανότητα ένας μετανάστης ο οποίος κατοικεί σε μια περιοχή με αλλοδαπούς να συναναστρέφεται με αυτούς αλλά και με τους γηγενείς της περιοχής.

Οι δείκτες που εξετάζουμε απεικονίζονται σε ένα δισδιάστατο σύστημα αναφοράς, ανάλογο με αυτό των Reardon & O' Sullivan (2004), όπως έχει προταθεί από τους Αρβανιτίδη & Σκούρα (2011). Ο οριζώντιος άξονας του συστήματος απεικονίζει το βαθμό χωρικής απομόνωσης (I) για την εξεταζόμενη ομάδα ενώ ο κάθετος άξονας το βαθμό χωρικής ανομοιότητας (D). Η χρήση αυτού του διαγράμματος καθιστά ευκολότερη την αποτίμηση των περιοχών που παρουσιάζουν υψηλότερο ή χαμηλότερο βαθμό χωρικού διαχωρισμού αλλά και τη διάσταση που τις χαρακτηρίζει (συγκέντρωση, απομόνωση ή και τα δύο).

Θέτοντας ως σημείο αναφοράς το μέσο όρο, μπορούμε να κατανείμουμε τις περιοχές σε 4 μορφές διαχωρισμού (Αρβανιτίδης & Σκούρας 2009 2011). Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 6.1 το πάνω δεξιά τεταρτημόριο (I) απεικονίζει περιοχές με συγκριτικά υψηλό βαθμό συγκέντρωσης και απομόνωσης των μεταναστών (και άρα δυναμικές δημιουργίας γκέτο). Το πάνω αριστερά τεταρτημόριο (II) απεικονίζει περιοχές με συγκριτικά μεγάλο βαθμό συγκέντρωσης αλλά όχι και απομόνωσης. Αντίστοιχα, το κάτω δεξιά τεταρτημόριο (IV) απεικονίζει χαμηλό βαθμό απομόνωσης αλλά μικρή συγκέντρωση, ενώ το κάτω αριστερά (III), περιοχές με συγκριτικά χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης και απομόνωσης.

Διάγραμμα 6.1: Δισδιάστατο σύστημα των δυο δεικτών (ανομοιότητας και απομόνωσης)

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

6.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΑΝΟΜΟΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

6.3.1 ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2011

Για τα στοιχεία του 2011, ο δείκτης ανομοιότητας ανά περιοχή εξέτασης τόσο για το σύνολο των εξεταζόμενων μεταναστών όσο και για τις επιμέρους υπό εξέταση πληθυσμιακές ομάδες παρουσιάζονται στον Πίνακα 6.2. Από τον πίνακα παρατηρούμε πως ο δείκτης κυμαίνεται από 0,092 (Σάμος) έως 0,356 (Κάρπαθος). Αυτό σημαίνει ότι γενικά στην Ελλάδα ο χωρικός διαχωρισμός κυμαίνεται από χαμηλά έως μέτρια επίπεδα

εφόσον ο δείκτης όταν κυμαίνεται μεταξύ 0 και 0.30 αντιπροσωπεύει χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης ενώ όταν βρίσκεται μεταξύ 0.30 και 0.60 τα επίπεδα είναι μέτρια. Ο δείκτης σε ποσοστιαία έκφραση δείχνει τι ποσοστό μεταναστών πρέπει να μετακινηθούν από τις περιοχές που είναι συγκεντρωμένοι στις άλλες ώστε να επιτευχθεί ομοιομορφία στην κατανομή.

Στον Πίνακα 6.1 οι πόλεις έχουν ταξινομηθεί με βάση το δείκτη ανομοιότητας στην κατανομή του συνόλου των μεταναστών. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο βαθμό ανομοιότητας στην κατανομή των μεταναστών (και άρα χωρική συγκέντρωση) παρουσιάζουν οι πόλεις της Θράκης (Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη) όπως επίσης και κάποιοι νησιωτικοί δήμοι (Κάρπαθος, Κάλυμνος, Χαλκίδα). Αντίθετα, στη Σάμο, τη Λευκάδα, τον Τύρναβο και τη Σπάρτη παρατηρείται μικρός βαθμός ανομοιότητας και συγκέντρωσης, δηλαδή οι μετανάστες είναι ομοιόμορφα διασπαρμένοι στο χώρο σε αντιστοιχία με τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Πίνακας 6.1: Δείκτης ανομοιότητας D ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα - 2011

ΔΗΜΟΙ	Αλβανοί	Ρώσοι	Βούλγαροι	Ρουμάνοι	Συνολικοί Μετανάστες
ΚΑΡΠΑΘΟΣ	0,43278261	0	0,550980392	0,545266	0,35676455
ΛΟΥΤΡΑΚΙ	0,41567371	0,546967	0,642369793	0,45236288	0,33477658
ΚΑΛΥΜΝΟΣ	0,58843196	0,785356	0,642761618	0,44215618	0,29823562
ΞΑΝΘΗ	0,50349483	0,503441	0,427537037	0,71260643	0,29816208
ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,52313027	0,487876	0,46762461	0,5135057	0,29730645
ΧΑΛΚΙΔΑ	0,31652853	0,537067	0,455617428	0,38062334	0,29443673
ΠΑΤΡΑ	0,30380772	0,685851	0,419243849	0,51958864	0,29276918
ΑΛΕΞ/Η	0,4202321	0,455503	0,436485247	0,67925717	0,29078492
ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑ	0,31250538	0,441687	0,403408773	0,57190395	0,28672456
ΑΓΡΙΝΙΟ	0,33899627	0,79074	0,52188022	0,59499302	0,28651034
ΤΡΙΚΑΛΑ	0,24911299	0,718941	0,476999767	0,52684251	0,27822643
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	0,32938892	0,397051	0,384571067	0,35716447	0,27275014
ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,27736419	0,563136	0,438207283	0,28921928	0,26813309
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ	0,22062429	0,428476	0,378554998	0,26221797	0,25782472
ΣΗΤΕΙΑ	0,27321264	0,521004	0,260431176	0,42858694	0,25664716
ΛΑΡΙΣΑ	0,26703594	0,607228	0,488019242	0,49603694	0,25528857
ΧΙΟΣ	0,30323699	0,537017	0,41643071	0,59046271	0,25237286
ΚΩΣ	0,31236253	0,322048	0,350183087	0,23813164	0,24606317
ΝΑΥΠΛΙΟ	0,31949331	0,323946	0,265406683	0,27097506	0,24432797
ΦΛΩΡΙΝΑ	0,28060386	0,77547	0,645194213	0,82013568	0,24412851
ΑΡΤΑ	0,29677214	0,592697	0,495872263	0,41242424	0,24271874
ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	0,26774631	0,695845	0,356971312	0,5989673	0,24157619

ΚΑΒΑΛΑ	0,29743308	0,464492	0,371754167	0,73939548	0,2401258
ΑΜΦΙΣΣΑ	0,1931161	0,690249	0,364159553	0,39529996	0,2398992
ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0,83813649	0,448054	0,273017086	0,63812538	0,23943511
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,28792572	0,602129	0,338068243	0,3847889	0,23904808
ΑΜΑΛΙΑΔΑ	0,24951346	0,478568	0,365925094	0,40745646	0,23625803
ΡΟΔΟΣ	0,27385362	0,541115	0,362248625	0,33937177	0,23412487
ΔΡΑΜΑ	0,27722082	0,571852	0,400308916	0,60933869	0,23239742
ΠΥΡΓΟΣ	0,24617486	0,797129	0,367867654	0,25041188	0,227592
ΣΕΡΡΕΣ	0,38032718	0,520909	0,396683327	0,80887102	0,22235234
ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,26325115	0,396693	0,461580299	0,321486	0,22155816
ΠΡΕΒΕΖΑ	0,24986569	0,575182	0,587730341	0,40421643	0,22019462
ΘΗΒΑ	0,22331995	0,681698	0,389702018	0,2081173	0,21897028
ΧΑΝΙΑ	0,23060841	0,426596	0,267554105	0,30847848	0,21534889
ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	0,26147604	0,349893	0,424184169	0,80849328	0,21531491
Α. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	0,28848162	0,295704	0,241100699	0,33253894	0,2136087
ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	0,34981803	0,580813	0,368322981	0,48172366	0,21343126
ΚΟΖΑΝΗ	0,23803342	0,515228	0,398023498	0,71603136	0,21068992
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0,21235079	0,938439	0,417466962	0,93187228	0,21067276
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,21050879	0,769701	0,352047892	0,59040658	0,21042373
ΑΛΕΞ/Α	0,24286217	0,392514	0,377717501	0,29326653	0,20793931
ΕΔΕΣΣΑ	0,21336356	0,770755	0,645808394	0,69954485	0,20785542
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,23427213	0,711316	0,554040021	0,61973066	0,2076635
ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0,76490363	0,406298	0,257418971	0	0,20684406
ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	0,22947371	0,246719	0,269593602	0,66947935	0,20537245
ΦΑΡΣΑΛΑ	0,21020196	0	0,339797344	0,37847035	0,20341698
ΡΕΘΥΜΝΟ	0,19982072	0,384001	0,415843379	0,45679425	0,19857341
ΛΑΜΙΑ	0,22616715	0,647224	0,346514648	0,37496237	0,19815835
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,20132464	0,514687	0,251090719	0,42205971	0,19237846
ΓΡΕΒΕΝΑ	0,20511781	0,675713	0,705567892	0,59717082	0,19028261
ΚΕΡΚΥΡΑ	0,24113741	0,469837	0,298737134	0,56779204	0,18861825
ΝΑΟΥΣΑ	0,22891798	0,529311	0,564522212	0,69463701	0,18763671
ΑΡΓΟΣ	0,26666188	0,393741	0,241980435	0,21662756	0,18732125
ΜΥΤΙΛΗΝΗ	0,23268015	0,508153	0,310476126	0,44896865	0,18707562
ΒΟΛΟΣ	0,50807457	0,993091	0,696120077	0,84158717	0,18681432
ΑΙΓΙΟ	0,19174039	0,686054	0,392800682	0,38135522	0,17800709
ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,19963302	0,511988	0,299436748	0,30750809	0,17013718
ΤΡΙΠΟΛΗ	0,25886103	0,644377	0,211822917	0,2982969	0,16921023
ΒΕΡΟΙΑ	0,19648853	0,423077	0,388024922	0,53099777	0,16666434
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,22991426	0,371339	0,542104512	0,76905114	0,16402712
ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,20900566	0,322457	0,276278491	0,29084505	0,16238685
ΚΙΑΚΙΣ	0,15565919	0,283801	0,36546886	0,84978541	0,16021359
Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ	0,19155808	0,388267	0,294948957	0,42015636	0,14788125
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,1641604	0,399762	0,27547619	0,41988095	0,14594993
ΚΙΑΤΟ	0,19584423	0,367278	0,301984513	0,31947637	0,13994599

ΣΠΑΡΤΗ	0,18249644	0,410869	0,280851807	0,20105437	0,13494934
ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0,13108487	0	0,458132106	0,39011238	0,12921663
ΛΕΥΚΑΔΑ	0,19700942	0,326014	0,367309349	0,23899287	0,12340149
ΣΑΜΟΣ	0,10726477	0,338246	0,221436528	0,41175359	0,09237061

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά τον δείκτη ανομοιότητας για τους Αλβανούς, η κατάσταση έχει ως εξής: Οι πόλεις στις οποίες παρατηρείται υψηλότερος βαθμός συγκέντρωσης είναι κυρίως της βόρειας Ελλάδας (Ορεστιάδα, Διδυμότειχο, Κομοτηνή, Ξάνθη, Αλεξ/λη, Σέρρες, Βόλος) όπως και κάποιες παραθαλάσσιες-νότιες περιοχές της χώρας (Κάλυμνος, Κάρπαθος, Λουτράκι). Αντίθετα, οι πόλεις που παρουσιάζουν μεγαλύτερη ομοιογένεια στην κατανομή των Αλβανών βρίσκονται διασκορπισμένες στην Ελλάδα, αν και παρατηρούμε κάποιες οι οποίες είναι παραθαλάσσιες ή νησιά (Κιάτο, Αίγιο, Ν. Μουδανιά, Ηγουμενίτσα, Σάμος). Οι υπόλοιπες πόλεις με μικρό βαθμό ανομοιότητας είναι η Βέροια, το Κιλκίς και ο Τύρναβος στη βόρεια Ελλάδα, και η Άμφισσα με τη Σπάρτη στη νότια Ελλάδα. Ο Πίνακας 6.2 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Αλβανούς και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.2: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Αλβανών το 2011

		ΔΗΜΟΙ	D Αλβανών
10 υψηλότερες	1	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	83.8%
	2	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	76.5%
	3	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	58.8%
	4	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	52.3%
	5	ΒΟΛΟΣ	50.8%
	6	ΞΑΝΘΗ	50.3%
	7	ΚΑΡΠΑΘΟΣ	43.3%
	8	ΑΛΕΞ/Η	42.0%
	9	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	41.6%
	10	ΣΕΡΡΕΣ	38.0%
10 χαμηλότερες	10	ΒΕΡΟΙΑ	19.6%
	9	ΚΙΑΤΟ	19.6%
	8	ΑΜΦΙΣΣΑ	19.3%
	7	ΑΙΓΙΟ	19.2%
	6	Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ	19.2%
	5	ΣΠΑΡΤΗ	18.2%
	4	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	16.4%
	3	ΚΙΛΚΙΣ	15.6%
	2	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	13.1%
	1	ΣΑΜΟΣ	10.7%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά τον δείκτη ανομοιότητας για τους Ρώσους, οι πόλεις που παρουσιάζουν μεγαλύτερη χωρική συγκέντρωση είναι πόλεις της βόρειας Ελλάδας (Φλώρινα, Έδεσσα, Ιωάννινα), της Θεσσαλίας (Βόλος, Καρδίτσα, Τρίκαλα) αλλά και κάποιες της νότιας Ελλάδας (Μεσολόγγι, Πύργος, Αργίνιο, Κάλυμνος). Οι πόλεις με τη μεγαλύτερη ομοιογένεια στην κατανομή των Ρώσων είναι παραθαλάσσιες περιοχές (Λευκάδα, Ναύπλιο, Κως, Α. Νικόλαος, Κάρπαθος) αλλά και πόλεις της βόρειας Ελλάδας (Κατερίνη, Κιλκίς, Πολύγυρος, Φάρσαλα, Τύρναβος). Ο Πίνακας 6.3 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Ρώσους και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.3: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρώσων το 2011

		ΔΗΜΟΙ	D Ρώσων
10 υψηλότερες	1	ΒΟΛΟΣ	99.3%
	2	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	93.8%
	3	ΠΥΡΓΟΣ	79.7%
	4	ΑΓΡΙΝΙΟ	79.1%
	5	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	78.5%
	6	ΦΛΩΡΙΝΑ	77.5%
	7	ΕΔΕΣΣΑ	77.1%
	8	ΚΑΡΔΙΤΣΑ	77.0%
	9	ΤΡΙΚΑΛΑ	71.9%
	10	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	71.1%
10 χαμηλότερες	10	ΛΕΥΚΑΔΑ	32.6%
	9	ΝΑΥΠΛΙΟ	32.4%
	8	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	32.2%
	7	ΚΩΣ	32.2%
	6	Α. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	29.6%
	5	ΚΙΛΚΙΣ	28.4%
	4	ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	24.7%
	3	ΚΑΡΠΑΘΟΣ	0.0%
	2	ΦΑΡΣΑΛΑ	0.0%
	1	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Ο δείκτης ανομοιότητας για τους Βούλγαρους φανερώνει ότι οι περιοχές με τη μεγαλύτερη χωρική συγκέντρωση Βουλγάρων είναι κυρίως της βόρειας Ελλάδας (Γρεβενά, Βόλος, Έδεσσα, Φλώρινα, Πρέβεζα, Νάουσα, Ιωάννινα) και κάποιες πιο

παραθαλάσσιες και νότιες όπως η Κάλυμνος, το Λουτράκι και η Κάρπαθος. Από την άλλη, πολλές από τις παραθαλάσσιες περιοχές (Χανιά, Ναύπλιο, Σητεία, Ζάκυνθος, Άργος, Α. Νικόλαος, Σάμος) παρουσιάζουν μια σχετική ομοιογένεια στην κατανομή των Βουλγάρων. Επίσης χαμηλά επίπεδα συγκέντρωσης παρουσιάζουν και ο Πολύγυρος, το Διδυμότειχο και η Τρίπολη. Ο Πίνακας 6.4 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Βούλγαρους και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.4: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Βουλγάρων το 2011

		ΔΗΜΟΙ	D Βουλγάρων
10 υψηλότερες	1	ΓΡΕΒΕΝΑ	70.6%
	2	ΒΟΛΟΣ	69.6%
	3	ΕΔΕΣΣΑ	64.6%
	4	ΦΛΩΡΙΝΑ	64.5%
	5	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	64.3%
	6	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	64.2%
	7	ΠΡΕΒΕΖΑ	58.8%
	8	ΝΑΟΥΣΑ	56.5%
	9	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	55.4%
	10	ΚΑΡΠΑΘΟΣ	55.1%
10 χαμηλότερες	10	ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	27.0%
	9	ΧΑΝΙΑ	26.8%
	8	ΝΑΥΠΛΙΟ	26.5%
	7	ΣΗΤΕΙΑ	26.0%
	6	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	25.7%
	5	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	25.1%
	4	ΑΡΓΟΣ	24.2%
	3	Α. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	24.1%
	2	ΣΑΜΟΣ	22.1%
	1	ΤΡΙΠΟΛΗ	21.2%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά τον δείκτη ανομοιότητας των Ρουμάνων, βλέπουμε μια σχετική γεωγραφική ομοιομορφία. Οι πιο συγκεντρωμένες πόλεις ανήκουν στη βόρεια Ελλάδα και είναι οι: Κιλκίς, Βόλος, Φλώρινα, Σέρρες, Γιαννιτσά, Καστοριά, Καβάλα, Κοζάνη, Ξάνθη, εκτός από την πόλη του Μεσολογγίου (νότια Ελλάδα) που χαρακτηρίζεται από το μεγαλύτερο βαθμό χωρικής συγκέντρωσης. Αντίθετα, στις λιγότερο συγκεντρωμένες πόλεις βρίσκονται περιοχές της νότιας Ελλάδας (Κόρινθος, Ναύπλιο, Ιεράπετρα, Πύργος,

Λευκάδα, Κως, Άργος, Θήβα, Σπάρτη) με εξαίρεση το Διδυμότειχο που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη ομοιομορφία κατανομής των Ρουμάνων. Ο Πίνακας 6.5 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Ρουμάνους και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.5: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρουμάνων το 2011

		ΔΗΜΟΙ	D Ρουμάνων
10 υψηλότερες	1	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	93.2%
	2	ΚΙΛΚΙΣ	85.0%
	3	ΒΟΛΟΣ	84.2%
	4	ΦΛΩΡΙΝΑ	82.0%
	5	ΣΕΡΡΕΣ	80.9%
	6	ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	80.8%
	7	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	76.9%
	8	ΚΑΒΑΛΑ	73.9%
	9	ΚΟΖΑΝΗ	71.6%
	10	ΞΑΝΘΗ	71.3%
10 χαμηλότερες	10	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	28.9%
	9	ΝΑΥΠΛΙΟ	27.1%
	8	ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ	26.2%
	7	ΠΥΡΓΟΣ	25.0%
	6	ΛΕΥΚΑΔΑ	23.9%
	5	ΚΩΣ	23.8%
	4	ΑΡΓΟΣ	21.7%
	3	ΘΗΒΑ	20.8%
	2	ΣΠΑΡΤΗ	20.1%
	1	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Ο δείκτης απομόνωσης I ανά περιοχή εξέτασης για το 2011 τόσο για το σύνολο των εξεταζόμενων μεταναστών όσο και για τις επιμέρους υπό εξέταση πληθυσμιακές ομάδες παρουσιάζονται παρακάτω, στον Πίνακα 6.3. Ο δείκτης αυτός αναφέρεται στη δυνατότητα επαφής ή αλληλεπίδρασης των μεταναστών σε μια περιοχή και μετράει πόσο απομονωμένη είναι η πληθυσμιακή ομάδα που εξετάζεται στην περιοχή όπου κατοικεί από τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Στις ελληνικές πόλεις, συνολικά για τους μετανάστες, η πιθανότητα ένας μετανάστης να έρχεται σε επαφή με άλλους μετανάστες κυμαίνεται από 1,2%

(Διδυμότειχο) έως 23% (Κως). Αυτό πρακτικά σημαίνει πως η Κως παρουσιάζει έντονο (ή τουλάχιστον εντονότερο σε σχέση με τους άλλους) το φαινόμενο της χωρικής απομόνωσης των μεταναστών και εν δυνάμει τη δημιουργία θυλάκων απομόνωσης. Παρατηρώντας τον πίνακα παρακάτω, οι δέκα πόλεις με τη μεγαλύτερη απομόνωση των μεταναστών αφορούν κυρίως νησιά όπως η Κως, το Αργοστόλι, η Ιεράπετρα και το Ρέθυμνο. Αντίθετα, οι δέκα πόλεις με τη μικρότερη απομόνωση αφορούν περιοχές της βόρειας Ελλάδας όπως η Ξάνθη, Σέρρες, Ορεστιάδα και Διδυμότειχο.

Πίνακας 6.6: Δείκτης απομόνωσης I ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα - 2011

ΔΗΜΟΙ	Αλβανοί	Ρώσοι	Βούλγαροι	Ρουμάνοι	Συνολικοί Μετανάστες
ΚΩΣ	0,15696684	0,007866	0,027264576	0,011071199	0,232866228
ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,16451422	0,002813	0,018443564	0,008377176	0,204363324
ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ	0,07553104	0,00474	0,089234333	0,025623769	0,204331958
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,1362876	0,004526	0,026414057	0,012942465	0,185676008
Α. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	0,10900447	0,003692	0,018564662	0,008686069	0,176665761
ΡΕΘΥΜΝΟ	0,08633111	0,003851	0,048870931	0,015203839	0,175676215
Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ	0,10723234	0,007563	0,031658088	0,005473701	0,173668602
ΛΟΥΤΡΑΚΙ	0,12571432	0,005227	0,018635557	0,016666295	0,171293785
ΘΗΒΑ	0,07244011	0,002791	0,00726208	0,03483685	0,158850457
ΚΙΑΤΟ	0,11772335	0,003188	0,01804616	0,015509095	0,15321659
ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,10019632	0,003624	0,005910503	0,017519302	0,150738785
ΝΑΥΠΛΙΟ	0,05715633	0,004533	0,018729035	0,014172072	0,148256778
ΡΟΔΟΣ	0,07451829	0,00273	0,036058402	0,009621257	0,147195161
ΧΑΝΙΑ	0,06033821	0,006468	0,020747492	0,011175432	0,142666354
ΛΕΥΚΑΔΑ	0,10948225	0,001972	0,011560163	0,017250367	0,142531553
ΑΡΓΟΣ	0,05718646	0,002322	0,022347797	0,022185785	0,11833449
ΠΡΕΒΕΖΑ	0,10453549	0,001638	0,003805829	0,001698431	0,116997963
ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0,02333594	0	0,002675049	0,003782187	0,109631217
ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	0,09098725	0,001237	0,010544579	0,001894889	0,1095528
ΠΑΤΡΑ	0,04987859	0,001927	0,00938026	0,006794894	0,107879016
ΧΑΛΚΙΔΑ	0,06216569	0,002821	0,014694569	0,012387002	0,103126209
ΗΡΑΚΛΕΙΟ	0,05982385	0,003611	0,016924874	0,008739641	0,101673695
ΣΗΤΕΙΑ	0,05525623	0,002478	0,028359322	0,006241314	0,101325558
ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	0,08677538	0,001918	0,006014837	0,001586511	0,101032355
ΧΙΟΣ	0,07250787	0,002091	0,014755587	0,004507827	0,09974067
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,05890068	0,002733	0,014254018	0,014990397	0,096461703
ΣΠΑΡΤΗ	0,02870646	0,003262	0,019262112	0,03173629	0,092967536
ΣΑΜΟΣ	0,0679762	0,002005	0,004280136	0,004224007	0,092046654
ΑΜΦΙΣΣΑ	0,05526675	0,001434	0,008876019	0,008322329	0,091693192
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,06461402	0,001661	0,003871727	0,00343295	0,090361878

ΚΕΡΚΥΡΑ	0,05947605	0,003344	0,005274891	0,004739408	0,089873651
ΛΑΡΙΣΑ	0,05604333	0,002063	0,005693777	0,013462666	0,089409283
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,07512951	0,001636	0,003141882	0,001666652	0,087391253
ΚΑΡΠΑΘΟΣ	0,07673361	0	0,005568965	0,010086239	0,086806526
ΠΥΡΓΟΣ	0,07283812	0,001641	0,007915801	0,005485617	0,086793175
ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,05962503	0,00199	0,00480424	0,014579163	0,084369578
ΑΜΑΛΙΑΔΑ	0,06818943	0,00168	0,009791846	0,002789775	0,080917466
ΛΑΜΙΑ	0,05914752	0,002071	0,011581956	0,011068063	0,079784298
ΒΟΛΟΣ	0,10188925	0,004227	0,01453757	0,011659706	0,077428951
ΤΡΙΠΟΛΗ	0,06987922	0,001655	0,017635117	0,01546754	0,076425943
ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	0,05901769	0,004867	0,006629242	0,008832945	0,075007182
ΤΡΙΚΑΛΑ	0,04878428	0,001863	0,004130491	0,004922629	0,074530432
ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,04791222	0,005063	0,009431801	0,006939899	0,074108806
ΦΛΩΡΙΝΑ	0,06147087	0,001655	0,002978388	0,002301816	0,070900915
ΓΡΕΒΕΝΑ	0,06590202	0,00178	0,002703915	0,001721788	0,069480747
ΑΙΓΙΟ	0,02757178	0,001909	0,004534738	0,002488105	0,069454303
ΜΥΤΙΛΗΝΗ	0,04231748	0,004375	0,008855642	0,003454673	0,067201429
ΚΑΒΑΛΑ	0,04798319	0,003453	0,008750039	0,001598988	0,063489134
ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑ	0,04738829	0,002487	0,006536584	0,001576762	0,062442291
ΚΙΛΚΙΣ	0,03921068	0,003512	0,003545146	0,001840102	0,061810813
ΑΡΤΑ	0,04806403	0,001523	0,004181642	0,006441676	0,060783649
ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	0,04140712	0,00335	0,012961881	0,001050549	0,060103325
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0,04173759	0,001215	0,002743498	0,002309469	0,058254181
ΒΕΡΟΙΑ	0,04659925	0,002803	0,005061513	0,004617291	0,057351727
ΦΑΡΣΑΛΑ	0,04396603	0	0,010110261	0,0079977	0,057255642
ΚΟΖΑΝΗ	0,04834632	0,00174	0,002484829	0,001921893	0,055215847
ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,01154785	0,003909	0,012866445	0,002642695	0,055129026
ΕΔΕΣΣΑ	0,0429808	0,001284	0,005653933	0,000930158	0,053114803
ΔΡΑΜΑ	0,02945811	0,016686	0,006649566	0,004629515	0,050078638
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,03197068	0,001681	0,00694363	0,00642253	0,045860536
ΑΛΕΞ/Α	0,03310581	0,001593	0,011720552	0,001959481	0,045234977
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,0371996	0,00217	0,002475098	0,002264065	0,045086234
ΑΛΕΞ/Η	0,01100519	0,004084	0,010760266	0,002916635	0,043632074
ΝΑΟΥΣΑ	0,03563362	0,001775	0,003568676	0,003172721	0,042119444
ΑΓΡΙΝΙΟ	0,02784515	0,001956	0,00469287	0,002556492	0,034283853
ΞΑΝΘΗ	0,01354031	0,004231	0,005736564	0,001760156	0,030136288
ΣΕΡΡΕΣ	0,00914492	0,003527	0,005659638	0,009721825	0,024513278
ΚΑΛΥΜΝΟΣ	0,00767082	0,001284	0,001945762	0,006476958	0,024349893
ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0,00209854	0,004164	0,008609791	0,001090839	0,023674002
ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0,00331211	0,003146	0,004355197	0	0,012247173

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά τους Αλβανούς, οι πόλεις με τα υψηλότερα επίπεδα απομόνωσης είναι παραθαλάσσιες και νησιά, συγκεκριμένα το Αργοστόλι, η Κως, η Ζάκυνθος, το Λουτράκι, το Κιάτο, η Λευκάδα, ο Α. Νικόλαος, τα Ν. Μουδανιά, η Πρέβεζα και ο Βόλος. Στις περιοχές με τη μικρότερη χωρική απομόνωση των Αλβανών συμπεριλαμβάνονται περιοχές της βόρειας Ελλάδας (Τύρναβος, Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξ/λη, Σέρρες, Διδυμότειχο, Ορεστιάδα) όπως και κάποιες νότιες (Αγρίνιο, Αίγιο, Κάλυμνος). Ο Πίνακας 6.7 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο Ι στους Αλβανούς και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.7: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο Ι των Αλβανών το 2011

		ΔΗΜΟΙ	Ι Αλβανών
10 υψηλότερες	1	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	16.5%
	2	ΚΩΣ	15.7%
	3	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	13.6%
	4	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	12.6%
	5	ΚΙΑΤΟ	11.8%
	6	ΛΕΥΚΑΔΑ	10.9%
	7	Α. ΝΙΚΟΛΑΟΣ	10.9%
	8	Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ	10.7%
	9	ΠΡΕΒΕΖΑ	10.5%
	10	ΒΟΛΟΣ	10.2%
10 χαμηλότερες	10	ΑΓΡΙΝΙΟ	2.8%
	9	ΑΙΓΙΟ	2.8%
	8	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	2.3%
	7	ΞΑΝΘΗ	1.4%
	6	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	1.2%
	5	ΑΛΕΞ/Η	1.1%
	4	ΣΕΡΡΕΣ	0.9%
	3	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	0.8%
	2	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0.3%
	1	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0.2%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά τους Ρώσους, πόλεις με τη μεγαλύτερη απομόνωση είναι κυρίως παραθαλάσσιες περιοχές (Κως, Ν. Μουδανιά, Χανιά, Λουτράκι, Ερμούπολη, Ιεράπετρα,

Ναύπλιο, Ζάκυνθος) αλλά και η Δράμα και η Κατερίνη που βρίσκονται στη βόρεια Ελλάδα. Πόλεις με τη μικρότερη απομόνωση είναι κυρίως στη βόρεια Ελλάδα (Αλεξάνδρεια, Άρτα, Άμφισσα, Έδεσσα, Φάρσαλα, Τύρναβος) αλλά και κάποιες παραθαλάσσιες-νότιες (Κάλυμνος, Ναύπακτος, Κάρπαθος). Ο Πίνακας 6.8 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο Ι στους Ρώσους και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.8: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο Ι των Ρώσων το 2011

		ΔΗΜΟΙ	Ι Ρώσων
10 υψηλότερες	1	ΔΡΑΜΑ	1.7%
	2	ΚΩΣ	0.8%
	3	Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ	0.8%
	4	ΧΑΝΙΑ	0.6%
	5	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	0.5%
	6	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0.5%
	7	ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ	0.5%
	8	ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ	0.5%
	9	ΝΑΥΠΛΙΟ	0.5%
	10	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0.5%
10 χαμηλότερες	10	ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ	0.2%
	9	ΑΡΤΑ	0.2%
	8	ΑΜΦΙΣΣΑ	0.2%
	7	ΕΔΕΣΣΑ	0.2%
	6	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	0.2%
	5	ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	0.1%
	4	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0.1%
	3	ΚΑΡΠΑΘΟΣ	0.1%
	2	ΦΑΡΣΑΛΑ	0.1%
	1	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0.1%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Ο δείκτης απομόνωσης των Βουλγάρων δείχνει μια σχετική γεωγραφική ομοιομορφία. Πόλεις με τη μεγαλύτερη απομόνωση είναι κατά βάση παραθαλάσσιες και νότιες (Ιεράπετρα, Ρέθυμνο, Ρόδος, Ν. Μουδανιά, Σητεία, Κως, Ζάκυνθος, Άργος, Χανιά, Σπάρτη). Οι δήμοι, αντίθετα, που παρουσιάζουν το χαμηλότερο βαθμό χωρικής απομόνωσης είναι κυρίως της βόρειας Ελλάδας (Νάουσα, Κιλκίς, Ηγουμενίτσα,

Φλώρινα, Γρεβενά, Τύρναβος, Κοζάνη, Καστοριά) με εξαίρεση το Μεσολόγγι και την Κάλυμνο. Ο Πίνακας 6.9 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο Ι στους Ρώσους και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.9: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο Ι των Βουλγάρων το 2011

		ΔΗΜΟΙ	Ι Βουλγάρων
10 υψηλότερες	1	ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ	8.9%
	2	ΡΕΘΥΜΝΟ	4.9%
	3	ΡΟΔΟΣ	3.6%
	4	Ν. ΜΟΥΔΑΝΙΑ	3.2%
	5	ΣΗΤΕΙΑ	2.8%
	6	ΚΩΣ	2.7%
	7	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	2.6%
	8	ΑΡΓΟΣ	2.2%
	9	ΧΑΝΙΑ	2.1%
	10	ΣΠΑΡΤΗ	1.9%
10 χαμηλότερες	10	ΝΑΟΥΣΑ	0.4%
	9	ΚΙΛΚΙΣ	0.4%
	8	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0.3%
	7	ΦΛΩΡΙΝΑ	0.3%
	6	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0.3%
	5	ΓΡΕΒΕΝΑ	0.3%
	4	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0.3%
	3	ΚΟΖΑΝΗ	0.2%
	2	ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0.2%
	1	ΚΑΛΥΜΝΟΣ	0.2%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά τον δείκτη απομόνωσης για τους Ρουμάνους, παρατηρείται επίσης μια γεωγραφική ομοιομορφία. Υψηλά επίπεδα του δείκτη παρατηρούνται σε νότιες περιοχές της Ελλάδας (Θήβα, Σπάρτη) και κατά βάση παραθαλάσσιες (Ιεράπετρα, Άργος, Κόρινθος, Λευκάδα, Λουτράκι, Κιάτο, Τρίπολη, Ρέθυμνο). Αντίθετα, οι λιγότερο χωρικά απομονωμένες περιοχές για τους μετανάστες αφορούν κυρίως τη βόρεια Ελλάδα (Γρεβενά, Πρέβεζα, Ηγουμενίτσα, καβάλα, Πολύγυρος, Πτολεμαΐδα, Ορεστιάδα,

Γιαννιτιά, Έδεσσα, Διδυμότειχο). Ο Πίνακας 6.10 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο Ι στους Ρουμάνους και τις 10 με το μικρότερο.

Πίνακας 6.10: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο Ι των Ρουμάνων το 2011

		ΔΗΜΟΙ	Ι Ρουμάνων
10 υψηλότερες	1	ΘΗΒΑ	3.5%
	2	ΣΠΑΡΤΗ	3.2%
	3	ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ	2.6%
	4	ΑΡΓΟΣ	2.2%
	5	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	1.8%
	6	ΛΕΥΚΑΔΑ	1.7%
	7	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	1.7%
	8	ΚΙΑΤΟ	1.6%
	9	ΤΡΙΠΟΛΗ	1.5%
	10	ΡΕΘΥΜΝΟ	1.5%
10 χαμηλότερες	10	ΓΡΕΒΕΝΑ	0.2%
	9	ΠΡΕΒΕΖΑ	0.2%
	8	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0.2%
	7	ΚΑΒΑΛΑ	0.2%
	6	ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	0.2%
	5	ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑ	0.2%
	4	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0.1%
	3	ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	0.1%
	2	ΕΔΕΣΣΑ	0.1%
	1	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0.0%

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

6.3.2 ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2001

Ο δείκτης ανομοιότητας ανά περιοχή εξέτασης για το 2001 τόσο για το σύνολο των εξεταζόμενων μεταναστών όσο και για τις επιμέρους υπό εξέταση πληθυσμιακές ομάδες παρουσιάζονται παρακάτω, στον Πίνακα 6.4. Για το σύνολο των μεταναστών ο δείκτης κυμαίνεται από 0,078 (Γρεβενά) έως 0,357 (Φάρσαλα). Αυτό σημαίνει ότι γενικά στην Ελλάδα η χωρική συγκέντρωση των μεταναστών συνολικά για το 2001 κυμαίνεται από χαμηλά έως μέτρια επίπεδα. Όσον αφορά ποιες πόλεις παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη και ποιες τη μικρότερη χωρική συγκέντρωση μεταναστών γενικά, παρατηρούμε ότι στην

κορυφή βρίσκονται κυρίως αγροτικές περιοχές, με πρώτα τα Φάρσαλα, το Αγρίνιο και τη Θήβα, ενώ στη συνέχεια της πρώτης δεκάδας ακολουθούν το Λουτράκι, η Λάρισα, η Κόρινθος, οι Σέρρες, η Ξάνθη, η Ναύπακτος και η Χαλκίδα. Αντίστοιχα οι δέκα πόλεις με τη μικρότερη χωρική συγκέντρωση μεταναστών είναι τα Γρεβενά, η Ηγουμενίτσα και η Σπάρτη, και ακολουθούν τα Γιαννιτσά, το Κιάτο, το Κιλκίς, το Άργος, η Έδεσσα, το Αργοστόλι και η Κατερίνη.

Πίνακας 6.11: Δείκτης ανομοιότητας D ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα - 2001

ΔΗΜΟΙ	Αλβανοί	Ρώσοι	Βούλγαροι	Ρουμάνοι	Συνολικοί Μετανάστες
ΦΑΡΣΑΛΑ	0,36531031	0	0,855018991	0,385442989	0,357590671
ΑΓΡΙΝΙΟ	0,36387243	0,890315	0,870537051	0,820723651	0,303430758
ΘΗΒΑ	0,30377191	0,439816	0,714589198	0,347752216	0,294740435
ΛΟΥΤΡΑΚΙ	0,38201808	0,480021	0,301503547	0,420849321	0,286098241
ΛΑΡΙΣΑ	0,30171934	0,701578	0,628384656	0,617355686	0,28082865
ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,28732864	0,522039	0,412837803	0,347146209	0,270043345
ΣΕΡΡΕΣ	0,44659445	0,492638	0,430753785	0,861413803	0,263531572
ΞΑΝΘΗ	0,4598795	0,489775	0,529739538	0,672034016	0,261993912
ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	0,28700483	0,659968	0,539814892	0,592178771	0,261155671
ΧΑΛΚΙΔΑ	0,32513897	0,593347	0,40958693	0,380905306	0,256372762
ΠΑΤΡΑ	0,31133473	0,691322	0,512382033	0,616607265	0,255420905
ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0	0,416762	0,570748382	0,8356733	0,249975708
ΛΕΥΚΑΔΑ	0,28279153	0,779439	0,39660023	0,557870653	0,246786739
ΤΡΙΚΑΛΑ	0,25007049	0,834515	0,722535294	0,554756023	0,243828029
ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,51862526	0,50581	0,615412549	0,792519647	0,235157953
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ	0,28675919	0,454276	0,570573554	0,635553414	0,233190434
ΒΟΛΟΣ	0,26786731	0,612425	0,515405494	0,611142235	0,227570648
ΑΜΦΙΣΣΑ	0,23961473	0,590733	0,417583792	0,845922961	0,226568229
ΚΑΒΑΛΑ	0,32679193	0,479371	0,388777463	0,939973745	0,224776196
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,25029801	0,855832	0,603083868	0,62580248	0,224682927
ΔΡΑΜΑ	0,2926147	0,358419	0,564817941	0,68922602	0,224644367
ΛΑΜΙΑ	0,2907846	0,725573	0,368454148	0,389673422	0,222617043
ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,29546832	0,540276	0,427379481	0,542120838	0,220257683
ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	0,23909112	0,423596	0,451404005	0	0,220107959
ΝΑΥΠΛΙΟ	0,3966298	0,340282	0,405383049	0,420727997	0,217819245
ΦΛΩΡΙΝΑ	0,26712775	0,723717	0,90929368	0	0,216284974
ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑ	0,2222261	0,438231	0,639393516	0,818124651	0,209205782
ΑΛΕΞ/ΛΗ	0,60754425	0,388396	0,442243375	0,701333505	0,207185656
ΑΜΑΛΙΑΔΑ	0,19141463	0,606627	0,448016321	0,355683446	0,206846311

ΠΥΡΓΟΣ	0,24247179	0,677671	0,559439589	0,488007415	0,202998183
ΒΕΡΟΙΑ	0,24346267	0,486165	0,507362398	0,742401918	0,202779032
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,25914914	0,872076	0,74477746	0,671677951	0,200559806
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0,25520157	0	0,625994458	0,450969876	0,198434465
ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0,86322171	0,408495	0,314610393	0,779590912	0,197914528
ΑΡΤΑ	0,2142009	0,941378	0,836469166	0,582007255	0,197140188
ΠΡΕΒΕΖΑ	0,21041722	0,847114	0,685637584	0,829127517	0,193895373
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,24198223	0,724455	0,694026704	0,702319044	0,190129595
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,28793974	0,669126	0,384868706	0,385492157	0,183271552
ΚΟΖΑΝΗ	0,21633615	0,597877	0,868584998	0,849196815	0,180319811
ΚΕΡΚΥΡΑ	0,23178534	0,606583	0,400266128	0,544033823	0,179278101
ΝΑΟΥΣΑ	0,27311033	0,363187	0,76194822	0,831019742	0,167780458
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,17523106	0,63284	0,266782252	0,383057491	0,165602497
ΑΙΓΙΟ	0,17398209	0,905543	0,454245761	0,816654012	0,159752035
ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0,16189031	0,918389	0,661551788	0,654245331	0,155651865
ΤΡΙΠΟΛΗ	0,2142243	0,844727	0,32891055	0,407483878	0,155062995
ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,20563965	0,32746	0,468904686	0,351459149	0,153526099
ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,18892473	0,493828	0,363262865	0,638500132	0,147930612
ΕΔΕΣΣΑ	0,16978252	0,522389	0,530238291	0,764997436	0,144562539
ΑΡΓΟΣ	0,23894157	0,570284	0,319075048	0,434214433	0,139357086
ΚΙΛΚΙΣ	0,1513087	0,352556	0,447289151	0,606014771	0,127974301
ΚΙΑΤΟ	0,13461632	0,714636	0,39401348	0,398330113	0,126788132
ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	0,23519526	0,295939	0,515668203	0,897575636	0,124441846
ΣΠΑΡΤΗ	0,22563393	0,432198	0,295129665	0,22661466	0,117169984
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,11051643	0,576645	0,713638035	0,582771719	0,100518507
ΓΡΕΒΕΝΑ	0,09746453	0,594427	0,804842394	0,784559159	0,078525847

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Ο δείκτης ανομοιότητας για τους Αλβανούς το 2001 έχει ως εξής: Οι πόλεις που χαρακτηρίζονται από υψηλότερες συγκεντρώσεις είναι τόσο περιοχές της βόρειας Ελλάδας (Ορεστιάδα, Κομοτηνή, Φάρσαλα, Αλεξ/λη, Καβάλα) όσο και της νότιας (Ναύπλιο, Λουτράκι, Χαλκίδα, Πάτρα, Θήβα). Αντίθετα, οι περιοχές που χαρακτηρίζονται από περισσότερο ομοιόμορφη κατανομή των Αλβανών είναι βόρειες (Εδεσσα, Τύρναβος, Κιλκίς, Ηγουμενίτσα, Γρεβενά, Διδυμότειχο) και παραθαλάσσιες-νότιες (Αργοστόλι, Ζάκυνθος, Αίγιο, Κιάτο). Ο Πίνακας 6.12 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Αλβανούς και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001.

Πίνακας 6.12: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Αλβανών το 2001

		ΔΗΜΟΙ	D Αλβανών
10 υψηλότερες	1	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	43.1%
	2	ΝΑΥΠΛΙΟ	39.6%
	3	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	38.1%
	4	ΦΑΡΣΑΛΑ	36.5%
	5	ΑΛΕΞ/ΛΗ	34.2%
	6	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	34.1%
	7	ΧΑΛΚΙΔΑ	32.5%
	8	ΚΑΒΑΛΑ	31.7%
	9	ΠΑΤΡΑ	31.1%
	10	ΘΗΒΑ	30.3%
10 χαμηλότερες	10	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	18.8%
	9	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	17.5%
	8	ΑΙΓΙΟ	17.3%
	7	ΕΔΕΣΣΑ	16.9%
	6	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	16.1%
	5	ΚΙΑΚΙΣ	15.1%
	4	ΚΙΑΤΟ	13.4%
	3	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	11.0%
	2	ΓΡΕΒΕΝΑ	9.0%
	1	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Ο δείκτης ανομοιότητας των Ρώσων δείχνει ότι αυτοί βρίσκονται χωρικά συγκεντρωμένοι κυρίως σε περιοχές της βόρειας Ελλάδας (Αρτα, Τύρναβος, Ιωάννινα, Καρδίτσα, Πρέβεζα, Τρίκαλα) όπως επίσης και σε κάποιες νοτιότερες περιοχές όπως το Αίγιο, η Τρίπολη και η Λευκάδα. Παρόμοια εικόνα υπάρχει και στην περίπτωση των περιοχών που χαρακτηρίζονται από πιο ομοιόμορφη κατανομή. Είναι δηλ. βόρειες πόλεις όπως η Κατερίνη, η Νάουσα, η Αλεξάνδρεια, η Ορεστιάδα, ο Πολύγυρος και τα Φάρσαλα αλλά και οι νοτιότερες όπως το Αργοστόλι, το Λουτράκι, το Ναύπλιο και το Μεσολόγγι. Ο Πίνακας 6.13 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Ρώσους και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001.

Πίνακας 6.13: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρώσων το 2001

		ΔΗΜΟΙ	D Ρώσων
10 υψηλότερες	1	ΑΡΤΑ	47.0%
	2	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	45.9%
	3	ΑΙΓΙΟ	45.2%
	4	ΑΓΡΙΝΙΟ	44.5%
	5	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	43.6%
	6	ΚΑΡΔΙΤΣΑ	42.7%
	7	ΠΡΕΒΕΖΑ	42.3%
	8	ΤΡΙΠΟΛΗ	42.2%
	9	ΤΡΙΚΑΛΑ	41.7%
	10	ΛΕΥΚΑΔΑ	38.9%
10 χαμηλότερες	10	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	26.5%
	9	ΝΑΟΥΣΑ	26.0%
	8	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	25.8%
	7	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	25.3%
	6	ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ	24.85
	5	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	24.5%
	4	ΝΑΥΠΛΙΟ	24.1%
	3	ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	21.1%
	2	ΦΑΡΣΑΛΑ	0.0%
	1	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά το δείκτη ανομοιότητας για τους Βούλγαρους, παρατηρούμε χωρική συγκέντρωση τους κυρίως σε βόρειες περιοχές (Φλώρινα, Κοζάνη, Φάρσαλα, Άρτα, Γρεβενά, Αλεξάνδρεια, Νάουσα, Ιωάννινα) αλλά και σε νοτιότερες όπως το Αγρίνιο και η Αμαλιάδα. Αντίθετα, οι πόλεις στις οποίες οι Βούλγαροι βρίσκονται πιο ομοιόμορφα κατανεμημένοι είναι κυρίως παραθαλάσσιες (Λευκάδα, Κόρινθος, Αίγιο, Λουτράκι, Ζάκυνθος, Κέρκυρα) ενώ κάποιες βρίσκονται στη βόρεια Ελλάδα (Αλεξ/λη, Ορεστιάδα, Άμφισσα). Ο Πίνακας 6.14 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Βούλγαρους και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001.

Πίνακας 6.14: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Βουλγάρων το 2001

		ΔΗΜΟΙ	D Βουλγάρων
10 υψηλότερες	1	ΦΛΩΡΙΝΑ	45.4%
	2	ΑΓΡΙΝΙΟ	43.5%
	3	ΚΟΖΑΝΗ	43.4%
	4	ΦΑΡΣΑΛΑ	42.7%
	5	ΑΡΤΑ	41.8%
	6	ΓΡΕΒΕΝΑ	40.2%
	7	ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ	40.0%
	8	ΝΑΟΥΣΑ	38.0%
	9	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	37.2%
	10	ΑΜΑΛΙΑΔΑ	36.2%
10 χαμηλότερες	10	ΑΛΕΞ/ΛΗ	24.7%
	9	ΛΕΥΚΑΔΑ	24.6%
	8	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	24.6%
	7	ΑΙΓΙΟ	24.4%
	6	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	22.4%
	5	ΛΙΒΑΔΕΙΑ	21.3%
	4	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	21.2%
	3	ΑΜΦΙΣΣΑ	20.8%
	2	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	20.5%
	1	ΚΕΡΚΥΡΑ	20.3%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Στην περίπτωση των Ρουμάνων, οι πόλεις στις οποίες βρίσκονται κυρίως συγκεντρωμένοι ανήκουν στη βόρεια Ελλάδα (Γιαννιτσία, Σέρρες, Κοζάνη, Άμφισσα, Διδυμότειχο, Νάουσα, Πρέβεζα, Πτολεμαΐδα) με κάποιες εξαιρέσεις (Αγρίνιο, Αίγιο). Παρόμοια συμπεριφορά παρατηρείται και σε περιοχές με ομοίμορφα κατανεμημένους Ρουμάνους, δηλ. αποτελούνται τόσο από βόρειες (Κατερίνη, Καβάλα, Φλώρινα, Πολύγυρος) όσο και νότιες (Ναύπλιο, Αμαλιάδα, Σπάρτη, Μεσολόγγι, Λουτράκι, Ζάκυνθος). Ο Πίνακας 6.15 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο D στους Ρουμάνους, και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001.

Πίνακας 6.15: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο D των Ρουμάνων το 2001

		ΔΗΜΟΙ	D Ρουμάνων
10 υψηλότερες	1	ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	44.8%
	2	ΣΕΡΡΕΣ	43.0%
	3	ΚΟΖΑΝΗ	45.4%
	4	ΑΜΦΙΣΣΑ	42.2%
	5	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	41.7%
	6	ΝΑΟΥΣΑ	41.5%
	7	ΠΡΕΒΕΖΑ	41.4%
	8	ΑΓΡΙΝΙΟ	41.0%
	9	ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑ	40.9%
	10	ΑΙΓΙΟ	40.8%
10 χαμηλότερες	10	ΝΑΥΠΛΙΟ	23.8%
	9	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	23.4%
	8	ΑΜΑΛΙΑΔΑ	23.3%
	7	ΚΑΒΑΛΑ	23.1%
	6	ΣΠΑΡΤΗ	22.6%
	5	ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙ	22.5%
	4	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	22.4%
	3	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	19.1%
	2	ΦΛΩΡΙΝΑ	0.0%
	1	ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Ο δείκτης απομόνωσης ανά περιοχή εξέτασης για το 2001 τόσο για το σύνολο των εξεταζόμενων μεταναστών όσο και για τις επιμέρους πληθυσμιακές ομάδες παρουσιάζεται παρακάτω, στον Πίνακα 6.5. Παρατηρούμε ότι συνολικά για τους μετανάστες, η πιθανότητα κάποιος να κατοικεί και να συναναστρέφεται με άλλους μετανάστες κυμαίνεται από 7% (Διδυμότειχο) έως 17% (Ζάκυνθος). Αυτό πρακτικά σημαίνει πως η Ζάκυνθος παρουσιάζει έντονο (ή τουλάχιστον εντονότερο σε σχέση με τους άλλους) το φαινόμενο της χωρικής απομόνωσης των μεταναστών και εν δυνάμει τη δημιουργία θυλάκων απομόνωσης.

Για το 2001, στις δέκα πόλεις με τη μεγαλύτερη απομόνωση μεταναστών συγκαταλέγονται τα νησιά του Ιονίου (Ζάκυνθος, Αργοστόλι, Λευκάδα, Κέρκυρα) όπως επίσης και άλλες παραθαλάσσιες περιοχές. Αντίθετα, στις δέκα λιγότερο απομονωμένες περιοχές ανήκουν οι πόλεις της βόρειας Ελλάδας, και κυρίως της Θράκης (Ξάνθη, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, Ορεστιάδα Διδυμότειχο).

Πίνακας 6.16: Δείκτης απομόνωσης I ανά πόλη και πληθυσμιακή ομάδα - 2001

ΔΗΜΟΙ	Αλβανοί	Ρώσοι	Βούλγαροι	Ρουμάνοι	Συνολικοί Μετανάστες
ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0,1492523	0,001764	0,005333541	0,001324038	0,17595457
ΛΟΥΤΡΑΚΙ	0,1303189	0,003967	0,005160835	0,004495909	0,15809531
ΦΑΡΣΑΛΑ	0,14997333	0	0,000709723	0,009287411	0,15125251
ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0,10043972	0,002483	0,006656322	0,001965152	0,12787009
ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0,10152194	0,002531	0,002618448	0,006719651	0,12380673
ΘΗΒΑ	0,07614766	0,003763	0,004825296	0,017925659	0,11445213
ΛΕΥΚΑΔΑ	0,09929852	0,002149	0,002223722	0,004214111	0,11216628
ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	0,08270784	0,00093	0,002544383	0,000979471	0,10216877
ΠΡΕΒΕΖΑ	0,08994095	0,003743	0,002035247	0,001444375	0,09869296
ΚΕΡΚΥΡΑ	0,07889328	0,001142	0,001310682	0,001560723	0,09728844
ΝΑΥΠΛΙΟ	0,0494766	0,005388	0,015365709	0,008712555	0,0942825
ΚΙΑΤΟ	0,07261499	0,00111	0,008656404	0,005780535	0,09322784
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ	0,07833185	0,002414	0,001884974	0,003002706	0,08748731
ΛΑΡΙΣΑ	0,0698759	0,002843	0,002575116	0,006350685	0,08236438
ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0,07182441	0,000716	0,001446373	0,005655777	0,07640158
ΣΠΑΡΤΗ	0,0304121	0,004417	0,007651689	0,013961789	0,07581221
ΑΡΓΟΣ	0,04241985	0,001633	0,013335146	0,010335358	0,07539609
ΠΑΤΡΑ	0,06174365	0,002686	0,001947112	0,002516875	0,07455509
ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0,06927483	0,001071	0,001527241	0,001170418	0,07381285
ΑΜΑΛΙΑΔΑ	0,05773739	0,001612	0,007035398	0,002259634	0,07344634
ΦΛΩΡΙΝΑ	0,06599367	0,001818	0,001586043	0	0,07273335
ΑΜΦΙΣΣΑ	0,05248972	0,002734	0,004155533	0,000782473	0,06966511
ΤΡΙΠΟΛΗ	0,05457017	0,004132	0,005845544	0,003787759	0,0694502
ΑΙΓΙΟ	0,05860584	0,000998	0,001847927	0,003036983	0,06744692
ΠΥΡΓΟΣ	0,05596638	0,002563	0,00517637	0,009086341	0,06722999
ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	0,04206859	0,003833	0,003420769	0	0,0638811
ΚΙΛΚΙΣ	0,02067407	0,008078	0,002604245	0,008711198	0,0615347
ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0,04025877	0,002186	0,006210908	0,004143864	0,06077802
ΧΑΛΚΙΔΑ	0,0497291	0,001717	0,003677203	0,007404958	0,05966864
ΚΑΒΑΛΑ	0,04225712	0,006841	0,005075031	0,001842347	0,05639258
ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0,05187746	0,002988	0,001429795	0,002971425	0,0561012
ΚΑΣΤΟΡΙΑ	0,03143388	0,001319	0,001924188	0,001938989	0,05576474
ΒΟΛΟΣ	0,04567797	0,002607	0,002256605	0,003726989	0,05531039
ΛΑΜΙΑ	0,04747786	0,002456	0,003943421	0,004340657	0,05332237
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0,04922928	0	0,000956107	0,001549587	0,05227741
ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0,02992258	0,006549	0,005577584	0,002610727	0,05192182
ΑΡΤΑ	0,04383256	0,000806	0,001567977	0,00194487	0,0459961
ΤΡΙΚΑΛΑ	0,03746157	0,002257	0,001550286	0,005815165	0,04543952

ΔΡΑΜΑ	0,03126033	0,005816	0,002983005	0,001586017	0,04468764
ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	0,01998491	0,005723	0,001636519	0,000774993	0,04361801
ΒΕΡΟΙΑ	0,03380027	0,005543	0,001967361	0,002280441	0,04295947
ΕΔΕΣΣΑ	0,0316815	0,002861	0,001567398	0,00289003	0,04012075
ΓΡΕΒΕΝΑ	0,03454576	0,002619	0,001757785	0,002300617	0,03835752
ΑΛΕΞ/Α	0,02821277	0,002427	0,008519513	0,002071912	0,03766907
ΣΕΡΡΕΣ	0,00726644	0,00685	0,002813899	0,001483401	0,03471623
ΞΑΝΘΗ	0,00551898	0,005996	0,003046897	0,001470281	0,0325142
ΠΤΟΛΕΜΑΪΔΑ	0,02117288	0,004208	0,000868261	0,001690937	0,03048434
ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0,0126058	0,006971	0,003459764	0,00240039	0,03028611
ΚΟΖΑΝΗ	0,02488973	0,001781	0,001171108	0,002550998	0,02954256
ΝΑΟΥΣΑ	0,01742016	0,00356	0,002502503	0,001175868	0,02895261
ΚΑΡΔΙΤΣΑ	0,02245881	0,001354	0,001745025	0,002664278	0,02620126
ΑΓΡΙΝΙΟ	0,01997717	0,000899	0,004453351	0,001864263	0,02382389
ΑΛΕΞ/Η	0,00525055	0,004369	0,002451782	0,00164311	0,02147273
ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0,00082214	0,002347	0,002857683	0,000769069	0,01061552
ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0	0,002513	0,001201734	0,000737463	0,00782892

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά το δείκτη απομόνωσης των Αλβανών, η κατάσταση στο 2001 έχει ως εξής: Οι Αλβανοί βρίσκονται περισσότερο απομονωμένοι σε παραθαλάσσιες πόλεις (Ζάκυνθος, Λουτράκι, Κόρινθος, Αργοστόλι, Λευκάδα, Πρέβεζα, Ναύπακτος, Κέρκυρα) όπως επίσης και στα Φάρσαλα και τη Θήβα. Αντίθετα, οι πόλεις με τη χαμηλότερη χωρική απομόνωση των Αλβανών είναι κυρίως της βόρειας Ελλάδας (Πτολεμαΐδα, Γιαννιτσία, Νάουσα, Κομοτηνή, Σέρρες, Ξάνθη, Αλεξ/λη, Ορεστιάδα, Διδυμότειχο) αλλά συμπεριλαμβάνεται και το Αγρίνιο. Ο Πίνακας 6.17 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο I στους Αλβανούς και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001.

Πίνακας 6.17: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο I των Αλβανών το 2001

		ΔΗΜΟΙ	I Αλβανών
10 υψηλότερες	1	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	15.3%
	2	ΦΑΡΣΑΛΑ	15.0%
	3	ΛΟΥΤΡΑΚΙ	13.6%
	4	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	10.4%
	5	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	10.3%
	6	ΛΕΥΚΑΔΑ	10.0%
	7	ΠΡΕΒΕΖΑ	9.0%
	8	ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	8.4%
	9	ΚΕΡΚΥΡΑ	8.0%
	10	ΘΗΒΑ	7.9%
10 χαμηλότερες	10	ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑ	2.1%
	9	ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	2.0%
	8	ΑΓΡΙΝΙΟ	2.0%
	7	ΝΑΟΥΣΑ	1.7%
	6	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	1.2%
	5	ΣΕΡΡΕΣ	0.7%
	4	ΞΑΝΘΗ	0.5%
	3	ΑΛΕΞ/ΛΗ	0.5%
	2	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0.08%
	1	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Για τους Ρώσους ο δείκτης I φανερώνει ότι οι πόλεις με τη μεγαλύτερη απομόνωση βρίσκονται στη βόρεια Ελλάδα (Κιλκίς, Καβάλα, Σέρρες, Κομοτηνή, Κατερίνη Ξάνθη, Δράμα, Γιαννιτσά, Βέροια) όμως και στο Ναύπλιο. Λιγότερο απομονωμένοι είναι οι Ρώσοι σε διάφορες περιοχές της χώρας όπως σε παραθαλάσσιες (Κέρκυρα, Κιάτο, Αίγιο, Ναύπακτος), σε βόρειες (Ιωάννινα, Άρτα, Τύρναβος, Φάρσαλα) και σε νότιες (Αγρίνιο, Μεσολόγγι). Ο Πίνακας 6.18 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο I στους Ρώσους και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001

Πίνακας 6.18: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο Ι των Ρώσων το 2001

		ΔΗΜΟΙ	Ι Ρώσων
10 υψηλότερες	1	ΚΙΑΚΙΣ	0.8%
	2	ΚΑΒΑΛΑ	0.7%
	3	ΣΕΡΡΕΣ	0.7%
	4	ΚΟΜΟΤΗΝΗ	0.7%
	5	ΚΑΤΕΡΙΝΗ	0.6%
	6	ΞΑΝΘΗ	0.6%
	7	ΔΡΑΜΑ	0.6%
	8	ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	0.5%
	9	ΝΑΥΠΛΙΟ	0.5%
	10	ΒΕΡΟΙΑ	0.5%
10 χαμηλότερες	10	ΚΕΡΚΥΡΑ	0.1%
	9	ΚΙΑΤΟ	0.1%
	8	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0.1%
	7	ΑΙΓΙΟ	0.1%
	6	ΝΑΥΠΙΑΚΤΟΣ	0.1%
	5	ΑΓΡΙΝΙΟ	0.0%
	4	ΑΡΓΑ	0.0%
	3	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0.0%
	2	ΦΑΡΣΑΛΑ	0.0%
	1	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Όσον αφορά τους Βούλγαρους, παρατηρούμε ότι πόλεις με τη μεγαλύτερη απομόνωση είναι κυρίως της νότιας Ελλάδας (Ναύπλιο, Άργος, Κιάτο, Σπάρτη, Αργοστόλι, Αμαλιάδα, Καλαμάτα, Ζάκυνθος, Τρίπολη), όμως υψηλά επίπεδα παρατηρούνται και στην Αλεξάνδρεια. Αντίθετα, μικρότερη απομόνωση των Βουλγάρων παρατηρείται στη βόρεια Ελλάδα (Εδεσσα, Ιωάννινα, Τύρναβος, Κέρκυρα, Διδυμότειχο, Κοζάνη, Πτολεμαΐδα, Φάρσαλα) αλλά και σε κάποιες νοτιότερες περιοχές (Λιβαδειά, Μεσολόγγι). Ο Πίνακας 6.19 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο Ι στους Βούλγαρους και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001.

Πίνακας 6.19: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο Ι των Βουλγάρων το 2001

		ΔΗΜΟΙ	Ι Βουλγάρων
10 υψηλότερες	1	ΝΑΥΠΛΙΟ	1.6%
	2	ΑΡΓΟΣ	1.4%
	3	ΚΙΑΤΟ	0.9%
	4	ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ	0.8%
	5	ΣΠΑΡΤΗ	0.8%
	6	ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ	0.7%
	7	ΑΜΑΛΙΑΔΑ	0.7%
	8	ΚΑΛΑΜΑΤΑ	0.6%
	9	ΖΑΚΥΝΘΟΣ	0.6%
	10	ΤΡΙΠΟΛΗ	0.6%
10 χαμηλότερες	10	ΕΔΕΣΣΑ	0.1%
	9	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0.1%
	8	ΤΥΡΝΑΒΟΣ	0.1%
	7	ΛΙΒΑΔΕΙΑ	0.1%
	6	ΚΕΡΚΥΡΑ	0.1%
	5	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0.1%
	4	ΚΟΖΑΝΗ	0.1%
	3	ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ	0.0%
	2	ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΑ	0.0%
	1	ΦΑΡΣΑΛΑ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Οι Ρουμάνοι βρίσκονται χωρικά απομονωμένοι κυρίως στη νότια Ελλάδα (Θήβα, Σπάρτη, Άργος, Πύργος, Ναύπλιο, Χαλκίδα, Κόρινθος) αλλά και σε ορισμένες βόρειες (Φάρσαλα, Κιλκίς, Λάρισα). Από την άλλη πλευρά, παρατηρείται μικρότερη απομόνωσή τους σε περιοχές της βόρειας Ελλάδας (Σέρρες, Ιωάννινα, Νάουσα, Γιαννιτσά, Άμφισσα, Ορεστιάδα, Διδυμότειχο, Πολύγυρος, Φλώρινα) αλλά και στη Ναύπακτο. Ο Πίνακας 6.20 παραθέτει τις 10 πόλεις με το μεγαλύτερο Ι στους Ρουμάνους και τις 10 με το μικρότερο κατά το 2001.

Πίνακας 6.20: 10-υψηλότεροι και 10-χαμηλότεροι Δήμοι στο Ι των Ρουμάνων το 2001

		ΔΗΜΟΙ	Ι Ρουμάνων
10 υψηλότερες	1	ΘΗΒΑ	2.0%
	2	ΣΠΑΡΤΗ	1.4%
	3	ΑΡΓΟΣ	1.1%
	4	ΦΑΡΣΑΛΑ	1.0%
	5	ΠΥΡΓΟΣ	0.9%
	6	ΝΑΥΠΛΙΟ	0.9%
	7	ΚΙΛΚΙΣ	0.9%
	8	ΧΑΛΚΙΔΑ	0.8%
	9	ΛΑΡΙΣΑ	0.7%
	10	ΚΟΡΙΝΘΟΣ	0.7%
10 χαμηλότερες	10	ΣΕΡΡΕΣ	0.1%
	9	ΙΩΑΝΝΙΝΑ	0.1%
	8	ΝΑΟΥΣΑ	0.1%
	7	ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ	0.1%
	6	ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ	0.0%
	5	ΑΜΦΙΣΣΑ	0.0%
	4	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	0.0%
	3	ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ	0.0%
	2	ΠΟΛΥΓΥΡΟΣ	0.0%
	1	ΦΛΩΡΙΝΑ	0.0%

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε πως τα επίπεδα χωρικού διαχωρισμού όπως αποτυπώθηκαν μέσα από τους δείκτες ανομοιότητας και απομόνωσης, δεν έχουν μεταβληθεί σε μεγάλο βαθμό από την μια απογραφή στην άλλη. Για το 2011 το κατώτερο όριο του δείκτη ανομοιότητας D αυξήθηκε ελάχιστα από 0,078 σε 0,092 ενώ το ανώτερο όριο βρίσκεται στα ίδια επίπεδα (0,356). Από την άλλη πλευρά, το κατώτερο όριο του δείκτη απομόνωσης μειώθηκε από 0,07 σε 0,012 ενώ το ανώτερο αυξήθηκε από 0,17 σε 0,23. Για το 2011 λοιπόν, έχουμε μια ελαφρώς μεγαλύτερη κλίμακα στην οποία κυμαίνεται ο δείκτης απομόνωσης I, χωρίς όμως αυτό να συνδυάζεται με μεγαλύτερο πρόβλημα χωρικού διαχωρισμού.

Για την ομάδα των Αλβανών παρατηρείται μια φανερή αύξηση του δείκτη ανομοιότητας για το 2011. Συγκεκριμένα, για την πόλη της Ορεστιάδας το ποσοστό αυξήθηκε από 43.1% σε 83.8%. Επιπλέον, το χαμηλότερο επίπεδο του 2011 είναι της Σάμου (10.7%), με φανερή αύξηση από το αντίστοιχο ποσοστό του 2001 για το

Διδυμότειχο (0%). Κατά κύριο λόγο τόσο για το 2011 όσο και για το 2001 η χωρική συγκέντρωση επικρατεί σε βόρειες περιοχές και σε παραθαλάσσιες ή νότιες. Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και για τις πόλεις με μεγαλύτερη ομοιομορφία οι οποίες ανήκουν τόσο στη βόρεια όσο και τη νότια Ελλάδα και για τις δυο περιόδους εξέτασης. Οι Αλβανοί και για τις δυο περιόδους βρίσκονται κυρίως απομονωμένοι σε παραθαλάσσιες περιοχές της χώρας με μια ελάχιστη αύξηση του δείκτη για το 2011 (Αργοστόλι- 16.5%) από την αντίστοιχη τιμή για το 2001 (Ζάκυνθος- 15.3%). Η κατώτερη τιμή του δείκτη απομόνωσης αυξήθηκε το 2011 από 0% (Διδυμότειχο, 2001) σε 0.2% (Ορεστιάδα, 2011). Αντίθετα, λιγότερο απομονωμένοι παρατηρούνται σε βόρειες κυρίως πόλεις.

Η περίπτωση των Ρώσων είναι επίσης μια ομάδα με πολύ μεγάλη αύξηση του δείκτη ανομοιότητας κατά την περίοδο του 2011 με τον Βόλο να έχει το μεγαλύτερο ποσοστό ανομοιότητας (99.3%) από την αντίστοιχη περίπτωση της Άρτας (47.0%) για το 2001. Η μικρότερη τιμή του δείκτη είναι και στις δύο περιόδους 0% όμως για το 2011 αφορά τις περιοχές Κάρπαθο, Φάρσαλα και Τύρναβο ενώ για το 2001 αφορούσε τα Φάρσαλα και το Μεσολόγγι. Σε γενικές γραμμές παρατηρείται η τάση μεγαλύτερης συγκέντρωσης σε βόρειες κυρίως περιοχές ενώ λιγότερο συγκεντρωμένοι βρίσκονται σε κάποιες άλλες βόρειες αλλά και κάποιες παραθαλάσσιες. Η περίπτωση των Ρώσων παρουσιάζει μια σχετική μεταβολή των περιοχών που απομονώνονται. Το 2011 παρατηρούνται απομονωμένοι σε παραθαλάσσιες περιοχές και λιγότερο σε βόρειες, ενώ αντίθετα το 2001 είχε παρατηρηθεί η τάση τους να απομονώνονται στις βόρειες πόλεις και λιγότερο στις παραθαλάσσιες. Υπάρχει μια σχετική αύξηση της απομόνωσής τους για το 2011 με ποσοστό 1.7% για τη Δράμα από την αντίστοιχη θέση που κατείχε για το 2001 το Κιλκίς με 0.8%. Υπάρχει επίσης και μια ελάχιστη αύξηση του ποσοστού της λιγότερο απομονωμένης περιοχής, δηλ. 0.1% για τον Τύρναβο το 2011 σε αντίθεση με το Αγρίνιο, την Άρτα, τον Τύρναβο, τα Φάρσαλα και το Μεσολόγγι με ποσοστό 0% για το 2001.

Οι Βούλγαροι και για τις δυο περιόδους εξέτασης βρίσκονται συγκεντρωμένοι κυρίως σε βόρειες περιοχές της χώρας ενώ κατανέμονται πιο ομοιόμορφα σε παραθαλάσσιες περιοχές. Παρατηρείται και εδώ μια εμφανής αύξηση του ποσοστού του δείκτη ανομοιότητας για το 2011, δηλ. τα Γρεβενά έχουν 70.6% (ποσοστό ανομοιότητας) ενώ το 2001 η Φλώρινα παρουσίαζε το μεγαλύτερο ποσοστό της τάξης του 45.4%. Το χαμηλότερο ποσοστό ανομοιότητας δε μεταβλήθηκε ιδιαίτερα εφόσον για το 2011 η

Τρίπολη παρουσιάζει ποσοστό 21.2% ενώ για το 2001 η Κέρκυρα 20.3%. Η ομάδα των Βουλγάρων και για τις δυο περιόδους εξέτασης παρουσιάζονται απομονωμένοι σε παραθαλάσσιες περιοχές και λιγότερο στις βόρειες. Για το 2011, είναι η ομάδα που παρουσίασε τη μεγαλύτερη μεταβολή στο ποσοστό του δείκτη. Συγκεκριμένα από το 1.6% (Ναύπλιο) που ήταν η μέγιστη τιμή του δείκτη για το 2001, αυξήθηκε στο 8.9% (Ιεράπετρα) για το 2011. Η ελάχιστη τιμή του δείκτη παρουσίασε μικρότερη αύξηση το 2011, δηλ. 0.2% για την Κάλυμνο από την τιμή 0% που είχε το Μεσολόγγι, η Πτολεμαΐδα και τα Φάρσαλα.

Στην περίπτωση των Ρουμάνων το 2011 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του δείκτη ανομοιότητας με το Μεσολόγγι να κυμαίνεται στο 93.2%, σε αντίθεση με το 2001 όπου τα Γιαννιτσά με 44.8% κατείχαν την μέγιστη τιμή. Η ελάχιστη τιμή του δείκτη δε μεταβλήθηκε αφού έχει την τιμή 0% και για τις δυο περιόδους, με το Διδυμότειχο να κατέχει την τιμή αυτή για το 2011, ενώ για το 2001 η Φλώρινα και ο Πολύγυρος. Τα υψηλότερα επίπεδα τιμών του δείκτη ανομοιότητας παρατηρούνται κατά κύριο λόγο σε βόρειες περιοχές της χώρας και για τις δυο περιόδους, σε αντίθεση με τις λιγότερο συγκεντρωμένες που παρατηρούνται στο νότιο μέρος της Ελλάδας. Οι Ρουμάνοι βρίσκονται κυρίως απομονωμένοι σε νότιες περιοχές της Ελλάδας και λιγότερο στις βόρειες, και για τις δυο περιόδους εξέτασης. Το ποσοστό του δείκτη απομόνωσης αυξήθηκε ελάχιστα το 2011 όπου έφτασε το 3.5% (Θήβα) σε αντίθεση με το 2001 που έφτανε το 2.0% (Θήβα). Επιπλέον η ελάχιστη τιμή του δείκτη δε μεταβλήθηκε και παρέμεινε σε μηδενικό ποσοστό.

6.4 ΓΡΑΦΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

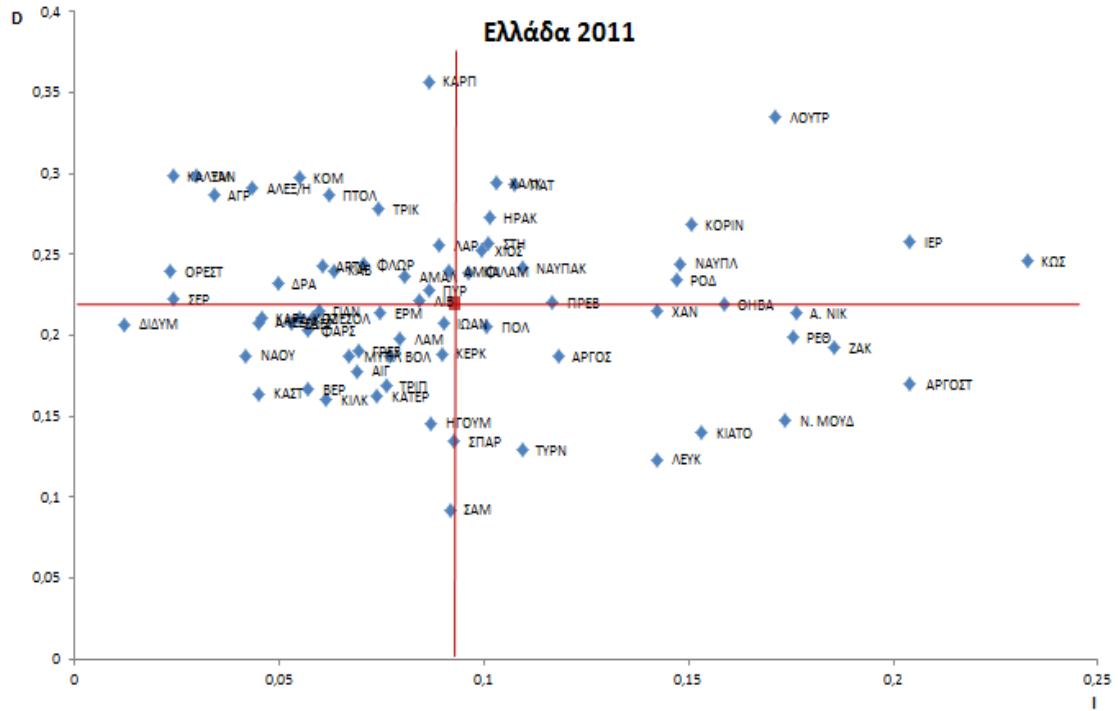
6.4.1 ΑΠΟΓΡΑΦΗ 2011

Η γραφική παράσταση των δεικτών διαχωρισμού D και I γίνεται σε ένα δισδιάστατο σύστημα αναφοράς, όπως αυτό των Αρβανιτίδη και Σκούρα (2011). Οι δείκτες ανομοιότητας και απομόνωσης μελετώνται συνδυαστικά και μπορούμε έτσι να περιγράψουμε τον χαρακτήρα του χωρικού διαχωρισμού στις υπό εξέταση πόλεις της Ελλάδας. Στον οριζόντιο άξονα βρίσκεται η διάσταση «έκθεση» των πληθυσμιακών ομάδων που ερμηνεύεται από τον δείκτη απομόνωσης, ενώ στον κάθετο άξονα η

διάσταση της «ανομοιομορφίας» της χωρικής κατανομής των μεταναστών που ερμηνεύεται αντίστοιχα από τον δείκτη ανομοιότητας. Ως σημείο αναφοράς χρησιμοποιείται κάθε φορά ο μέσος όρος της χώρας.

Στο Διάγραμμα 6.2, παρουσιάζεται το σύνολο των μεταναστών για το 2011. Ο εθνικός μέσος όρος που προκύπτει είναι 0,22 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,092 για τον δείκτη απομόνωσης. Με μια πρώτη ματιά παρατηρούμε μια σχετική διασπορά των πόλεων στα τεταρτημόρια που διαμορφώνονται. Οι τιμές τους παρόλα αυτά, δε μπορούν να χαρακτηρισθούν ως ακραίες. Στο τεταρτημόριο πάνω δεξιά στο οποίο οι δείκτες ανομοιότητας και απομόνωσης έχουν υψηλές τιμές, υπάρχουν κυρίως νησιά (Ιεράπετρα, Κως, Ρόδος) και παραθαλάσσιες περιοχές της Πελοποννήσου (Λουτράκι, Κόρινθος, Ναύπακτος, Ναύπλιο). Στο κάτω δεξιά τεταρτημόριο υπάρχουν κυρίως νησιά του Ιονίου (Ζάκυνθος, Λευκάδα, Αργοστόλι) και πόλεις της Κρήτης (Ρέθυμνο, Χανιά, Α. Νικόλαος). Στις περιοχές αυτές οι μετανάστες δε δημιουργούν συγκεντρώσεις, αλλά βρίσκονται σχετικά απομονωμένοι από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο βρίσκονται κυρίως πόλεις της βόρειας Ελλάδας, τόσο της Θράκης (Κομοτηνή, Ορεστιάδα) όσο και της Μακεδονίας (Δράμα, Φλώρινα, Πτολεμαΐδα). Στις πόλεις αυτές, οι μεταναστευτικές ομάδες συγκεντρώνονται ο ένας κοντά στον άλλον χωρίς όμως να απομονώνονται από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Τέλος, στο κάτω αριστερά τεταρτημόριο υπάρχουν κυρίως πόλεις της βόρειας Ελλάδας όπως και της κεντρικής (Διδυμότειχο, Καστοριά, Φάρσαλα, Βόλος). Οι πόλεις αυτές χαρακτηρίζονται από χαμηλές τιμές των δεικτών ανομοιότητας και απομόνωσης, δηλαδή οι μετανάστες δε συγκεντρώνονται και ζουν διάσπαρτοι μέσα στο χώρο. Γενικά, λαμβάνοντας υπόψη τις τιμές στις οποίες κυμαίνονται οι δείκτες D (0-0,36) και I (0-0,23) μπορούμε να πούμε πως οι τιμές αυτές δεν φανερώνουν υψηλά επίπεδα χωρικού διαχωρισμού στις ελληνικές πόλεις.

Διάγραμμα 6.2: Δισδιάστατο σύστημα για το σύνολο των μεταναστών, 2011

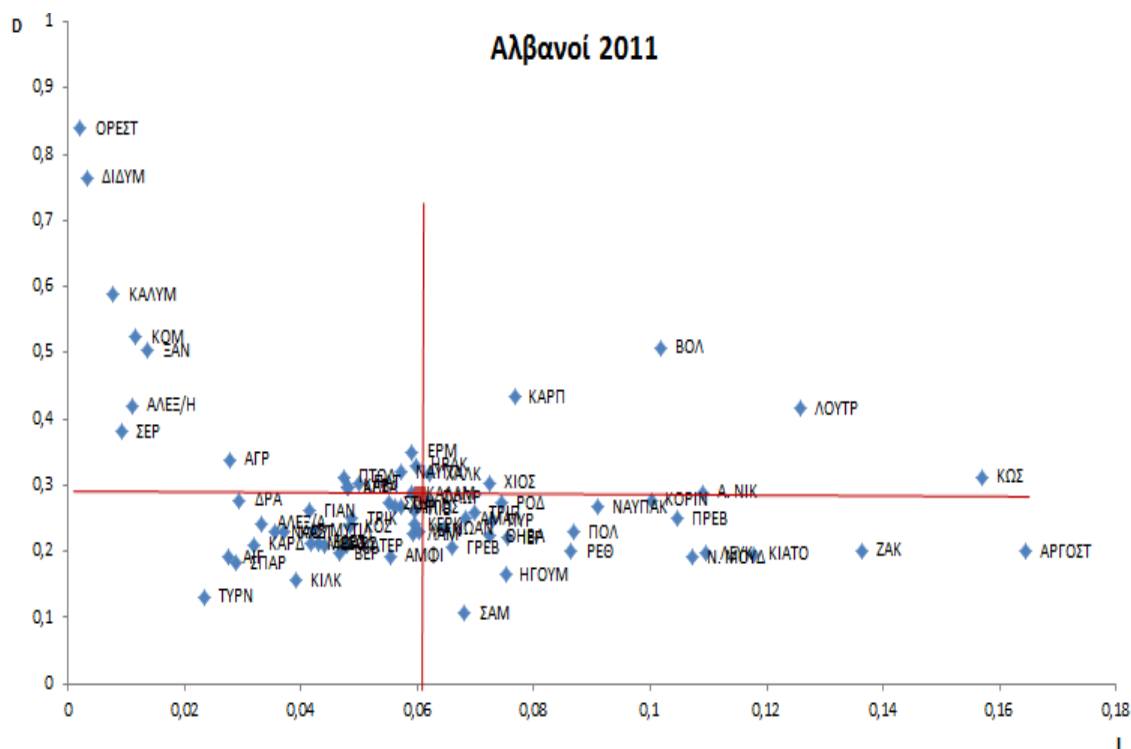

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Στο Διάγραμμα 6.3 παρουσιάζονται τα χωρικά πρότυπα της πληθυσμιακής ομάδας των Αλβανών κατά την απογραφή του 2011. Ο μέσος όρος τους είναι 0,285 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,060 για τον δείκτη απομόνωσης. Στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο απεικονίζονται οι περιοχές που έχουν υψηλό βαθμό απομόνωσης και ανομοιότητας. Είναι δηλαδή, σχετικά συγκεντρωμένοι και απομονωμένοι από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Βλέπουμε ότι η Κως, το Λουτράκι και ο Βόλος παρουσιάζουν το μεγαλύτερο βαθμό διαχωρισμού (στις 2 διαστάσεις). Στο κάτω δεξιά τεταρτημόριο είναι οι περιοχές με χαμηλό δείκτη ανομοιότητας και υψηλό δείκτη απομόνωσης (Ρέθυμνο, Σάμος, Ναύπακτος, Αργοστόλι). Στην περίπτωση αυτή, οι Αλβανοί βρίσκονται πιο απομονωμένοι στο Αργοστόλι και στη Ζάκυνθο. Στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο είναι περιοχές με υψηλό δείκτη ανομοιότητας και χαμηλό απομόνωσης. Εδώ μπορούμε να παρατηρήσουμε μια γεωγραφική ομοιομορφία, αφού οι πόλεις που βρίσκονται εκεί είναι περιοχές κυρίως της βορειοανατολικής Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, η Ορεστιάδα, το Διδυμότειχο και η Αλεξ/λη είναι κάποιες από αυτές. Στο κάτω αριστερά τεταρτημόριο βρίσκονται περιοχές με χαμηλό δείκτη ανομοιότητας και απομόνωσης (Κιλκίς,

Τύρναβος, Σπάρτη, Δράμα). Είναι περιοχές δηλαδή, όπου οι Αλβανοί διασπείρονται μέσα στο χώρο και δεν δημιουργούν σημαντικές συγκεντρώσεις.

Διάγραμμα 6.3: Δισδιάστατο σύστημα Αλβανών, 2011

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

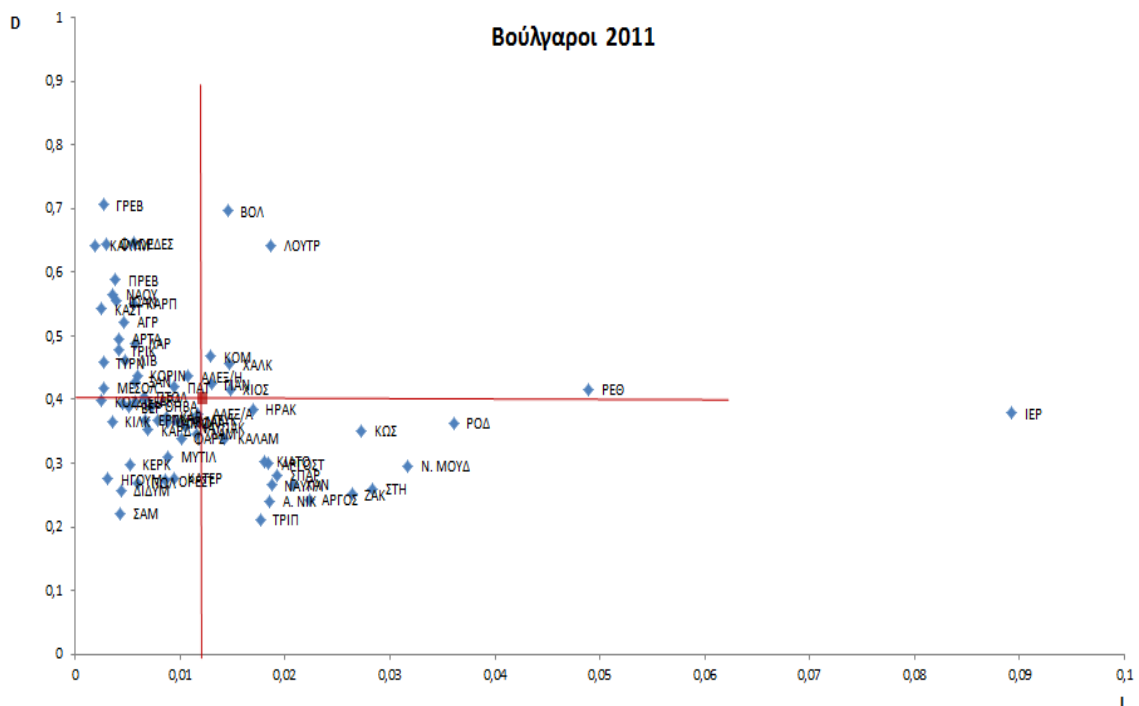
Η περίπτωση των Ρώσων (Διάγραμμα 6.4) έχει πολύ διαφορετική εικόνα από την προηγούμενη των Αλβανών. Ο μέσος όρος τους είναι 0,514 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,003 για τον δείκτη απομόνωσης. Στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο εμφανίζονται οι περιοχές με υψηλό βαθμό ανομοιότητας και απομόνωσης (Ερμούπολη, Κόρινθος, Βόλος, Δράμα). Κατά κύριο λόγο δε χαρακτηρίζεται από τέτοιου είδους χωροθέτηση παρά μόνον η Δράμα που εμφανίζεται με ιδιαίτερα υψηλό βαθμό απομόνωσης και ο Βόλος με ιδιαίτερα υψηλό βαθμό συγκέντρωσης. Στο κάτω δεξιά τεταρτημόριο βρίσκονται αρκετές περιοχές οι οποίες χαρακτηρίζονται από χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης και υψηλό σχετικά βαθμό απομόνωσης. Τέτοιες περιοχές είναι κυρίως νησιά (Κως, Ιεράπετρα, Κέρκυρα) όπως επίσης και βόρειες περιοχές της Ελλάδας (Κιλκίς, Κομοτηνή). Στο τεταρτημόριο πάνω αριστερά υπάρχουν αρκετές πόλεις από όλη την

Ελλάδα (Γρεβενά, Πρέβεζα, Κόρινθος, Κέρκυρα, Σάμος, Μεσολόγγι) οι οποίες χαρακτηρίζονται κυρίως από χαμηλό βαθμό απομόνωσης των Βουλγάρων. Συναναστρέφονται δηλαδή περισσότερο με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Η υψηλότερη συγκέντρωση υπάρχει στα Γρεβενά, ενώ η χαμηλότερη στη Σάμο.

Διάγραμμα 6.5: Δισδιάστατο σύστημα Βούλγαρων, 2011

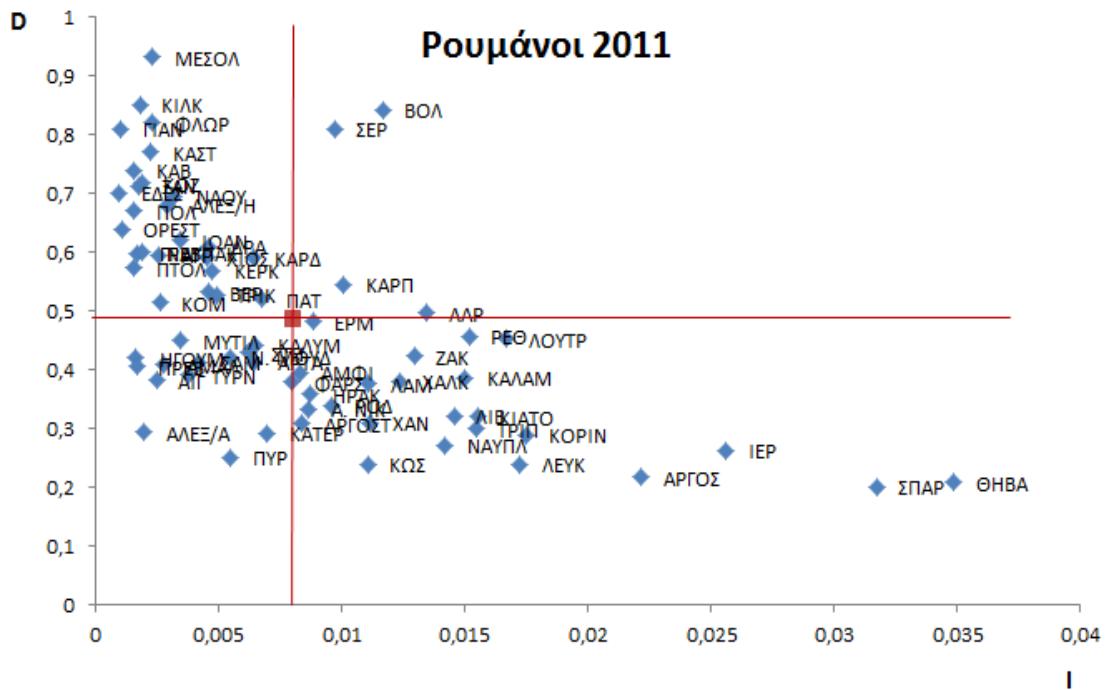

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Τέλος το Διάγραμμα 6.6 περιγράφει την κατάσταση των Ρουμάνων. Ο μέσος όρος είναι 0,48 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,008 για τον δείκτη απομόνωσης. Στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο υπάρχουν ελάχιστες πόλεις, όπως ο Βόλος και οι Σέρρες (με σχετικά υψηλό βαθμό συγκέντρωσης), ενώ στο κάτω δεξιά έχουμε αρκετές περιοχές από όλη την Ελλάδα (αλλά κυρίως της Πελοποννήσου, βλέπε: Θήβα, Σπαρτή, Άργος, Κόρινθος) με χαμηλό σχετικά βαθμό συγκέντρωσης αλλά υψηλό απομόνωσης. Σε αντίθεση, στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο παρατηρούμε πάλι κυρίως περιοχές της βόρειας Ελλάδας (Ορεστιάδα, Πτολεμαΐδα, Αλεξ/λη) με χαμηλό βαθμό απομόνωσης και σχετικά υψηλό

βαθμό ανομοιότητας. Τέλος, στο κάτω αριστερά τεταρτημόριο, το οποίο χαρακτηρίζεται από χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης και απομόνωσης, υπάρχουν λίγες πόλεις από διάφορα μέρη της Ελλάδας (Πύργος, Μυτιλήνη, Αλεξάνδρεια). Οι πόλεις με το μικρότερο βαθμό χωρικού διαχωρισμού (στις 2 διαστάσεις) είναι η Αλεξάνδρεια και ο Πύργος.

Διάγραμμα 6.6: Δισδιάστατο σύστημα Ρουμάνων, 2011

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

6.4.2 Απογραφή 2001

Για την ανάλυση και την καλύτερη κατανόηση των μεταβολών στο χωρικό διαχωρισμό των μεταναστευτικών ομάδων (Αλβανοί, Ρώσοι, Βούλγαροι, Ρουμάνοι), από την μια απογραφή στην άλλη, αναλύονται οι γραφικές παραστάσεις των δεικτών διαχωρισμού D και I για το 2001, σε ένα αντίστοιχο σύστημα αναφοράς.

Στο Διάγραμμα 6.7 παρουσιάζεται το σύνολο των υπό εξέταση μεταναστών για το 2001. Ο εθνικός μέσος όρος που προκύπτει είναι 0,20 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,066 για τον δείκτη απομόνωσης. Συγκριτικά με τον μέσο όρο του 2011 τα επίπεδα των δεικτών αυξήθηκαν από 0,20 σε 0,22 και από 0,066 σε 0,092. Συνεπώς, αυξήθηκαν σε κάποιες περιοχές οι συγκεντρώσεις ή/και η χωρική απομόνωση των μεταναστών.

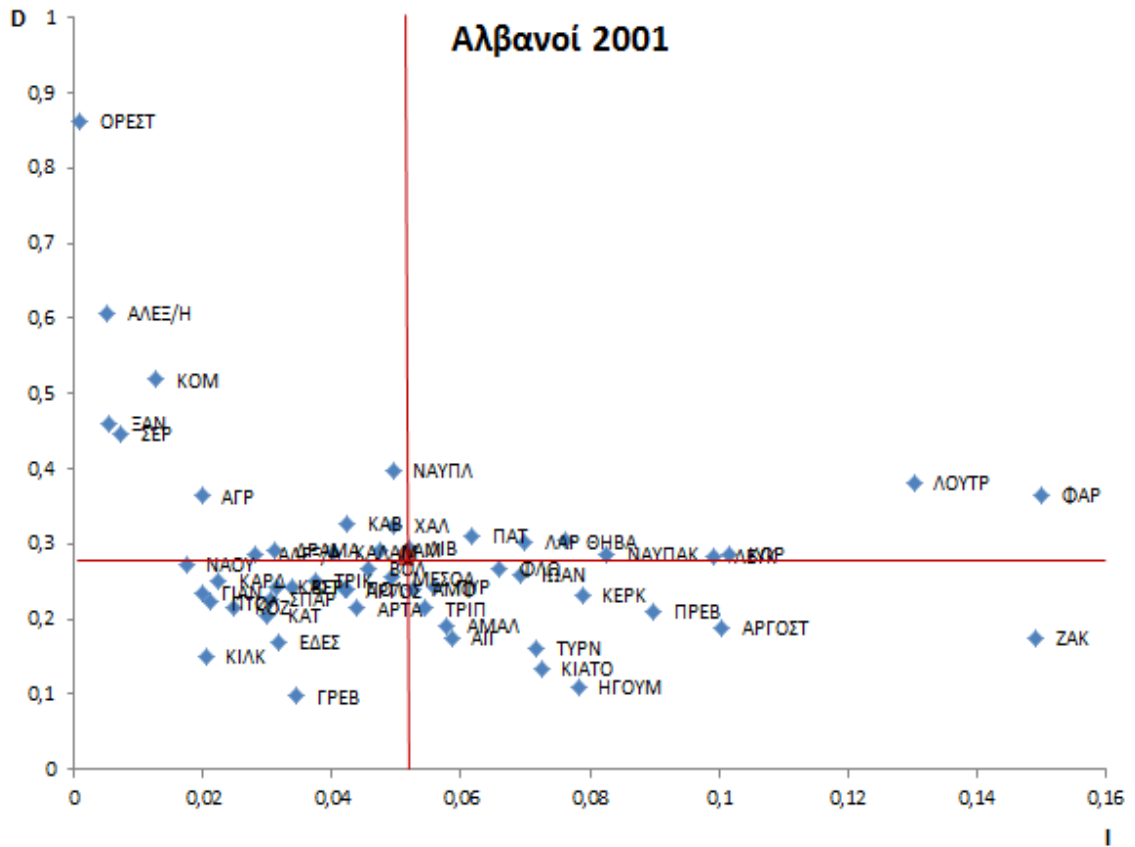

χαρακτηρίζονται από χαμηλές τιμές των δεικτών ανομοιότητας και απομόνωσης, δηλαδή οι μετανάστες δε συγκεντρώνονται ούτε απομονώνονται.

Λαμβάνοντας υπόψη τις τιμές στις οποίες κυμαίνονται οι δείκτες D (0-0,36) και I (0-0,17) μπορούμε να πούμε πως δεν υπάρχουν υψηλά επίπεδα χωρικού διαχωρισμού στις ελληνικές πόλεις για το 2001. Σε ίδιο συμπέρασμα καταλήξαμε και για τα στοιχεία που εξετάσαμε για το 2011.

Το Διάγραμμα 6.8 παρουσιάζει τα χωρικά πρότυπα των Αλβανών κατά την απογραφή του 2001. Παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος που προκύπτει από τους δυο δείκτες D, I είναι 0,28 και 0,052 αντίστοιχα. Άρα, οι περιοχές έχουν σχετικά χαμηλό βαθμό συγκέντρωσης και απομόνωσης. Μια παρόμοια εικόνα παρατηρήθηκε και για την περίπτωση της απογραφής του 2011.

Διάγραμμα 6.8: Δισδιάστατο σύστημα Αλβανών, 2001

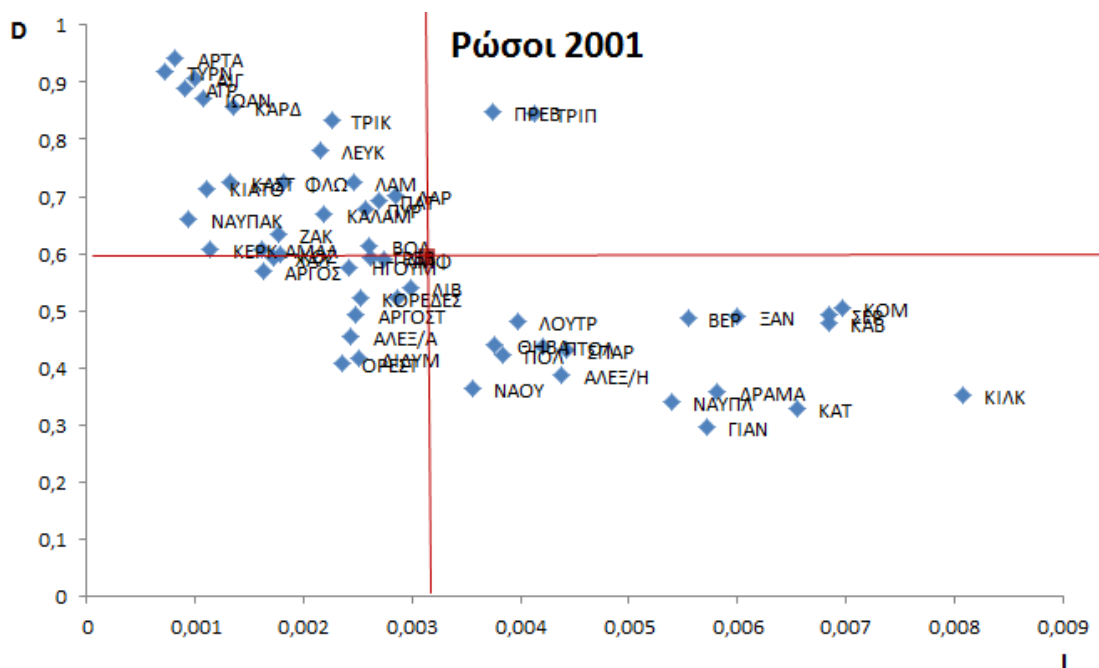
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Στο τεταρτημόριο πάνω δεξιά έχουμε περιοχές στις οποίες οι Αλβανοί συγκεντρώνονται μεταξύ τους και ζουν σχετικά απομακρυσμένοι από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Τέτοιες είναι τα Φάρσαλα, το Λουτράκι, αλλά και η Λευκάδα, η Κόρινθος, η Ναύπακτος, η Θήβα, η Λάρισα και η Πάτρα. Στο κάτω δεξιά τεταρτημόριο, βρίσκονται περισσότερες πόλεις, από τα Ιόνια νησιά, περιοχές της Πελοποννήσου και παραθαλάσσιες περιοχές. Οι Αλβανοί των πόλεων αυτών δεν συγκεντρώνονται μεταξύ τους αλλά βρίσκονται απομονωμένοι από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Το τεταρτημόριο πάνω αριστερά αποτελείται από πόλεις με υψηλό δείκτη ανομοιότητας και χαμηλό δείκτη απομόνωσης. Υπάρχει μια σχετική γεωγραφική ομοιομορφία αφού αποτελείται κυρίως από περιοχές της βορειοανατολικής Ελλάδας (Ορεστιάδα, Αλεξανδρούπολη, Κομοτηνή, Ξάνθη). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι στις περιοχές αυτές υπάρχουν σημαντικές συγκεντρώσεις μεταναστών οι οποίες όμως είναι σχετικά διάσπαρτες μέσα στο χώρο.

Τέλος, στο κάτω αριστερό τεταρτημόριο βρίσκονται κυρίως πόλεις της βόρειας Ελλάδας οι οποίες έχουν χαμηλά επίπεδα και των δύο δεικτών.

Στο Διάγραμμα 6.9 απεικονίζεται η χωρική κατανομή των Ρώσων για το 2001. Παρατηρούμε μια σχετική ομοιότητα με το αντίστοιχο γράφημα του 2011. Δεν υπάρχουν περιοχές με υψηλή συγκέντρωση και παράλληλα υψηλή απομόνωση. Ο μέσος όρος της ομάδας αυτής είναι 0,59 για το δείκτη ανομοιότητας και 0,0031 για το δείκτη απομόνωσης. Κατά κύριο λόγο παρατηρείται η τάση οι περιοχές να έχουν υψηλό δείκτη D με χαμηλό δείκτη I και το αντίστροφο. Στο κάτω δεξιά τεταρτημόριο υπάρχουν κυρίως πόλεις της βορειοανατολικής Ελλάδας (Κιλκίς, Αλεξ/λη, Ξάθη) με κοινό χαρακτηριστικό την υψηλή απομόνωση και την χαμηλή συγκέντρωση των μεταναστών. Στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο είναι συγκεντρωμένες πολλές πόλεις από διαφορετικά μέρη της χώρας. Τέτοιες είναι η Άρτα, ο Τύρναβος, η Ζάκυνθος και η Ναύπακτος. Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η υψηλή συγκέντρωση και η χαμηλή απομόνωση των μεταναστών. Στο αντίστοιχο κάτω τεταρτημόριο υπάρχουν κυρίως πόλεις της βόρειας Ελλάδας (Ορεστιάδα, Ηγουμενίτσα, Αλεξάνδρεια) που χαρακτηρίζονται από χαμηλή συγκέντρωση και απομόνωση.

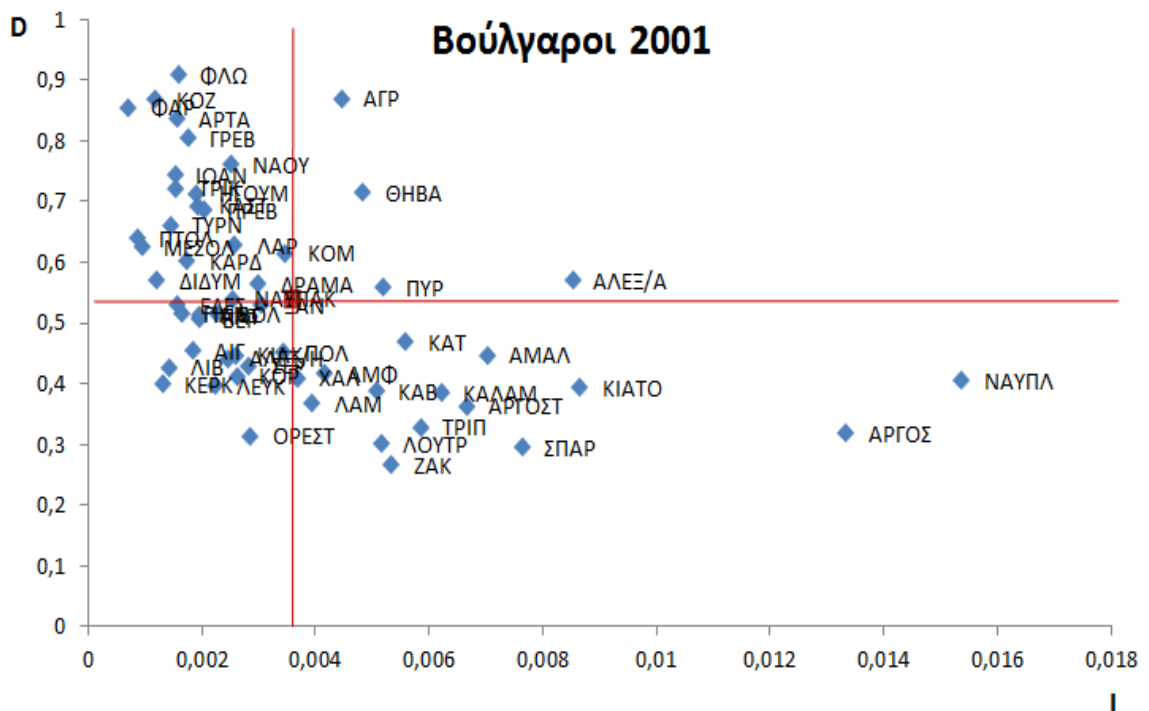
Διάγραμμα 6.9: Δισδιάστατο σύστημα Ρώσων, 2001

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Η χωρική κατανομή των Βούλγαρων για το 2001 (Διάγραμμα 6.10) έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με το αντίστοιχο γράφημα του 2011. Ο μέσος όρος τους είναι 0,54 για το δείκτη ανομοιότητας και 0,0036 για το δείκτη απομόνωσης. Στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο απεικονίζονται ελάχιστες πόλεις που καλύπτουν γεωγραφικά σχεδόν ολόκληρη τη χώρα (Αλεξάνδρεια, Αργίνο, Θήβα) και χαρακτηρίζονται από υψηλούς δείκτες ανομοιότητας και απομόνωσης. Στο κάτω δεξιά τεταρτημόριο υπάρχουν κυρίως περιοχές της Πελοποννήσου (Ναύπλιο, Αργος, Κιάτο, Σπάρτη) και νησιά του Ιονίου στις οποίες οι Βούλγαροι έχουν μεγάλο σχετικά βαθμό απομόνωσης. Στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο βρίσκονται πόλεις οι οποίες έχουν κοινό χαρακτηριστικό την υψηλή συγκέντρωση και τη χαμηλή απομόνωση. Είναι περιοχές της Μακεδονίας (Φλώρινα, Κοζάνη, Γρεβενά, Ιωάννινα) όπως και περιοχές της κεντρικής Ελλάδας (Καρδίτσα, Τρίκαλα, Λάρισα). Τέλος, στο κάτω αντίστοιχο τεταρτημόριο βρίσκονται πόλεις από διαφορετικά μέρη της χώρας (Κέρκυρα, Αίγιο, Λιβαδειά, Έδεσσα) με μικρές συγκεντρώσεις και διασκορπισμένους μετανάστες στο χώρο.

Διάγραμμα 6.10: Δισδιάστατο σύστημα Βούλγαρων, 2001

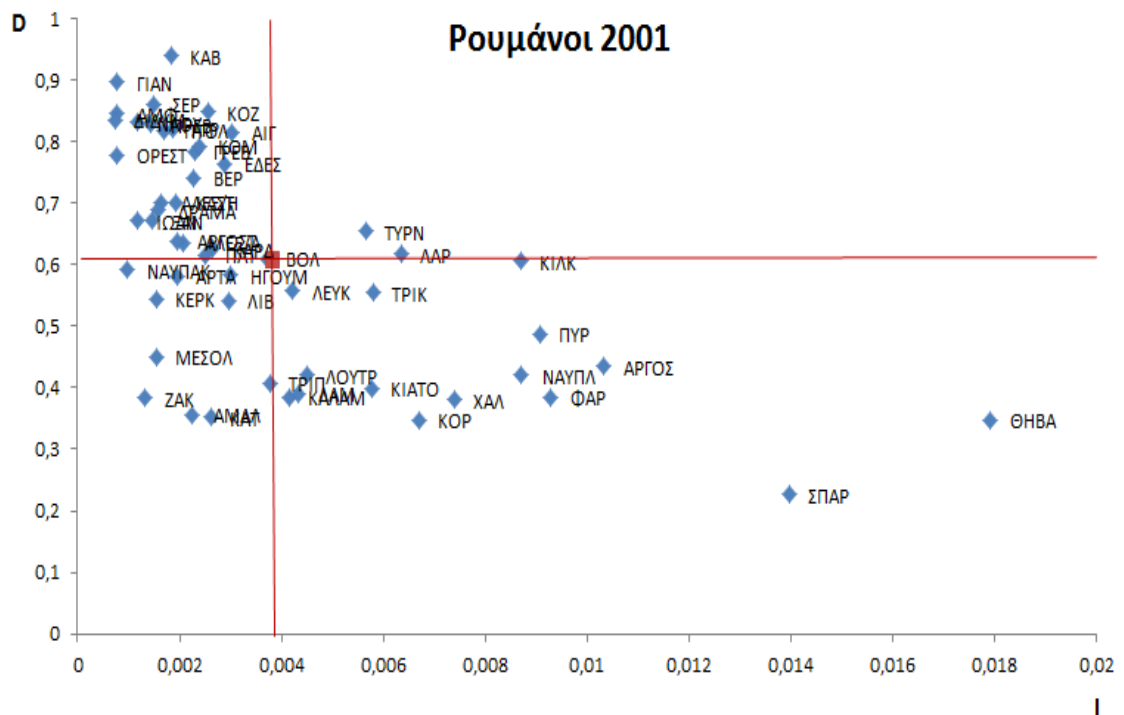

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Τέλος στο Διάγραμμα 6.11 παρουσιάζεται η ομάδα των Ρουμάνων στο οποίο απεικονίζεται παρόμοια χωρική συμπεριφορά με την αντίστοιχη του 2011. Ο μέσος όρος είναι 0,61 για το δέκτη ανομοιοτήτας και 0,003 για το δείκτη απομόνωσης. Μια πρώτη εικόνα είναι πως δε παρουσιάζονται περιοχές με υψηλές συγκεντρώσεις και υψηλό βαθμό απομόνωσης ταυτόχρονα. Οι περισσότερες πόλεις εμφανίζονται στο πάνω αριστερό τεταρτημόριο οι οποίες χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό ανομοιοτήτας και χαμηλό απομόνωσης. Κυρίως παρατηρούμε περιοχές της βόρειας Ελλάδας (Καβάλα, Ιωάννινα, Σέρρες, Ορεστιάδα, Βέροια). Στο κάτω αριστερά τεταρτημόριο υπάρχουν λίγες περιοχές με χαμηλά επίπεδα ανομοιοτήτας και απομόνωσης, ενώ στο δεξιό τεταρτημόριο υπάρχουν περιοχές κυρίως της Πελοποννήσου (Θήβα, Σπάρτη, Αργος, Πύργος, Ναύπλιο) οι οποίες η χωρική συμπεριφορά των Ρουμάνων χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλά επίπεδα απομόνωσης αλλά όχι και συγκέντρωσης. Στο τεταρτημόριο πάνω δεξιά υπάρχουν ελάχιστες πόλεις όπως ο Τύρναβος και η Λάρισα.

Διάγραμμα 6.11: Δισδιάστατο σύστημα Ρουμάνων, 2001

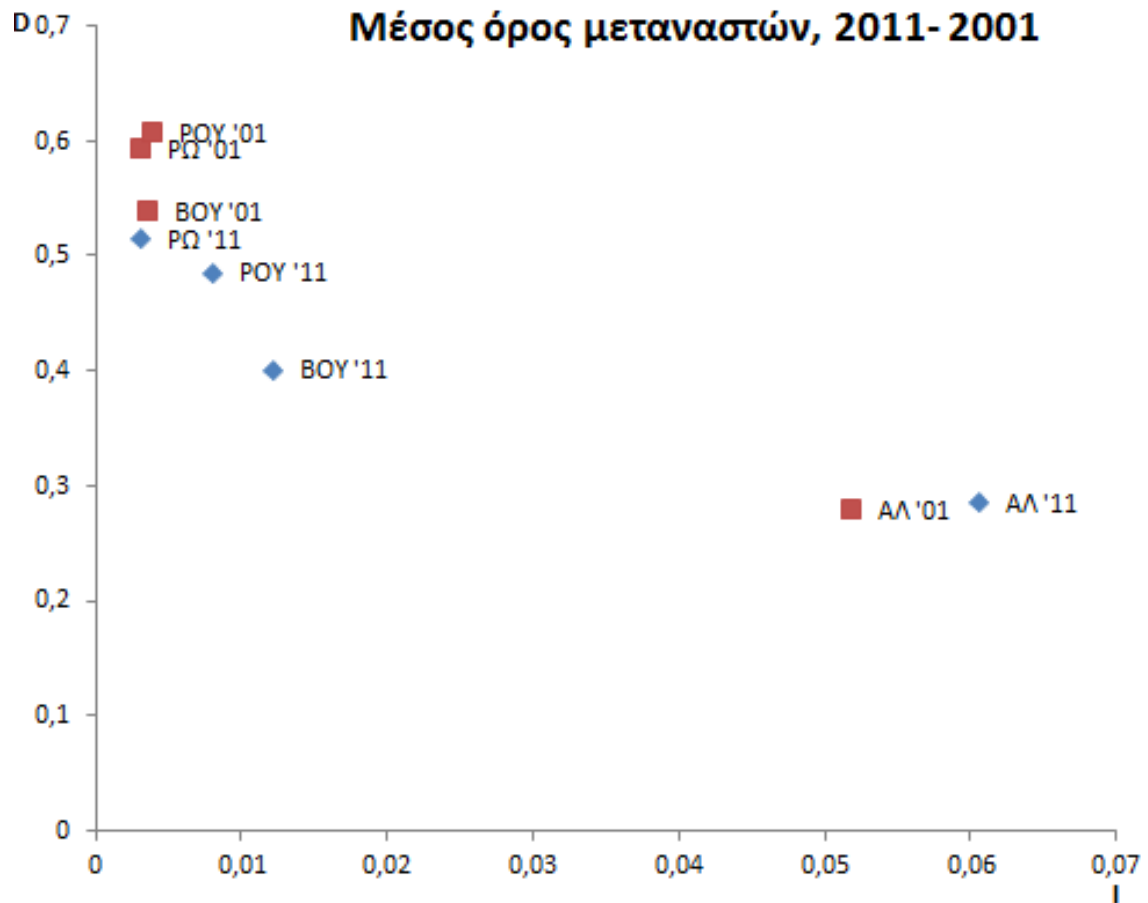
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

6.5 ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΔΩΝ 2011 ΚΑΙ 2001

Στις παραπάνω ενότητες έγινε μια εκτενής συζήτηση γύρω από τη χωρική συμπεριφορά των μεταναστών για κάθε μία ομάδα ξεχωριστά σε κάθε περίοδο εξέτασης (2011, 2001). Παρακάτω, στα γραφήματα που ακολουθούν απεικονίζεται μια πιο συνοπτική παρουσίαση της μεταβολής του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών και των πόλεων που εξετάστηκαν.

Πιο συγκεκριμένα, στο Διάγραμμα 6.12 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι των μεταναστευτικών ομάδων κατά τις περιόδους 2011 και 2001. Με μια πρώτη ματιά παρατηρείται μείωση των μέσων όρων του D, δηλ αύξηση της ομοιομορφίας στην κατανομή των μεταναστών, εκτός από την περίπτωση των Αλβανών. Αύξηση ωστόσο παρατηρείται και στον δείκτη I για κάθε ομάδα, υποδηλώνοντας αύξηση της χωρικής απομόνωσης των μεταναστών. Το μέγεθος των μεταβολών αναδεικνύεται πιο ξεκάθαρα στο Διάγραμμα 6.13.

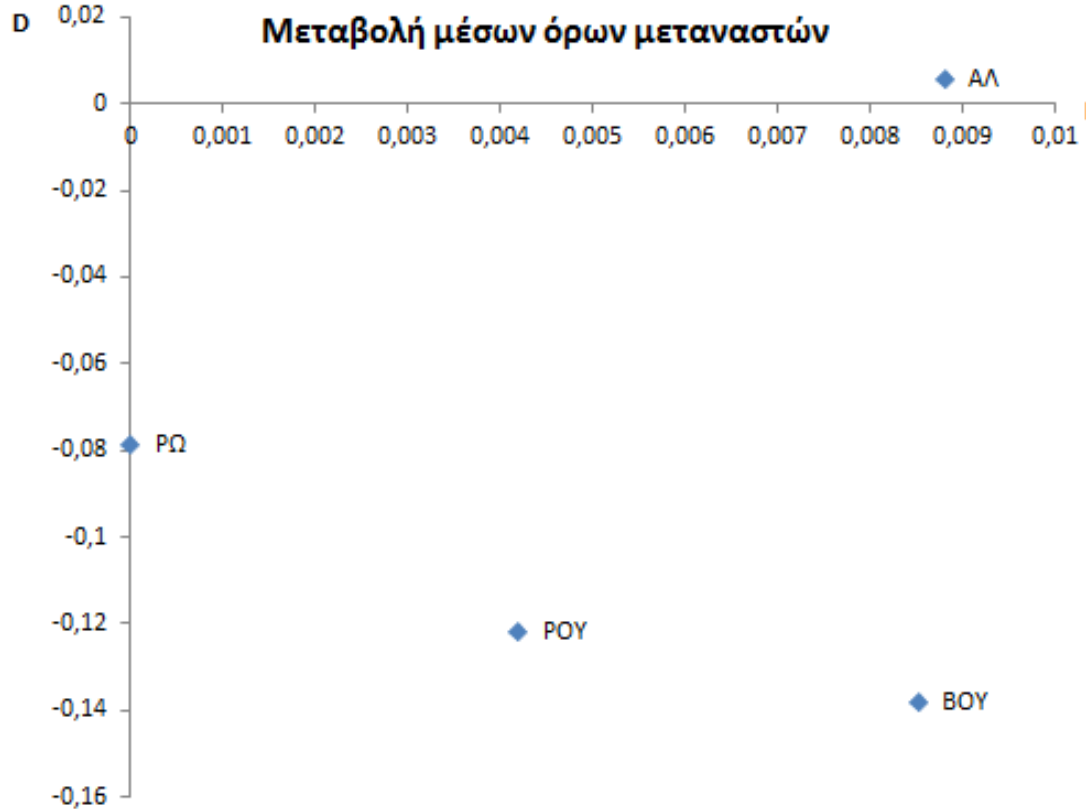
Διάγραμμα 6.12: Σύγκριση των μέσων όρων των μεταναστών στις περιόδους εξέτασης

Πηγή: Ίδια Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Αναλυτικότερα, στο Διάγραμμα 6.13, αναδεικνύεται η αύξηση του μέσου όρου συγκέντρωσης των Αλβανών από το 2001 στο 2011. Οι μέσοι όροι συγκέντρωσης των Ρώσων και των Ρουμάνων μειώνονται, με τους Βούλγαρους να έχουν μια πιο εμφανή μείωση συγκριτικά με τους υπόλοιπους. Από την άλλη έχουμε αύξηση της απομόνωσης για κάθε ομάδα, εκτός των Ρώσων που παρουσιάζουν σταθερότητα. Συνολικά, φαίνεται να υπάρχει μια τάση μείωσης της χωρικής ανομοιομορφίας στην κατανομή των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις, αλλά με αύξηση της απομόνωσης, που ωστόσο διατηρείται όπως είδαμε σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Συνεπώς, οι μεταναστευτικές ομάδες παρουσιάζουν μικρό σχετικά χωρικό διαχωρισμό χωρίς έντονες δυναμικές. Οι Αλβανοί ωστόσο, αποτελούν την πληθυσμιακή ομάδα με αύξηση τόσο στην συγκέντρωση όσο και στην χωρική απομόνωση.

Διάγραμμα 6.13: Μεταβολή των μέσων όρων των μεταναστών στις περιόδους εξέτασης

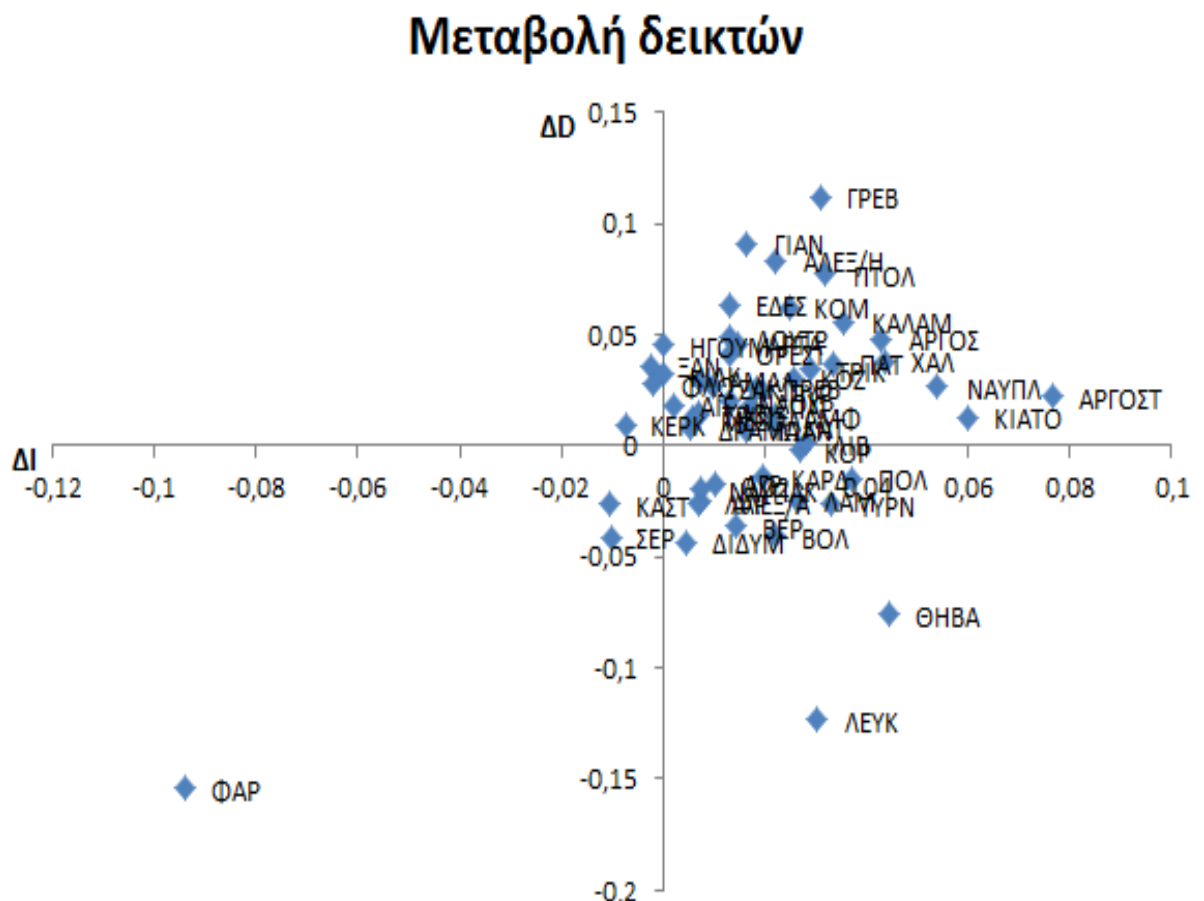

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Στο Διάγραμμα 6.14 παρουσιάζεται η μεταβολή των δεικτών ανομοιότητας και απομόνωσης (από το 2001 στο 2011) για τις εξεταζόμενες πόλεις. Ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει από την απεικόνισή τους στο σύστημα δυο αξόνων (ΔD, ΔI) είναι η συγκριτικά θετική μεταβολή, εξαιτίας της συγκέντρωσής τους κυρίως στο πάνω δεξιά τεταρτημόριο. Υπήρξε δηλαδή μια μικρή αύξηση στους δείκτες απομόνωσης και συγκέντρωσης των μεταναστών σε κάθε σχεδόν ελληνική πόλη. Μείωση παρατηρείται κυρίως σε περιοχές πιο αγροτικές όπως επίσης και σε περιοχές της βόρειας Ελλάδας, η οποία αφορά κατά κύριο λόγο τη μείωση του δείκτη ανομοιότητας. Δημιουργήθηκε δηλαδή σε κάποιες περιοχές μια πιο ομοιόμορφη κατανομή των αλλοδαπών μέσα στο χώρο. Μεγαλύτερες αυξήσεις στη συγκέντρωση των μεταναστών είχαμε στις πόλεις: Γρεβενά, Γιαννιτσά, Αλεξανδρούπολη, Έδεσσα, Καλαμάτα, Κομοτηνή, Πτολεμαΐδα,

Λουτράκι, Άργος, Άρτα, ενώ μεγαλύτερες αυξήσεις στην απομόνωση στις πόλεις: Αργοστόλι, Κιάτο, Ναύπλιο, Θήβα, Άργος, Χαλκίδα, Πολύγυρος, Καλαμάτα, Πάτρα και Τύρναβος. Γενικά παρατηρούμε ότι οι πόλεις με τις μεγαλύτερες αυξήσεις τόσο στο δείκτη ανομοιομορφίας όσο και στο δείκτη απομόνωσης είναι η Καλαμάτα, το Άργος, τα Τρίκαλα, η Κοζάνη, η Κομοτηνή, η Αλεξανδρούπολη, ο Πύργος, τα Γρεβενά, η Πτολεμαΐδα και το Ναύπλιο. Οι πόλεις αυτές με βάση την απογραφή του 2011, δέχθηκαν αύξηση τόσο στις συγκεντρώσεις των μεταναστών όσο και στην απομόνωσή τους. Αύξηση προήλθε και στη χωρική τους απομόνωση, δηλαδή υπήρχε μικρότερη αλληλεπίδραση των μεταναστευτικών ομάδων με την υπόλοιπη πληθυσμιακή ομάδα.

Διάγραμμα 6.14: Μεταβολή των δεικτών των περιοχών στις περιόδους εξέτασης

6.6 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ

Η ενότητα αυτή έχει ως στόχο μια πρώτη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τον χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών. Για το σκοπό αυτό αναπτύσσονται απλά οικονομετρικά υποδείγματα για τους δείκτες D και I σε τρεις πληθυσμιακές ομάδες, α) το σύνολο των εξεταζόμενων μεταναστών, β) τους Αλβανούς, οι οποίοι αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα, και τέλος γ) τους Ρώσους για τους οποίους η βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι αποτελούν μια ιδιαίτερη ομάδα.

Ως ανεξάρτητες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν οι παρακάτω:

- *Size*: εκφράζει το μέγεθος (πληθυσμός) της πόλης που εξετάζεται
- *Island*: ψευδομεταβλητή που εκφράζει το αν η υπό εξέταση πόλη αποτελεί νησί ή παραθαλάσσια περιοχή
- *North*: ψευδομεταβλητή που εκφράζει το αν η υπό εξέταση πόλη βρίσκεται στον Βορά
- *Imi_per*: εκφράζει το ποσοστό των αλλοδαπών που κατοικούν στην υπό εξέταση πόλη
- *Albanian*: εκφράζει τον πληθυσμό των Αλβανών στην υπό εξέταση πόλη
- *Russian*: εκφράζει τον πληθυσμό των Ρώσων στην υπό εξέταση πόλη
- *GDP*: είναι το ΑΕΠ της περιοχής (Νομού) που βρίσκεται η πόλη για το 2010, και εκφράζει τον πλούτο και το παραγωγικό δυναμικό της πόλης
- *pcGDP*: είναι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιοχής (Νομού) που βρίσκεται η πόλη για το 2010 και εκφράζει τις χωρικές ανισότητες στην κατανομή του πλούτου.

Ο Πίνακας 6.21 παρουσιάζει τα βασικά περιγραφικά στατιστικά των μεταβλητών, δηλαδή το μέσο (Mean), την ελάχιστη (Minimum) και τη μέγιστη τιμή των παρατηρήσεων (Maximum) και την τυπική απόκλιση (Std. Dev). Για την εξαρτημένη μας μεταβλητή παρατηρούμε ότι η D για το σύνολο των μεταναστών κυμαίνεται από 0.0924 ως 0.3568, με μέσο όρο 0.219976, ενώ η I κυμαίνεται από 0.0122 έως 0.2329, με μέσο όρο 0.092955. Αντίστοιχα για τους Αλβανούς η πρώτη εξαρτημένη μεταβλητή (D_Albanian) κυμαίνεται από 0.1073 ως 0.8381, με μέσο όρο 0.284852, ενώ η δεύτερη (I_Albanian) κυμαίνεται από 0.0021 ως 0.1645, με μέσο όρο 0.060636. Για τους Ρώσους

η εξαρτημένη μεταβλητή *D_Russian* κυμαίνεται από 0.000 έως 0.9931 με μέσο όρο 0.506838, ενώ η *I_Russian* κυμαίνεται από 0.000 ως 0.0167, με μέσο όρο 0.003002.

Πίνακας 6.21: Περιγραφικά στατιστικά των μεταβλητών

	Mean	Minimum	Maximum	Std. Dev
D	0.219976	0.0924	0.3568	0.0511720
I	0.092955	0.0122	0.2329	0.0486373
D_Albanian	0.284852	0.1073	0.8381	0.1266963
I_Albanian	0.060636	0.0021	0.1645	0.0341032
D_Russian	0.506838	0.0000	0.9931	0.1920872
I_Russian	0.003002	0.0000	0.0167	0.0022648

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

6.1.1 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ-ΔΕΙΚΤΗΣ D

Για την εύρεση του υποδείγματος με τις πιο σημαντικές μεταβλητές ως προς την ερμηνεία του, δημιουργήθηκαν τέσσερα διαφορετικά μοντέλα των οποίων τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα παρακάτω.

Πίνακας 6.22: Μοντέλα παλινδρόμησης (D)

Εξαρτημένη: D	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
<i>CONSTANT</i>	0.248 (0.000)	0.248 (0.000)	0.243 (0.000)	0.243 (0.000)
<i>size</i>	4.431 E-007 (0.054)	4.448 E-007 (0.022)	4.453 E-007 (0.021)	4.393E-007 (0.020)
<i>island</i>	-0.003 (0.835)	-0.003 (0.834)	-0.003 (0.821)	
<i>north</i>	-0.027 (0.055)	-0.027 (0.050)	-0.027 (0.048)	-0.026 (0.044)
<i>Imi_per</i>	-0.0326 (0.059)	-0.326 (0.052)	-0.332 (0.041)	-0.347 (0.019)
<i>GDP</i>	8.380 E-008 (0.989)			
<i>pcGDP</i>	-3.237 E-008 (0.895)	-3.103 E-007 (0.890)		
N	70	70	70	70
adj R sq	0.117	0.131	0.144	0.156
sig	0.030	0.015	0.007	0.003
AIC	1187.264	1182.697	741.800	716.193

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Από αυτά, βέλτιστο θεωρείται το Model 4, γιατί έχει το μεγαλύτερο προσαρμοσμένο συντελεστή προσδιορισμού ($\text{adj } R^2$ ίσο με 15.6%) που δείχνει τη στατιστική σημαντικότητα του μοντέλου, και τον χαμηλότερο δείκτη AIC. Το υπόδειγμα ελέγχθηκε για κανονικότητα, ετεροσκεδαστικότητα και πολυσυγγραμμικότητα, και βρέθηκε ότι δεν παρουσιάζει προβλήματα⁷. Το βέλτιστο μοντέλο έχει τη μορφή:

$$D = 0.243 + 4.393 \text{ E-}007 * \text{size} - 0.026 * \text{north} - 0.347 * \text{imi\_per}$$

Βλέπουμε, ότι η μεταβλητή *size* είναι στατιστικά σημαντική με θετικό πρόσημο. Το θετικό πρόσημο δηλώνει πως ο χωρικός διαχωρισμός (ανομοιότητα) αυξάνεται όσο αυξάνεται το μέγεθος της πόλης. Δηλαδή, οι μεταναστευτικές ομάδες διαχωρίζονται περισσότερο (εγκαθίστανται σε διαφορετικές οικιστικές περιοχές και ζουν χωριστά η μια από την άλλη) με την αύξηση του πληθυσμού της περιοχής. Με την αλλαγή της μεταβλητής *size* κατά μια μονάδα θα παρατηρούσαμε μια ποσοστιαία μικρή αύξηση στο χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών κατά 4.393E-007%. Όσον αφορά την μεταβλητή *north* είναι στατιστικά σημαντική με αρνητικό πρόσημο που σημαίνει ότι ο χωρικός διαχωρισμός είναι μικρότερος στις πόλεις της βόρειας Ελλάδας. Μία αύξηση της μεταβλητής *north* κατά μία μονάδα συνεπάγεται μια ποσοστιαία μείωση στο χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών κατά 0.026%. Η μεταβλητή *imi_per* είναι επίσης σημαντική με αρνητικό πρόσημο που σημαίνει πως μια αύξηση του σχετικού μεγέθους των αλλοδαπών προκαλεί μείωση του χωρικού διαχωρισμού. Με άλλα λόγια οι μετανάστες σαν σύνολο έχουν την τάση να διασπείρονται στο χώρο. Έτσι, αύξηση της μεταβλητής *imi_per* κατά μια μονάδα συνεπάγεται ποσοστιαία μείωση στο χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών κατά 0.347%.

Οι υπόλοιπες μεταβλητές που εξετάστηκαν, δηλ. η γεωγραφική θέση (παραθαλάσσια) και τα χαρακτηριστικά της οικονομίας (δείκτες ΑΕΠ) δεν είναι στατιστικά σημαντικές και δεν επηρεάζουν το χωρικό διαχωρισμό.

⁷ Το διάγραμμα σημείων (scatter plot) των καταλοίπων δεν ακολουθεί συστηματική κίνηση με αποτέλεσμα να απορρίπτεται η περίπτωση της ετεροσκεδαστικότητας. Τέλος αποκλείστηκε και η υπόθεση της ύπαρξης πολυσυγγραμμικότητας καθώς για κάθε μεταβλητή είχαμε δείκτες VIF > 2.

6.1.2 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ-ΔΕΙΚΤΗΣ I

Η εξαρτημένη μας μεταβλητή I δεν παρουσιάζει κανονική κατανομή και έτσι την λογαριθμίσαμε ώστε να κανονικοποιηθεί⁸. Στη συνέχεια εξετάσαμε τέσσερα διαφορετικά μοντέλα των οποίων τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα παρακάτω.

Πίνακας 6.23: Μοντέλα παλινδρόμησης (logI)

Εξαρτημένη: logI	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
<i>CONSTANT</i>	3.289 (0.000)	3.306 (0.000)	3.303 (0.000)	3.383 (0.000)
<i>size</i>	-3.202 E-006 (0.007)	-3.229 E-006 (0.005)	-3.267 E-006 (0.004)	-2.419 E-006 (0.013)
<i>island</i>	-0.030 (0.674)	-0.030 (0.677)		
<i>north</i>	0.180 (0.012)	0.180 (0.011)	0.188 (0.006)	0.164 (0.014)
<i>Imi_per</i>	-10.971 (0.000)	-10.944 (0.000)	-11.083 (0.000)	-11.159 (0.000)
<i>pcGDP</i>	1.324 E-006 (0.915)			
<i>GDP</i>	4.172 E-005 (0.178)	4.302 E-005 (0.128)	4.212 E-005 (0.132)	
N	70	70	70	70
Adj Rsq	0.818	0.821	0.823	0.820
sig	0.000	0.000	0.000	0.000
AIC	1187.264	1079.533	690.004	716.193

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Από τα παραπάνω μοντέλα που προκύπτουν, το στατιστικά σημαντικότερο εκτιμάται να είναι το 3ο, γιατί έχει το μεγαλύτερο προσαρμοσμένο συντελεστή προσδιορισμού (82,3%) με στατιστικά σημαντικές εξαρτημένες, και τον χαμηλότερο δείκτη AIC. Το υπόδειγμα ελέγχθηκε για κανονικότητα, ετεροσκεδαστικότητα και

⁸ Οι έλεγχοι (πριν και μετά τη λογαρίθμιση) έγιναν με το Kolmogorov-Smirnov τεστ.

πολυσυγγραμμικότητα, και βρέθηκε ότι δεν παρουσιάζει προβλήματα. Το βέλτιστο μοντέλο έχει τη μορφή:

$$\log I = 3.383 - 2.419 \text{ E-}006 * \text{size} + 0.164 * \text{north} - 11.159 * \text{imi\_per}$$

Η μεταβλητή *size* είναι στατιστικά σημαντική. Το αρνητικό πρόσημο της μεταβλητής δηλώνει πως η χωρική απομόνωση μειώνεται όταν αυξάνεται ο πληθυσμός της πόλης. Δηλαδή, οι μεταναστευτικές ομάδες απομονώνονται λιγότερο με την αύξηση του αστικού μεγέθους. Με την αύξηση της μεταβλητής *size* κατά μια μονάδα θα παρατηρούσαμε μια ποσοστιαία μείωση κατά 2.419E-006% στην απομόνωση των μεταναστών. Η μεταβλητή *north* είναι στατιστικά σημαντική με θετικό πρόσημο. Αυτό δηλώνει πως η χωρική απομόνωση των μεταναστών αυξάνεται σε περιοχές της βόρειας Ελλάδας. Δηλαδή οι μετανάστες έχουν την τάση να απομονώνονται σε περιοχές της Θράκης, Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας. Με την αλλαγή της μεταβλητής αυτής κατά μια μονάδα, παρατηρείται η αυξημένη ποσοστιαία μεταβολή κατά 0.164% στην απομόνωση των μεταναστών. Όσον αφορά τη μεταβλητή *imi_per* είναι στατιστικά σημαντική με αρνητικό πρόσημο που σημαίνει πως η χωρική απομόνωση μειώνεται με την αύξηση του ποσοστού των αλλοδαπών. Σε περιοχές με αυξημένο ποσοστό μεταναστών, παρατηρείται μικρότερη η χωρική τους απομόνωση. Υπάρχει δηλαδή, μεγαλύτερος βαθμός χωρικής έκθεσης – αλληλεπίδρασης με τους γηγενείς και τον υπόλοιπο πληθυσμό. Με την αλλαγή της μεταβλητής *imi_per* κατά μια μονάδα, παρατηρείται η ποσοστιαία μείωση κατά 11.159% στην απομόνωση των μεταναστών. Οι υπόλοιπες μεταβλητές που εξετάστηκαν δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές ώστε να επηρεάσουν το $\log I$.

6.1.3 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ *D_Albanian*

Η εξαρτημένη μας μεταβλητή *D_Albanian* δεν παρουσιάζει κανονική κατανομή και έτσι την λογαριθμίσαμε ώστε να κανονικοποιηθεί. Για την εύρεση του μοντέλου με τις πιο σημαντικές μεταβλητές δημιουργήθηκαν επτά διαφορετικά μοντέλα των οποίων τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα παρακάτω.

Πίνακας 6.24: Μοντέλα παλινδρόμησης (Ln_D_Albanian)

Εξαρτημένη: Ln_D Albanian	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
<i>CONSTANT</i>	-0.652 (0.000)	-0.652 (0.000)	-0.669 (0.000)	-0.686 (0.000)	-0.643 (0.000)	-0.614 (0.000)	-0.475 (0.000)
<i>Size</i>	2.293 E-006 (0.114)	2.314 E-006 (0.106)	2.251 E-006 (0.111)	2.303 E-006 (0.103)	6.957 E-007 (0.222)		
<i>island</i>	0.036 (0.406)	0.036 (0.398)	0.041 (0.319)				
<i>north</i>	-0.015 (0.723)	-0.016 (0.701)					
<i>Imi_per</i>	-1.197 (0.068)	-1.228 (0.051)	-1.211 (0.052)	-1.004 (0.086)	-1.477 (0.001)	-1.586 (0.000)	-1.327 (0.001)
<i>Albanian</i>	-4,679 E-005 (0.192)	-4.562 E-005 (0.190)	-4.384 E-005 (0.202)	-4.292 E-005 (0.212)			
<i>pcGDP</i>	8.415 E-006 (0.260)	8.926 E-006 (0.192)	9.348 E-005 (0.162)	1.038 E-005 (0.117)	9.793 E-006 (0.139)	9.866 E-006 (0.138)	
<i>GDP</i>	3.261 E-006 (0.862)						
N	70	70	70	70	70	70	70
Rsq adj	0.132	0.146	0.157	0.157	0.150	0.143	0.127
sig	0.025	0.013	0.007	0.004	0.003	0.002	0.001
AIC	2065.760	1406.392	1248.428	1449.486	1335.968	4030.869	280.203

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Από τα παραπάνω μοντέλα, το στατιστικά σημαντικότερο εκτιμάται να είναι το Model 7, γιατί έχει τις πιο στατιστικά σημαντικές εξαρτημένες μεταβλητές, και το χαμηλότερο δείκτη AIC. Όμως παρατηρείται μια συστηματική κίνηση των καταλοίπων στο διάγραμμα σημείων που φανερώνει την πιθανότητα ετεροσκεδαστικότητας. Για τον λόγο αυτό μετασχηματίζουμε το υπόδειγμα 7 με λογαρίθμηση. Τα αποτελέσματα του μετασχηματισμένου μοντέλου απεικονίζονται στον Πίνακα 6.25. Το νέο υπόδειγμα ελέγχθηκε για κανονικότητα, ετεροσκεδαστικότητα και πολυσυγγραμμικότητα, και βρέθηκε ότι δεν παρουσιάζει προβλήματα.

Πίνακας 6.25: Μετασχηματισμένο Model 7

Constant	-0.938 (0.000)
ln_imi_per	-0.131 (0.000)
adj Rsq	0.283
Sig.	0.000
AIC	276.071

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Το μαθηματικό μοντέλο της γραμμικής παλινδρόμησης έχει τη μορφή:

$$\ln\_D\_Albanian = -0.938 - 0.131*\ln\_imi\_per$$

Η μεταβλητή $\ln\_imi\_per$ είναι στατιστικά σημαντική με αρνητικό πρόσημο. Αυτό δηλώνει πως ο χωρικός διαχωρισμός των Αλβανών μειώνεται όσο αυξάνεται το ποσοστό των αλλοδαπών. Έχουν την τάση δηλαδή να μη διαχωρίζονται από τους άλλους μετανάστες και να υπάρχει μεταξύ τους αλληλεπίδραση. Με την αύξηση της μεταβλητής $\ln\_imi\_per$ κατά μια ποσοστιαία μονάδα θα παρατηρούσε κανείς μια ποσοστιαία μείωση κατά 0.131% στο χωρικό διαχωρισμό των Αλβανών. Οι υπόλοιπες μεταβλητές που εξετάστηκαν δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές ώστε να επηρεάσουν το δείκτη ανομοιότητας των Αλβανών.

6.6.4 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ $I\_Albanian$

Η εξαρτημένη μας μεταβλητή $I\_Albanian$ δεν παρουσιάζει κανονική κατανομή και έτσι την λογαριθμίσαμε ώστε να κανονικοποιηθεί. Για την εύρεση του βέλτιστου μοντέλου δημιουργήθηκαν τέσσερα διαφορετικά υποδείγματα των οποίων τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα παρακάτω:

Πίνακας 6.26: Μοντέλα παλινδρόμησης ($I\_Albanian$)

Εξαρτημένη: $I\_Albanian$	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
<i>CONSTANT</i>	0.035 (0.014)	0.036 (0.000)	0.036 (0.000)	0.031 (0.000)
<i>Size</i>	-4.389 E-007 (0.011)	-4.397 E-007 (0.010)	-4.315 E-007 (0.011)	-4.588 E-007 (0.007)
<i>island</i>	0.004 (0.403)	0.004 (0.395)		
<i>north</i>	-0.005 (0.309)	-0.005 (0.300)	-0.006 (0.185)	
<i>imi_per</i>	0.437 (0.000)	0.438 (0.000)	0.459 (0.000)	0.482 (0.000)
<i>Albanian</i>	1.488 E-005 (0.001)	1.487E-005 (0.001)	1.479E-005 (0.001)	1.535E-005 (0.000)
<i>pcGDP</i>	5.408 E-008 (0.950)			
<i>GDP</i>	-6.110E-006 (0.007)	-6.056E-006 (0.003)	-5.921E-006 (0.004)	-5.347E-006 (0.008)
N	70	70	70	70
adj Rsq	0.751	0.755	0.756	0.753
sig	0.000	0.000	0.000	0.000
AIC	2065.760	1315.661	1077.900	1939.618

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Από τα παραπάνω μοντέλα που προκύπτουν, το στατιστικά σημαντικότερο εκτιμάται να είναι το 3, γιατί έχει το μεγαλύτερο προσαρμοσμένο συντελεστή προσδιορισμού με στατιστικά σημαντικές εξαρτημένες μεταβλητές, και το χαμηλότερο δείκτη AIC. Το υπόδειγμα ελέγχθηκε για κανονικότητα, ετεροσκεδαστικότητα και πολυσυγγραμμικότητα, και βρέθηκε ότι δεν παρουσιάζει προβλήματα. Το βέλτιστο μοντέλο έχει τη μορφή:

$$I_{\text{Albanian}} = 0.036 - 4.315\text{E-}007 * \text{size} - 0.006 * \text{north} + 0.459 * \text{imi\_per} + 1.479\text{E-}005 * \text{Albanian} - 5.347\text{E-}006 * \text{GDP}$$

Η μεταβλητή *size* είναι στατιστικά σημαντική με αρνητικό πρόσημο, δηλαδή η χωρική απομόνωση των Αλβανών μειώνεται με μία αύξηση του πληθυσμού. Με την αύξηση της μεταβλητής *size* κατά μία μονάδα, παρατηρούμε μια ποσοστιαία μείωση της χωρικής απομόνωσης κατά 4.315E-007%. Η μεταβλητή *north* δεν είναι στατιστικά σημαντική με αποτέλεσμα να μην επηρεάζει το υπόδειγμά μας. Η μεταβλητή *imi_per* είναι στατιστικά σημαντική με θετικό πρόσημο που σημαίνει πως μια αύξηση του ποσοστού των μεταναστών θα προκαλέσει αύξηση στη χωρική απομόνωση των Αλβανών. Με την ποσοστιαία αύξηση της μεταβλητής *imi_per* κατά μια μονάδα, αυξάνεται η χωρική απομόνωση κατά 0.459%. Η μεταβλητή *Albanian* είναι στατιστικά σημαντική με θετικό πρόσημο. Αυτό δηλώνει πως η χωρική απομόνωση των Αλβανών αυξάνεται με την αύξηση του πληθυσμού τους. Όσο περισσότερο αυξάνονται τόσο περισσότερο απομονώνονται από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Με την αύξηση της μεταβλητής *Albanian* κατά μια μονάδα θα παρατηρούσαμε μια ποσοστιαία αύξηση κατά 1.479E-005% στη χωρική απομόνωση των Αλβανών. Τέλος, η μεταβλητή *GDP* είναι εξίσου σημαντική με αρνητικό πρόσημο όμως. Δηλαδή, μια αύξηση του ΑΕΠ της περιοχής (Νομού) που βρίσκεται η πόλη για το 2010, προκαλεί μείωση της χωρικής απομόνωσης των Αλβανών. Είναι πιθανό δηλαδή η αύξηση του ΑΕΠ να τους επηρεάζει και να προκαλεί την «έκθεση» και χωρική διασπορά τους στον υπόλοιπο πληθυσμό, όπως υποστηρίζει το θεωρητικό υπόδειγμα της Χωρικής Αφομοίωσης. Οι υπόλοιπες μεταβλητές που εξετάστηκαν δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές ώστε να επηρεάσουν το δείκτη απομόνωσης των Αλβανών.

6.6.5 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ *D_Russian*

Για την εύρεση του υποδείγματος με τις πιο σημαντικές μεταβλητές ως προς την ερμηνεία του, δημιουργήθηκαν έξι διαφορετικά μοντέλα των οποίων τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα παρακάτω.

Πίνακας 6.27: Μοντέλα παλινδρόμησης (D_Russian)

Εξαρτημένη: D_Russian	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
<i>CONSTANT</i>	0.590 (0.000)	0.607 (0.000)	0.566 (0.00)	0.581 (0.000)	0.489 (0.000)	0.467 (0.000)
<i>Size</i>	3.525E-006 (0.001)	3.498E-006 (0.001)	3.070 E-006 (0.002)	3.037E-006 (0.002)	3.603E-006 (0.000)	3.596E-006 (0.000)
<i>island</i>	0.068 (0.192)	0.068 (0.183)	0.049 (0.330)			
<i>north</i>	-0.080 (0.114)	-0.081 (0.107)	-0.070 (0.156)	-0.090 (0.056)	-0.056 (0.188)	
<i>imi_per</i>	-1.277 (0.043)	-1.250 (0.037)	-1.191 (0.046)	-0.929 (0.096)		
<i>Russian</i>	-0.002 (0.006)	-0.002 (0.005)	-0.002 (0.005)	-0.002 (0.009)	-0.002 (0.002)	-0.002 (0.002)
<i>pcGDP</i>	1.327E-006 (0.880)					
<i>GDP</i>	-2.304E- 005 (0.290)	-2.174E- 005 (0.274)				
N	70	70	70	70	70	70
Rsq adj	0.202	0.214	0.212	0.205	0.182	0.173
sig	0.003	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
AIC	4850.748	2720.063	804.023	7863.017	649.112	618.462

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Από τα παραπάνω μοντέλα που προκύπτουν το στατιστικά σημαντικότερο εκτιμάται να είναι το 6ο, γιατί έχει στατιστικά σημαντικές εξαρτημένες μεταβλητές, και το χαμηλότερο δείκτη AIC. Παρατηρείται όμως από το διάγραμμα σημείων (scatter plot) των καταλοίπων να υπάρχει μια συστηματική κίνηση, δηλαδή υπάρχει ένδειξη ετεροσκεδατικότητας. Για αυτό τον λόγο μετασχηματίζουμε, λογαριθμίζοντας, τις μεταβλητές οι οποίες παρουσιάζονται στον Πίνακα 6.28 παρακάτω. Το νέο υπόδειγμα ελέγχθηκε για κανονικότητα, ετεροσκεδαστικότητα και πολυσυγγραμμικότητα, και βρέθηκε ότι δεν παρουσιάζει προβλήματα.

Πίνακας 6.28: Μετασχηματισμένο Model 6

Constant: Ln_Drussian	-3.747 (0.000)
Ln_russian	-0.304 (0.000)

Ln_size	0.398 (0.000)
adj Rsqr	0.662
Sig.	0.000
AIC	396.000

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Το μαθηματικό μοντέλο της γραμμικής παλινδρόμησης έχει τη μορφή:

$$\text{Ln\_Drussian} = -3.747 - 0.304 * \text{Ln\_Russian} + 0.398 * \text{Ln\_size}$$

Η μεταβλητή *Ln_Russian* είναι στατιστικά σημαντική με αρνητικό πρόσημο. Άρα μια αύξηση της μεταβλητής μας κατά μια μονάδα θα προκαλέσει μείωση στον χωρικό διαχωρισμό των Ρώσων κατά 0.304. Η μεταβλητή *Ln_size* είναι στατιστικά σημαντική με θετικό πρόσημο που σημαίνει ότι η αύξηση του πληθυσμού αυξάνει τον χωρικό διαχωρισμό των Ρώσων. Με την αλλαγή της μεταβλητής *Ln_size* κατά μια μονάδα θα παρατηρούσε κανείς μια μείωση κατά 0.398% στον χωρικό διαχωρισμό των Ρώσων. Οι υπόλοιπες μεταβλητές που εξετάστηκαν δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές ώστε να επηρεάσουν το δείκτη ανομοιότητας των Ρώσων.

6.6.6 ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΧΩΡΙΚΟΥ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΡΩΣΩΝ- ΔΕΙΚΤΗΣ *I_Russian*

Για την εύρεση του υποδείγματος με τις πιο σημαντικές μεταβλητές ως προς την ερμηνεία του, δημιουργήθηκαν έξι διαφορετικά μοντέλα των οποίων τα αποτελέσματα παρουσιάζονται στον πίνακα παρακάτω.

Πίνακας 6.29: Μοντέλα παλινδρόμησης (*I_Russian*)

Εξαρτημένη: <i>I_Russian</i>	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6
<i>CONSTANT</i>	0.001 (0.411)	0.001 (0.372)	0.002 (0.000)	0.003 (0.000)	0.003 (0.000)	0.003 (0.000)
<i>Size</i>	-1.701E-008 (0.160)	-1.825E-008 (0.123)	-2.044E-008 (0.075)	-2.023E-008 (0.078)	-2.227E-008 (0.048)	-2.796E-008 (0.008)
<i>island</i>	0.001 (0.368)	0.001 (0.258)	0.001 (0.194)	0.000 (0.348)		
<i>north</i>	0.001 (0.220)	0.001 (0.253)				

<i>imi_per</i>	0.004 (0.599)					
<i>Russian</i>	3.118 E-005 (0.000)	3.194 E-007 (0.000)	3.226 E-005 (0.000)	3.337 E-005 (0.000)	3.498 E-005 (0.000)	3.508 E-005 (0.000)
<i>pcGDP</i>	5.816E-008 (0.563)	7.333E-008 (0.444)				
<i>GDP</i>	-3.033E-007 (0.225)	-3.287E-007 (0.178)	-2.614E-007 (0.248)	-3.054E-007 (0.171)	-2.744 E-007 (0.212)	E-007
N	70	70	70	70	70	70
Rsq adj	0.247	0.256	0.260	0.259	0.261	0.254
sig	0.001	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
AIC	1646.048	1277.833	1251.714	817.067	552.366	452.758

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία στοιχείων απογραφής (διαθέσιμα από την ΕΛΣΤΑΤ)

Από τα παραπάνω μοντέλα που προκύπτουν, το στατιστικά σημαντικότερο εκτιμάται να είναι το 6ο, γιατί έχει στατιστικά σημαντικές εξαρτημένες μεταβλητές, και το χαμηλότερο δείκτη AIC. Το υπόδειγμα ελέγχθηκε για κανονικότητα, ετεροσκεδαστικότητα και πολυσυγγραμμικότητα, και βρέθηκε ότι δεν παρουσιάζει προβλήματα. Το μαθηματικό μοντέλο της γραμμικής παλινδρόμησης έχει τη μορφή:

$$I_{\text{Russian}} = 0.003 - 2.796 \text{ E-}008 * \text{size} + 3.508 \text{ E-}005 * \text{Russian}$$

Η μεταβλητή *size* είναι στατιστικά σημαντική με αρνητικό πρόσημο. Αυτό δηλώνει πως η χωρική απομόνωση των Ρώσων μειώνεται με την αύξηση του πληθυσμού. Αυξάνεται δηλαδή η έκθεσή τους με την ύπαρξη περισσότερων κατοίκων. Με την αύξηση της μεταβλητής *size* κατά μια μονάδα θα παρατηρούσαμε μια μείωση κατά 2.796 E-008% στη χωρική απομόνωση των Ρώσων. Όσον αφορά την μεταβλητή *Russian* είναι στατιστικά σημαντική με θετικό πρόσημο, που δείχνει πως η χωρική απομόνωση αυξάνεται με την αύξηση του μεγέθους των Ρώσων. Μία αύξηση της μεταβλητής κατά μία μονάδα συνεπάγεται αύξηση κατά 3.508 E-005% στη χωρική απομόνωση των Ρώσων. Οι υπόλοιπες μεταβλητές που εξετάστηκαν δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές ώστε να επηρεάσουν το δείκτη απομόνωσης των Ρώσων.

6.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο παρόν κεφάλαιο έγινε μια εκτενής ανάλυση του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών στην Ελλάδα. Η ανάλυση αφορούσε τις δύο τελευταίες απογραφικές περιόδους (2011, 2001) και τα αποτελέσματά της βασίστηκαν στους δείκτες ανομοιότητας (D) και απομόνωσης (I). Οι δείκτες αυτοί βοήθησαν στη δημιουργία ενός διδιάστατου συστήματος αναφοράς ώστε να είναι ευκολότερη η κατανόηση του χωρικού διαχωρισμού στις πόλεις της Ελλάδας. Επίσης, μέσω της οικονομετρικής ανάλυσης έγινε προσπάθεια να εκτιμηθούν οι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τους δυο δείκτες και κατά συνέπεια το χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών.

Το σύνολο των μεταναστών για το 2011 παρουσιάζει έναν μέσο όρο ίσο με 0,22 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,092 για τον δείκτη απομόνωσης. Ο δείκτης απομόνωσης παρουσιάζει μια μεγαλύτερη διακύμανση από αυτόν της ανομοιότητας, ένα παρόμοιο χαρακτηριστικό που μπορούμε να διακρίνουμε και στην περίπτωση των Αλβανών. Στις πόλεις της βόρειας Ελλάδας οι μετανάστες παρουσιάζουν σχετικά υψηλότερες συγκεντρώσεις, ενώ στα νησιά ο βαθμός απομόνωσής τους είναι μεγαλύτερος. Γενικότερα, δε μπορούμε να χαρακτηρίσουμε την Ελλάδα ως μια χώρα με υψηλά επίπεδα χωρικού διαχωρισμού, αφού οι τιμές των δεικτών χαρακτηρίζονται ως μέτριες. Κάποιες από τις πόλεις που παρουσίασαν μεγαλύτερη αύξηση της συγκέντρωσης των μεταναστών είναι τα Γρεβενά, τα Γιαννιτσά, η Αλεξανδρούπολη και η Πτολεμαΐδα. Αντίθετα, πόλεις στις οποίες φέρονται οι μετανάστες να ζουν περισσότερο απομονωμένοι είναι το Αργοστόλι, το Κιάτο, το Ναύπλιο και η Θήβα. Υπάρχουν και πόλεις στις οποίες παρατηρήθηκε τόσο η αύξηση της συγκέντρωσης όσο και της απομόνωσης. Τέτοιες είναι τα Γρεβενά, η Πτολεμαΐδα, το Άργος και η Καλαμάτα. Από την άλλη πλευρά, πόλεις οι οποίες χαρακτηρίστηκαν από ταυτόχρονη μείωση τόσο της συγκέντρωσης όσο και της απομόνωσης (της αλληλεπίδρασης των μεταναστών με τον υπόλοιπο πληθυσμό) είναι η Καστοριά, οι Σέρρες και τα Φάρσαλα. Πόλεις στις οποίες παρατηρήθηκε μείωση της απομόνωσης των μεταναστών, δηλαδή μεγαλύτερη έκθεση στις υπόλοιπες πληθυσμιακές ομάδες είναι η Φλώρινα, η Ξάνθη και η Κέρκυρα. Σε όσες παρατηρήθηκε η αύξηση της χωρικής ομοιομορφίας είναι η Κόρινθος, η Λευκάδα, η Θήβα, ο Βόλος και η Βέροια.

Για το 2011, οι Αλβανοί με μέσο όρο 0,285 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,060 για τον δείκτη απομόνωσης βρέθηκαν να παρουσιάζουν τόσο χαμηλά επίπεδα συγκέντρωσης όσο και απομόνωσης. Σε κάποιες πόλεις, κυρίως της βόρειας Ελλάδας, οι Αλβανοί παρουσίασαν σχετικά υψηλό βαθμό συγκέντρωσης, ενώ στα νησιά

παρατηρούμε σχετικά υψηλό βαθμό απομόνωσης. Οι Ρώσοι, με μέσο όρο 0,514 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,003 για τον δείκτη απομόνωσης, εμφανίζουν μια σχετικά μεγάλη διασπορά στη συγκέντρωση. Δεν υπάρχουν ακραίες περιπτώσεις εκτός από την πόλη της Δράμας για την οποία οι Ρώσοι εμφανίζουν, συγκριτικά με τις υπόλοιπες πόλεις, μεγάλο βαθμό απομόνωσης. Οι Βούλγαροι με μέσο όρο 0,4 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,012 για τον δείκτη απομόνωσης έχουν παρόμοιο πρότυπο χωρικού διαχωρισμού με εκείνο των Ρώσων. Τα επίπεδα απομόνωσής τους είναι σχετικά χαμηλά, με εξαίρεση την Ιεράπετρα η οποία παρουσιάζει οχταπλάσιο βαθμό απομόνωσης για τους Ρώσους σε σχέση με το μέσο όρο των πόλεων. Τέλος, οι Ρουμάνοι με μέσο όρο 0,48 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,008 για τον δείκτη απομόνωσης παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά με των προηγούμενων δύο. Υπάρχει μόνο μια ελαφρώς μεγαλύτερη διακύμανση στον δείκτη απομόνωσης, χωρίς ακραίες περιπτώσεις.

Το σύνολο των μεταναστών το 2001 παρουσιάζει έναν μέσο όρο ίσο με 0.20 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0.066 για τον δείκτη απομόνωσης. Συγκρίνοντας τις δυο περιόδους εξέτασης μπορούμε να παρατηρήσουμε την αύξηση του μέσου όρου ανομοιότητας και απομόνωσης των μεταναστών για το 2011, εφόσον τα αποτελέσματα της τελευταίας απογραφής δείχνουν 0.22 και 0.092 για τους παραπάνω δείκτες αντίστοιχα. Ζουν δηλαδή σε κάποιες περιοχές περισσότερο απομονωμένοι χωρίς να υπάρχει αλληλεπίδραση με τους γηγενείς και πιο συγκεντρωμένοι.

Για το 2001 οι Αλβανοί παρουσιάζουν μέσο όρο 0,28 και 0,052 για τον δείκτη ανομοιότητας και απομόνωσης, αντίστοιχα. Τα επίπεδα είναι πολύ κοντινά με τα αντίστοιχα του 2011, όπως και η κατανομή τους στο δισδιάστατο σύστημα. Οι Ρώσοι εμφανίζονται με μέσο όρο 0,59 για το δείκτη ανομοιότητας και 0,0031 για το δείκτη απομόνωσης, παρόμοια με τα αντίστοιχα του 2011. Η κατανομή τους όμως στο δισδιάστατο σύστημα είναι διαφορετική, εφόσον για το 2011 παρουσιάζουν μεγαλύτερη διακύμανση στον δείκτη ανομοιότητας και μικρότερη στο δείκτη απομόνωσης. Υπάρχουν δηλαδή περισσότερες πόλεις με διαφορετικό βαθμό συγκέντρωσης των μεταναστών. Οι Βούλγαροι έχουν έναν μέσο όρο 0,54 για το δείκτη ανομοιότητας και 0,0036 για το δείκτη απομόνωσης. Εδώ παρατηρούμε μια διαφορά στον δείκτη απομόνωσης εφόσον οι Βούλγαροι εμφανίζονται λιγότερο απομονωμένοι το 2011 σε σχέση με το 2001. Τέλος, ο μέσος όρος των Ρουμάνων είναι 0,61 για το δείκτη ανομοιότητας και 0,003 για το δείκτη απομόνωσης. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει και

εδώ μια διαφορά στον δείκτη ανομοιότητας. Το 2001 οι Ρουμάνοι εμφανίζονται πιο διαχωρισμένοι κάτι που μπορούμε να παρατηρήσουμε και από το διάγραμμα στο οποίο τείνουν να βρίσκονται συγκεντρωμένοι στο πάνω αριστερά τεταρτημόριο.

Σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τις διαστάσεις του χωρικού διαχωρισμού, με βάση τα στοιχεία που υπήρχαν διαθέσιμα βρέθηκε ότι επηρεάζονται τόσο από δημογραφικούς όσο και από χωρικούς παράγοντες. Όσον αφορά το σύνολο των μεταναστών, η χωρική ανομοιομορφία τους επηρεάζεται κυρίως από το μέγεθος της αστικής περιοχής, το μέγεθος των μεταναστών αλλά και τη θέση της πόλης στον ελληνικό χώρο (Βόρεια ή Νότια Ελλάδα). Έτσι η χωρική συγκέντρωση των μεταναστών φαίνεται να αυξάνει όσο μεγαλώνει η αστική περιοχή και να μειώνεται όσο αυξάνεται ο πληθυσμός των μεταναστών. Από την άλλη, οι μετανάστες φαίνεται να αυξάνουν τις συγκεντρώσεις τους σε πόλεις της Νότιας Ελλάδας. Οι ίδιοι παράγοντες φαίνεται να επηρεάζουν και την δεύτερη διάσταση του χωρικού διαχωρισμού, δηλ. την απομόνωση, αλλά με διαφορετικό τρόπο. Εδώ, το μέγεθος της αστικής περιοχής φαίνεται να επιδρά αρνητικά στην χωρική απομόνωση των μεταναστών όπως επίσης και το μέγεθος των ίδιων των μεταναστών, ενώ πιο απομονωμένοι βρίσκονται οι μετανάστες στις πόλεις της Βόρειας Ελλάδας. Έτσι, λίγοι μετανάστες σε μικρές πόλεις είναι περισσότερο απομονωμένοι.

Στην περίπτωση των Αλβανών ο χωρικός διαχωρισμός τους φαίνεται να επηρεάζεται από το μέγεθος του συνόλου των μεταναστών. Μια αύξηση του δηλαδή προκαλεί μείωση του χωρικού διαχωρισμού τους. Η χωρική απομόνωσή τους από την άλλη πλευρά, επηρεάζεται από το μέγεθος της περιοχής, το μέγεθος του συνόλου των μεταναστών και των ίδιων των Αλβανών, την οικονομία και τη γεωγραφική θέση (βοράς, νότος). Η αύξηση του πληθυσμού της περιοχής προκαλεί μείωση της απομόνωσης των Αλβανών ενώ η αύξηση των Αλβανών και των μεταναστών γενικά προκαλούν αύξηση στην απομόνωσή τους. Μια αύξηση στην οικονομία προκαλεί μείωση στην απομόνωση. Σχετικά με τη θέση, στις βορειότερες πόλεις της χώρας οι Αλβανοί εμφανίζονται λιγότερο απομονωμένοι.

Τέλος, τα υποδείγματα των Ρώσων έδειξαν πως η χωρική ανομοιομορφία τους επηρεάζεται από το μέγεθος της περιοχής και από το μέγεθος των ομοεθνών τους, ενώ η χωρική τους απομόνωση τόσο από το μέγεθος της περιοχής όσο και των ίδιων των Ρώσων. Όσο αυξάνεται το μέγεθος του αστικού κέντρου και μειώνεται ο αριθμός των

Ρώσων φαίνεται να αυξάνεται η χωρική τους συγκέντρωση. Από την άλλη, η μείωση του πληθυσμού της περιοχής και η αύξηση των Ρώσων φαίνεται να προκαλεί αύξηση στη χωρική απομόνωση των Ρώσων.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως για το χωρικό διαχωρισμό κοινός παράγοντας αποτελεί το μέγεθος των αλλοδαπών που μειώνει τα επίπεδα ανομοιότητας. Δηλαδή η αύξηση του μεταναστών τείνει να οδηγεί στην χωρική τους διασπορά και μια πιο ομοιόμορφη κατανομή τους στο χώρο. Σχετικά με τη χωρική απομόνωση, η αύξηση του σχετικού πληθυσμού των Αλβανών και των Ρώσων προκαλεί στις αντίστοιχες ομάδες αύξηση της απομόνωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία εξέτασε το χωρικό διαχωρισμό των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις, πλην Αθήνας και Θεσσαλονίκης, εστιάζοντας σε δυο βασικές διαστάσεις του διαχωρισμού, την ομοιομορφία και την έκθεση. Σκοπός της ήταν να προσδιορίσει σε ποιες πόλεις της χώρας οι μετανάστες παρουσιάζουν μεγαλύτερο βαθμό χωρικής συγκέντρωσης και απομόνωσης, πως αυτό το πρότυπο έχει μεταβληθεί σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία (από το 2001 στο 2011), και ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στη διαμόρφωσή του.

Η χωρική κατανομή και διαχωρισμός των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις, και η πιθανή δημιουργία εθνοτικών ή φυλετικών θυλάκων, έχει μελετηθεί σε μικρό βαθμό από τη βιβλιογραφία. Οι διαθέσιμες εργασίες εστιάζουν στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη ενώ δεν γνωρίζουμε σχεδόν τίποτα για την κατάσταση στις άλλες πόλεις της επικράτειας. Για τον λόγο αυτό η παρούσα έρευνα αφήνει εκτός ανάλυσης την πρωτεύουσα και τη συμπρωτεύουσα και εστιάζει στις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις άνω των 10.000 κατοίκων.

Σε μια προσπάθεια διατύπωσης του προβλήματος και των εννοιών του χωρικού διαχωρισμού, και πριν η έρευνα εστιάσει στην εμπειρική ανάλυση, η διατριβή προβαίνει στη σκιαγράφηση της εμπειρίας του χωρικού διαχωρισμού (τόσο στην Αμερική και Ευρώπη, όσο και στην Ελλάδα) και στη διαμόρφωση ενός κατάλληλου θεωρητικού και αναλυτικού πλαισίου που να παρουσιάζει τις διαστάσεις και τους τρόπους μέτρησής τους.

Το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού εμφανίστηκε αρχικά στις αμερικανικές πόλεις, με την παρουσία κυρίως των Αφροαμερικανών, και μετέπειτα στις ευρωπαϊκές, παρατηρώντας την τάση των μεταναστών να ζουν συνήθως απομονωμένοι σε υποβαθμισμένες και φτωχές περιοχές των πόλεων. Όσον αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, από τις λίγες μελέτες που έχουν γίνει, παρατηρείται η τάση των μεταναστών να συγκεντρώνονται κυρίως στο κέντρο και στις φτωχότερες συνοικίες των πόλεων όπου υπάρχει διαθέσιμο οικιστικό απόθεμα χαμηλής ποιότητας και τιμής. Παράλληλα, έχει βρεθεί πως με το πέρασμα του χρόνου συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών βελτιώνουν την οικονομική τους κατάσταση και επιζητώντας την κοινωνική ενσωμάτωση τους στις κοινωνίες υποδοχής επιλέγουν να εγκατασταθούν σε άλλες, πιο «εύπορες» και «γηγενείς» συνοικίες μειώνοντας έτσι το χωρικό διαχωρισμό τους.

Οι λόγοι που οδηγούν συνήθως στο φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού είναι κατά βάση οικονομικοί και πολιτισμικοί. Έτσι, ο διαχωρισμός είναι απόρροια είτε της οικονομικής αδυναμίας των μειονοτικών ομάδων οι οποίοι δεν έχουν τη δυνατότητα να ζουν σε γειτονιές όπου κατοικούν οι γηγενείς, είτε λόγω προσωπικής επιλογής τους να παραμένουν συγκεντρωμένοι ώστε να απολαμβάνουν τα κοινωνικά δίκτυα και τους θεσμούς της ίδια φυλής ή εθνικότητας, είτε, τέλος, λόγω των «συλλογικών δράσεων» που χρησιμοποιούν οι γηγενείς για να αποκλείσουν τους μετανάστες από τις δικές τους περιοχές κατοικίας. Τα πρότυπα χωρικής κατανομής των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων που προκύπτουν τελικά, διαμορφώνονται ανάλογα με τη σχετική ένταση και τη χρονική αλληλουχία με την οποία θα εκδηλωθούν οι επιδράσεις της καθεμίας από τις προαναφερθείσες κατηγορίες παραγόντων.

Το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών σχετικά με τη φύση του, τις διαστάσεις και τον κατάλληλο τρόπο μέτρησής του. Νεότερες μελέτες προτείνουν την ανάλυση του διαχωρισμού σε πέντε βασικές διαστάσεις: α) την ομοιομορφία (evenness), β) την έκθεση (exposure), γ) τη συγκέντρωση (concentration), δ) τη συστοιχία (clustering) και ε) την κεντροποίηση (centralization) της εξεταζόμενης πληθυσμιακής ομάδας. Απόρροια της ανάγκης για κατανόηση και επεξήγηση του φαινομένου είναι η δημιουργία δεικτών, οι οποίοι προσπαθούν να ερμηνεύσουν το χωρικό διαχωρισμό, με το δείκτη ανομοιότητας D και απομόνωσης I να είναι από τους ευρύτερα διαδεδομένους.

Είναι γεγονός ότι το φαινόμενο του χωρικού διαχωρισμού είναι ιδιαίτερα σύνθετο (εξού και οι πέντε διαστάσεις) και κάθε δείκτης αποτιμά μια ιδιαίτερη πτυχή του φαινομένου. Σε μια προσπάθεια απλοποίησης της ανάλυσης και εστίασης στις δύο σημαντικότερες διαστάσεις του, οι Αρβανιτίδης & Σκούρας (2011) προτείνουν τη συνδυασμένη χρήση δυο βασικών δεικτών, αυτών της ανομοιότητας (D) και απομόνωσης (I), ώστε να εξεταστεί το πρότυπο του χωρικού διαχωρισμού σε ένα ενιαίο σύστημα αναφοράς. Η εργασία ακολουθεί τη μεθοδολογία αυτή για την ανάλυση του χωρικού διαχωρισμού των μεταναστών στις ελληνικές πόλεις.

Οι πληθυσμιακές ομάδες που εξετάστηκαν είναι οι Αλβανοί, οι Ρώσοι, οι Βούλγαροι και οι Ρουμάνοι, γιατί αποτελούν τις πιο πολυπληθείς ομάδες κατά το 2011, όπως επίσης και το σύνολο των μεταναστών. Η ανάλυση χωρίστηκε σε δύο περιόδους (2011, 2001) για τις οποίες υπάρχουν στοιχεία από τις εθνικές απογραφές. Τα βασικά

συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω.

Τα επίπεδα του χωρικού διαχωρισμού για το σύνολο των μεταναστών κυμαίνονται από χαμηλά έως μέτρια, αφού ο εθνικός μέσος όρος υπολογίζεται 0,22 για τον δείκτη ανομοιότητας και 0,092 για τον δείκτη απομόνωσης για το 2011, και 0,20 και 0,066 αντίστοιχα για το 2001. Βλέπουμε να υπάρχει μια ελάχιστη αύξηση των δεικτών ανομοιότητας και απομόνωσης, κάτι το οποίο υποδηλώνει μια σχετική αύξηση της χωρικής συγκέντρωσης και απομόνωσης των μεταναστών. Ωστόσο σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι ο χωρικός διαχωρισμός των μεταναστών σαν σύνολο παραμένει σε χαμηλά επίπεδα. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και από την ανάλυση της μεταβολής των δεικτών (D, I) στις εξεταζόμενες πόλεις. Παρατηρούμε μια θετική μεταβολή του χωρικού διαχωρισμού στο σύνολο των πόλεων, με κάποιες εξαιρέσεις όπως είναι τα Φάρσαλα, η Λευκάδα και η Θήβα. Στις περιοχές αυτές υπήρξε μια εντονότερη μείωση των συγκεντρώσεων των μεταναστών με τα Φάρσαλα να συνοδεύονται και από μια έντονη μείωση της χωρικής απομόνωσης.

Με μια πιο κοντινή ματιά στις μεταβολές των δεικτών των πόλεων μπορούμε να συμπεράνουμε τα παρακάτω:

Οι συγκεντρώσεις των μεταναστών αυξήθηκαν κυρίως στις πόλεις: Γρεβενά, Γιαννιτσά, Αλεξανδρούπολη, Έδεσσα, Καλαμάτα, Κομοτηνή, Πτολεμαΐδα, Λουτράκι, Άργος, Άρτα, ενώ η απομόνωση πήρε μεγαλύτερες διαστάσεις στις πόλεις: Αργοστόλι, Κιάτο, Ναύπλιο, Θήβα, Άργος, Χαλκίδα, Πολύγυρος, Καλαμάτα, Πάτρα και Τύρναβος. Οι πόλεις που δέχθηκαν αυξήσεις τόσο στη συγκέντρωση όσο και στην απομόνωση είναι η Καλαμάτα, το Άργος, τα Τρίκαλα, η Κοζάνη, η Κομοτηνή, η Αλεξανδρούπολη, ο Πύργος, τα Γρεβενά, η Πτολεμαΐδα και το Ναύπλιο.

Αντίθετα, πόλεις στις οποίες παρατηρήθηκε μείωση της απομόνωσης των μεταναστών, δηλαδή μεγαλύτερη έκθεση στις υπόλοιπες πληθυσμιακές ομάδες είναι η Φλώρινα, η Ξάνθη και η Κέρκυρα. Σε όσες παρατηρήθηκε αύξηση της χωρικής ομοιομορφίας είναι η Κόρινθος, η Λευκάδα, η Θήβα, ο Βόλος και η Βέροια. Βέβαια δεν έλλειπαν και πόλεις οι οποίες χαρακτηρίστηκαν από ταυτόχρονη μείωση τόσο της συγκέντρωσης όσο και της απομόνωσης (της αλληλεπίδρασης των μεταναστών με τον υπόλοιπο πληθυσμό). Τέτοιες πόλεις είναι η Καστοριά, οι Σέρρες και τα Φάρσαλα.

Όσον αφορά τις επιμέρους πληθυσμιακές ομάδες των μεταναστών, παρατηρήθηκε μείωση στη συγκέντρωση και απομόνωση των Ρώσων, Βουλγάρων και Ρουμάνων, ενώ η ομάδα των Αλβανών παρουσίασε μια σχετική αύξηση και στις δυο διαστάσεις. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως η αύξηση του διαχωρισμού των Αλβανών μπορεί να είναι συνέπεια συγκέντρωσης των νεοεισερχομένων σε μια προσπάθεια εκμετάλλευσης των συγγενικών δεσμών και κοινωνικών δικτύων των ομοεθνών τους, οι οποίοι εκτός των άλλων παρέχουν κοινωνική υποστήριξη, πληροφόρηση αλλά και ευκαιρίες απασχόλησης. Αντίθετα, η μείωση των επιπέδων των Ρώσων, Βουλγάρων και Ρουμάνων μπορεί να είναι ένδειξη βελτίωσης της οικονομικής τους κατάστασης και κατά συνέπεια διασποράς και έκθεσης τους σε μια προσπάθεια αύξησης της κοινωνικής ενσωμάτωσής τους στην χώρα υποδοχής.

Αναλυτικότερα, η κατάσταση των επιμέρους μεταναστευτικών ομάδων στις ελληνικές πόλεις έχει ως εξής. Η ομάδα των Αλβανών παρατηρείται ιδιαίτερα συγκεντρωμένη στην Ορεστιάδα (83.8%), το Διδυμότειχο, την Κάλυμνο, την Κομοτηνή και τον Βόλο. Αντίθετα, μια πιο ομοιόμορφη κατανομή τους παρατηρείται στη Σάμο, τον Τύρναβο και το Κιλκίς. Σχετικά με τα επίπεδα απομόνωσής τους, πιο απομονωμένοι βρίσκονται οι Αλβανοί στο Αργοστόλι (16.5%), με ποσοστό σχεδόν δεκαπλάσια μεγαλύτερο από την αντίστοιχη πιο απομονωμένη πόλη των ομάδων των Ρώσων και των Βουλγάρων. Οι πόλεις με τη μικρότερη συγκέντρωση των Αλβανών φαίνονται να είναι η Ορεστιάδα, το Διδυμότειχο, η Κάλυμνος και οι Σέρρες.

Από την άλλη πλευρά, οι Ρώσοι είναι η πιο χωρικά συγκεντρωμένη ομάδα με ποσοστό 99.3% για την πόλη του Βόλου (το μεγαλύτερο συγκριτικά με τις υπόλοιπες μεταναστευτικές ομάδες). Συγκεντρωμένοι επίσης βρίσκονται στο Μεσολόγγι, τον Πύργο, το Αγρίνιο και την Κάλυμνο. Αντίθετα μεγαλύτερη χωρική ομοιομορφία παρατηρείται στον Τύρναβο, τα Φάρσαλα και την Κάρπαθο. Οι Ρώσοι μπορούν να χαρακτηρισθούν ως η λιγότερο απομονωμένη ομάδα εφόσον η υψηλότερη τιμή του δείκτη απομόνωσης που παρατηρείται στη Δράμα είναι 1.7%, ένα ποσοστό 15 φορές μικρότερο από το αντίστοιχο των Αλβανών. Στις πόλεις με την μικρότερη απομόνωση των Ρώσων κατατάσσονται ο Τύρναβος, τα Φάρσαλα, η Κάρπαθος και το Μεσολόγγι.

Οι Βούλγαροι βρίσκονται κυρίως συγκεντρωμένοι στα Γρεβενά (70.6%), το Βόλο, την Έδεσσα, τη Φλώρινα και την Κάλυμνο, ενώ είναι πιο ομοιόμορφα κατανεμημένοι στην Τρίπολη, τη Σάμο και τον Άγιο Νικόλαο. Τα επίπεδα χωρικής τους απομόνωσης είναι μέτρια, ενώ οι πόλεις με την μεγαλύτερη απομόνωση των Βουλγάρων

είναι η Ιεράπετρα (8.9%), το Ρέθυμνο, η Ρόδος και τα Νέα Μουδανιά. Μεγαλύτερη αλληλεπίδραση μεταξύ των Βουλγάρων και του υπόλοιπου πληθυσμού παρατηρείται στην Κάλυμνο, την Καστοριά, τη Κοζάνη και τον Τύρναβο.

Τέλος, οι Ρουμάνοι παρατηρούνται πολύ συγκεντρωμένοι στο Μεσολόγγι (93.2%), το Κιλκίς, τον Βόλο και τη Φλώρινα. Αντίθετα, χωρική ομοιομορφία υπάρχει στις πόλεις Διδυμότειχο, Σπάρτη και Θήβα. Οι Ρουμάνοι είναι από τις λιγότερο απομονωμένες μεταναστευτικές ομάδες μαζί με τους Ρώσους αφού η πιο απομονωμένη πόλη είναι η Θήβα (3.5%) και ακολουθούν η Σπάρτη, η Ιεράπετρα και το Άργος. Τέλος, οι πόλεις με τη μεγαλύτερη χωρική έκθεση των Ρουμάνων είναι το Διδυμότειχο, η Έδεσσα, τα Γιαννιτσά και η Ορεστιάδα.

Στο δεύτερο μέρος της ανάλυσης εξετάσαμε ποιοι παράγοντες (για τους οποίους υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία) επηρεάζουν και ερμηνεύουν το φαινόμενο του διαχωρισμού στην Ελλάδα του 2011. Σε γενικό βαθμό παρατηρήθηκε πως επιρροή ασκούν κυρίως πληθυσμιακοί παράγοντες (μέγεθος πόλης και μέγεθος μεταναστών), αλλά και η θέση (και άρα πιθανώς και πολιτισμικοί παράγοντες, αν δεχθούμε ότι η χωρική διαφοροποίηση Βόρειας-Νότιας Ελλάδας και παραθαλάσσιων-ηπειρωτικών περιοχών υποδηλώνει και κάποια πολιτισμική διαφοροποίηση μεταξύ των πόλεων). Η οικονομετρική ανάλυση αφορά το σύνολο των μεταναστών, τους Αλβανούς και τους Ρώσους για την περίοδο του 2011.

Σχετικά με το σύνολο των μεταναστών, παρατηρείται αύξηση της χωρικής τους συγκέντρωσης με την αύξηση του μεγέθους της πόλης, ενώ παρατηρούμε μείωση της χωρικής συγκέντρωσης με την αύξηση του πληθυσμού των μεταναστών. Ο δείκτης απομόνωσης φαίνεται να επηρεάζεται και αυτός από τον πληθυσμό, με αντίστροφη όμως σχέση. Η αύξηση του μεγέθους της πόλης προκαλεί μείωση της απομόνωσης των μεταναστών, όπως συμβαίνει και λόγω της αύξησης των ίδιων των μεταναστών σε μια περιοχή. Οι πόλεις της Βόρειας Ελλάδας παρουσιάζουν μικρότερες συγκεντρώσεις αλλά μεγαλύτερη απομόνωση των μεταναστών. Συνολικά, παρατηρούμε με ενδιαφέρον ότι στις μικρές πόλεις οι μετανάστες είναι πιο συγκεντρωμένοι αλλά λιγότερο απομονωμένοι από τους γηγενείς.

Στην περίπτωση των Αλβανών, φαίνεται ότι η χωρική συγκέντρωση επηρεάζεται αρνητικά από το μέγεθος του ποσοστού των μεταναστών, δηλ. αύξηση του δευτέρου προκαλεί μείωση του χωρικού διαχωρισμού των Αλβανών. Η χωρική τους απομόνωση επηρεάζεται από το μέγεθος τόσο του ποσοστού των μεταναστών όσο και των ίδιων των

Αλβανών, αλλά και την οικονομία, το μέγεθος και τη γεωγραφική θέση της περιοχής. Η αύξηση των Αλβανών και των μεταναστών γενικά προκαλούν αύξηση στην απομόνωσή τους ενώ μια αύξηση στην οικονομία προκαλεί μείωση στην απομόνωση. Σχετικά με τη θέση, στις βορειότερες πόλεις της χώρας οι Αλβανοί εμφανίζονται λιγότερο απομονωμένοι.

Τέλος, τα αποτελέσματα των Ρώσων έδειξαν πως η χωρική ανομοιομορφία τους επηρεάζεται από το μέγεθος της περιοχής και το μέγεθός τους, ενώ η χωρική τους απομόνωση τόσο από το μέγεθος της περιοχής όσο και των ιδίων των Ρώσων. Όσο αυξάνεται το μέγεθος του αστικού κέντρου και μειώνεται ο αριθμός των Ρώσων φαίνεται να αυξάνεται η χωρική τους συγκέντρωση. Από την άλλη, η μείωση του πληθυσμού της περιοχής γενικά και η αύξηση των Ρώσων φαίνεται να προκαλεί αύξηση στη χωρική τους απομόνωση.

Φυσικά υπάρχουν μια σειρά από άλλους παράγοντες τους οποίους η θεωρία υποστηρίζει ότι επηρεάζουν τη χωρική συμπεριφορά των μεταναστών. Τέτοιοι είναι σε επίπεδο ομάδας: η οικονομική κατάσταση των μεταναστών, το μορφωτικό τους επίπεδο, η οικογενειακή τους κατάσταση, το είδος και η κατάσταση της απασχόλησής τους, κτλ. και σε αστικό επίπεδο: οι μεταφορικές υποδομές, η ποιότητα και τιμές κατοικίας, η ύπαρξη εξειδικευμένων αστικών εξυπηρετήσεων (π.χ. χώροι θρησκευτικής λατρείας), η ύπαρξη διακρίσεων και ξενοφοβίας από την μεριά των γηγενών, κτλ., αλλά δυστυχώς τέτοια δεδομένα δεν υπάρχουν για τις πόλεις τις Ελλάδας και έτσι δεν μπόρεσαν να ληφθούν υπόψη στα οικονομετρικά υποδείγματα που αναπτύχθηκαν. Για αυτό και η παρούσα έρευνα αποτελεί μια πρώτη διερευνητική προσπάθεια προσδιορισμού παραγόντων και αιτιών που ερμηνεύουν το χωρικό διαχωρισμό.

Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να συλλέξουν και να διερευνήσουν τέτοια χαρακτηριστικά και σε αυτήν την κατεύθυνση προτείνουμε να κινηθεί η μελλοντική βιβλιογραφία. Επίσης περαιτέρω μελέτες μπορούν να διεξαχθούν για τις περιπτώσεις της Αθήνας και Θεσσαλονίκης ώστε να γίνει μια σύγκριση των δύο μεγαλύτερων αυτών πόλεων με τις πιο περιφερειακές που εξετάστηκαν στην παρούσα εργασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αρβανιτίδης, Π. και Σκούρας, Δ. (2008) 'Μετανάστες και Πρότυπα Χωροθέτησής τους στο Π.Σ. Αθηνών', Γ' Πανελλήνιο Συνέδριο Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας.
- Αρβανιτίδης, Π. και Σκούρας, Δ. (2009) 'Μετανάστες και Πρότυπα Χωροθέτησής τους στο Π.Σ. Αθηνών', *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, 14, σελ 32-54.
- Αρβανιτίδης Π. και Σκούρας Δ. (2011) 'Χωρικά Πρότυπα Συμπεριφοράς Μεταναστών στις Ελληνικές Πόλεις Μεσαίου Μεγέθους: η Περίπτωση του Βόλου', στο Ψυχάρης Γ. και Φώτης Γ. (επ.) *Αστική Ανάπτυξη στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση: Τάσεις και Προοπτικές*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Διεθνής Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA), σελ 113-130.
- Αρβανιτίδης, Π. και Λιοκάτη, Χ. (2012) 'Ο Χωρικός διαχωρισμός στην Αθήνα: Η περίπτωση των Αλβανών', Ελληνικό Τμήμα ERSA, *10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο*, Θεσσαλονίκη, 1 – 2 Ιουνίου 2012.
- Αρβανιτίδης, Π. και Πασατάς, Γ. (2012) 'Μια νέα μεθοδολογία για τη μέτρηση του χωρικού διαχωρισμού', *Βιβλίο Πρακτικών 3ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, σελ 462-467.
- ΙΜΕΠΟ (2007) 'Το ψυχοκοινωνικό προφίλ του μετανάστη και η ένταξή του', European Profiles A.E.
- Λαζαρίδη, Γ. και Αμίτσης, Γ. (2001) *Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*, Παπαζήσης, Αθήνα.
- Λαμπριανίδης, Λ. (2011) *Επενδύοντας στη φυγή: η διαρροή επιστημόνων από την Ελλάδα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Κριτική, Αθήνα.
- Μουσούρου, Λ. Μ. (2003) *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη*, Gutenberg, Αθήνα.
- Ναζάκης, Χ. και Χλέτσος, Μ. (2003) *Μετανάστες και μετανάστευση*, Πατάκης, Αθήνα.
- Ντερμανάκης, Ν. Ε. (2005) 'Ο οριζόντιος-επαγγελματικός διαχωρισμός στην ελληνική αγορά εργασίας', *3ο Στατιστικό Δελτίο*.
- Σαρρής, Ν. (2008) 'Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο', *Κείμενα Εργασίας 2008/18*, ΕΚΚΕ, Αθήνα.

- Χάλκος, Γ., (2007) Οικονομετρία- Θεωρία και πράξη: Οδηγίες χρήσης σε Eviews, Minitab, SPSS & Excel. Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, σελ. 576
- Ψημμένος, Ι. (1995) *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια*, Αθήνα: Glorybook- Παπαζήσης.
- Ψημμένος, Ι. (1998) *Δημιουργώντας χώρους κοινωνικού αποκλεισμού: Η περίπτωση των Αλβανών ανεπίσημων μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας*, Gutenberg, Αθήνα.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Alba, R. D. and Logan, J. R. (1993) ‘Minority proximity to whites in suburbs: An individual level analysis of segregation’, *American Journal of Sociology*, 8(6), pp. 1388-1427
- Antonopoulos, G. A. and Winterdyk, J. (2006) ‘The Smuggling of Migrants in Greece An Examination of its Social Organization’, *European Journal of Criminology*, 3(4), pp. 439-461
- Apparicio, P., Petkevitch, V. and Charron, M. (2008) ‘Segregation Analyzer: Net application for calculating residential segregation indices’, *Revue Européenne de Géographie, Systèmes, Modélisation, Géostatistiques*.
- Arbaci, S. (2007) ‘The Residential Insertion of Immigrants in Europe: Patterns and Mechanisms in Southern European Cities’, Ph.D. thesis, The Bartlett School of Planning – University College London.
- Arvanitidis, P., Skouras, D. and Psycharis, G. (2009) ‘Immigrant residential segregation in medium-sized Greek cities: The case of Volos’, in Psycharis G. and Skagiannis P. (eds.) *The context, dynamics and planning of urban development: a collection of papers*, Bolos: University of Thessaly Press, pp. 219-244.
- Arvanitidis, P., Petrakos, G. and Skouras, D. (2013) ‘Immigrant Location Patterns in a Southern European Metropolis: The Case of Athens’, in Klaesson J., Johansson B., and Karlsson C. (eds.) *Metropolitan Regions: Knowledge Infrastructures of the Global Economy*, Springer, Berlin Heidelberg, pp. 473-514.
- Baldwin-Edwards, M. (2002) ‘Southern European labour markets and immigration: A structural and functional analysis’, MMO Working Paper 5, Panteion University.
- Baldwin-Edwards, M. (2005) ‘The Integration of Immigrants in Athens: Developing Indicators and Statistical Measures’, Mediterranean Migration Observatory and Panteion University, Athens.

- Blau, F. D. (1977) 'Occupational Segregation and Labor Market Discrimination'. *Sex segregation in the workplace: Trends, explanations, remedies*, 117-143.
- Blom, S. (1999) 'Residential Concentration Among Immigrants in Oslo', *International Migration*, 37(3), pp. 617-628.
- Boal, F. W. (1976) 'Ethnic residential segregation', in Herbert, D. T. and Johnston, R. J. (Eds) *Social Areas in Cities. Volume 1: Spatial Processes and Form*, London: John Wiley and Sons, pp. 41-79.
- Boal, F. W. (1996) 'Immigration and ethnicity in the urban Milieu', in Roseman, C.C. Laux, H. D. and Thieme, G. (Eds) *EthniCity, Geographic Perspectives on Ethnic Change in Modern Cities*, Maryland: Rowman and Littlefield, pp 283-304
- Bolt, G., Hooimeijer, P. and Van Kempen, R. (2002) 'Ethnic Segregation in the Netherlands: New Patterns, New Policies?', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 93(2), pp. 214-220.
- Bolt, G., Van Kempen, R. and Van Ham, M. (2008) 'Minority Ethnic Groups in the Dutch Housing Market: Spatial Segregation, Relocation Dynamics and Housing Policy', *Urban Studies*, 45, pp. 1359– 1384.
- Bontje, M. and Latten, J. (2005) 'Stable size, changing composition: recent migration dynamics of the Dutch large cities', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 96(4), pp. 444-451
- Boustan, L. P. (2011) 'Racial Residential Segregation in American cities'. NBER Working Paper No. 19045
- Bruce, L. and Flanagan, W. G. (1976) 'Comparative Urban Ecology: A Summary of the Field', *The City in Comparative Perspective*, pp. 41-66.
- Burgers, J. and H. Van der Lugt (2005) 'Zwarte Vlucht: de suburbanisatie van Surinamers uit Rotterdam' (Black Flight: Suburbanisation of Surinamese from Rotterdam), *Sociologie* 1, pp. 126–142.
- Champion, A.G. (1994) 'International migration and demographic change in the developed world', *Urban Studies*, 31(4/5), pp. 653–77.
- Charles, C. Z. (2003) 'The Dynamics of Racial Residential Segregation', *Annual Review Sociology*, 29, pp.167–207.
- Clark, W.A (1986) 'Residential Segregation in American Cities: A Review and Interpretation', *Population Research and Policy Review*, 5(2), pp. 95-127

- Clark, W.A. and Ware, J. (1997) 'Trends in residential segregation by socioeconomic status in California', *Urban Affairs Review*, 32(6), pp. 825-843.
- Clay, P.L. (1979) 'The Process of Black Suburbanization', *Urban Affairs Quarterly* 14:405-24.
- Cortese, C. F., Falk, F. R. and Cohen J. C. (1976) 'Further Considerations on the Methodological Analysis of Segregation Indices', *American Sociological Review*, 41, pp. 630-37.
- Cutler, D. M., Glaeser E. L. and Vigdor J. L. (1999) 'The Rise and Decline of the American Ghetto', *Journal of Political Economy*, 107, pp.455–506.
- Denton, N. A. and Massey, D. S. (1988) 'Residential segregation of blacks, Hispanics and Asians by socioeconomic status and generation', *Social Science Quarterly*, 69, pp. 797- 818.
- Deurloo, M. C. and Musterd, S. (1998) 'Ethnic Clusters in Amsterdam, 1994-96: A Microarea Analysis', *Urban Studies*, 35(3), pp. 385-396.
- Djuve, A. B. and Hagen, K. (1995) 'Find me a Job! Living conditions among refugees in Oslo', Fafo Report 184, The Research Foundation Fafo, Oslo.
- Dunn, K. M. (1998) 'Rethinking ethnic concentration: the case of Cabramatta, Sydney', *Urban Studies*, 35(3), pp. 503-527.
- Duncan, O. D., and Duncan, B. (1955) 'A methodological analysis of segregation indexes', *American Sociological Review*, 20, pp. 210-17.
- Dustmann, C. Frattini, T. (2012) 'Immigration: The European Experience'. Centro Studi Luca d'Agliano Development Studies Working Paper, (326).
- Farley, R. (1970) 'The Changing Distribution of Negroes within Metropolitan Areas: The Emergence of Black Suburbs', *American Journal of Sociology*, 75, pp.512-29.
- Farley, R. (1977) 'Residential Segregation in Urbanized Areas of the United States in 1970: An Analysis of Social Class and Racial Differences', *Demography*, 14, pp. 497-529.
- Farley, R., and Taeuber, K. E. (1968) 'Population Trends and Residential Segregation since 1960', *Science*, 159, pp. 953-56.
- Feitosa, F. F., Camara, G., Monteiro, A. M. V., Koschitzki T., Silva M. P. S. (2007) 'Global and Local Spatial Indices of Urban Segregation', *International Journal of Geographical Information Science*, 21(3), pp. 299-323.

- Freeman, L. (2000) 'Minority housing segregation: A test of three perspectives', *Journal of Urban Affairs*, 22(1), pp. 15-35.
- Frey, W. H. (1985) 'Mover Destination Selectivity and the Changing Suburbanization of Metropolitan Whites and Blacks', *Demography*, 22, pp. 223-43.
- Ginsburg, N. S. (1965) 'Urban Geography and 'Non-Western' Areas', *The Study of Urbanization*, pp. 311-60.
- Grannis, R. (2002) 'Discussion: Segregation Indices and Their Functional Inputs', *Sociological Methodology*, 32(1), 69-84.
- Guest, A. (1978) 'The Changing Racial Composition of Suburbs: 1950-1970', *Urban Affairs Quarterly*, 19, pp. 7-23.
- Harrison, R. J. and Weinberg, D. H. (1992) 'Racial and ethnic segregation in 1990', Paper presented at the annual meeting of the Population Association of America, Denver, CO.
- Hatziprokopiou, P. (2003) 'Albanian Immigrants in Thessaloniki, Greece: processes of economic and social incorporation', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 29(6), pp. 1033-1057.
- Hugo, G. J. (1996) 'Diversity down under : the changing ethnic mosaic of Sydney and Melbourne', in Roseman, C. C., Laux, H. D. and Thieme, G. (Eds), *EthniCity, Geographic EthniCity, Geographic Perspectives on Ethnic Change in Modern Cities*, Maryland: Rowman and Littlefield, pp 102-134.
- Iosifides, T. and King, R. (1996) 'Recent immigration to Southern Europe: the socio - economic and labour market context', *Journal of Area Studies, Southern Europe in Transition*, 9, pp. 70-94.
- Jackson, P. (1981) 'Paradoxes of Puerto Rican Segregation in New York', in Peach, C., Robinson, V. and Smith, S., *Ethnic Segregation in Cities*, London: Croom-Helm, pp. 109-126
- James, D. R. and Taeuber, K. E. (1985) *Measures of Segregation*, University of Wisconsin--Madison, Center for Demography and Ecology.
- Jargowsky, P. A. (1996) 'Take the Money and Run: Economic Segregation in U.S. Metropolitan Areas', *American Sociological Review*, 61, pp. 984-998.
- Karakatsanis, N. M., and Swarts, J. (2003) 'Migrant Women, Domestic Work and the Sex Trade in Greece: A Snapshot of Migrant Policy in the Making', *Greek Review of Social Research* 110, pp. 239-70.

- Kempen, van R. and Ozuekren, A. S. (1998) 'Ethnic segregation in cities: new forms and explanations in a dynamic world', *Urban Studies*, 35(10), pp. 1631-1656.
- Kempen, van R. (2005) 'Segregation and Housing Conditions of Immigrants in Western European Cities', In: Y. Kazepov, ed., *Cities of Europe, Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*, Oxford, Blackwell, pp. 190–209.
- Kokkali, I. E. (2005) 'Albanian immigration and urban transformations in Greece Albanian migrant strategies in Thessaloniki, Greece', *Paper presented at the 2nd LSE PhD Symposium on Modern Greece*, 10 June, London.
- Kovács, Z. (2009) 'Social and Economic Transformation of Historical Neighbourhoods in Budapest', *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 100, pp. 399–416.
- Lake, R. W. (1981) *The New Suburbanites: Race and Housing in the Suburbs*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Center for Urban Policy Research.
- Lan-Hung, C. and Jung-Chung, H. (2005) 'Locational Decisions and Residential preferences of Taiwanese Immigrants in Australia', *GeoJournal*, 64(1), pp. 75-89.
- Lazaridis, G. (1996) 'Immigration to Greece: a critical evaluation of Greek policy', *New Community*, 22(2), pp. 335-348.
- Liebertson, S. and Carter, K. D. (1982) 'A Model for Inferring the Voluntary and Involuntary Causes of Residential Segregation', *Demography*, 19, pp. 511-26.
- Logan, J. R. and Schneider, M. (1984) 'Racial Segregation and Racial Change in American Suburbs', *American Journal of Sociology*, 89, pp. 874-88.
- Logan, J. R. and Stearns, B. L. (1981) 'Suburban Racial Segregation as a Non-Ecological Process', *Social Forces*, 60, pp. 61-73.
- Logan, J. R., Alba, R. and Leung, S. (1996) 'Minority access to white neighbourhoods: A multiregional comparison', *Social Forces*, 74, pp. 851-881.
- Malheiros, J., Vala, F. (2004) 'Immigration and City Change: The Lisbon Metropolis at the Turn of the Twentieth Century', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(6), pp. 1065-1086.
- Maloutas, T. (2007) 'Segregation, Social Polarization and Immigration in Athens during the 1990s: Theoretical Expectations and Contextual Difference', *International Journal of Urban and Regional Research*, 31(4), pp. 733-758.
- Massey, D. S. (1978) 'On the Measurement of Segregation as a Random Variable', *American Sociological Review*, 43, pp. 587-90.

- Massey, D. S. (1979) 'Residential Segregation of Spanish Americans in United States Urbanized Areas', *Demography*, 16, pp. 653-64.
- Massey, D. S. (1979) 'Effects of Socioeconomic Factors on the Residential Segregation of Spanish Americans in U.S. Urbanized Areas', *American Sociological Review*, 44, pp. 1015-22.
- Massey, D. S. (1981) 'Hispanic Residential Segregation: A Comparison of Mexicans, Cubans, and Puerto Ricans', *Sociology and Social Research*, 65, pp. 311-22.
- Massey, D. S. (1985) 'Ethnic residential segregation: a theoretical synthesis and empirical review', *Sociology and Social Research*, 69(3), pp. 315-350.
- Massey, D. S. and Bitterman, B. (1985) 'Explaining the Paradox of Puerto Rican Segregation', *Social Forces*, 64, pp. 306-31.
- Massey, D. S. and Denton, N. A. (1985) 'Spatial assimilation as a socioeconomic outcome', *American Sociological Review*, 50, pp 94-106.
- Massey, D. S. and Denton, N.A. (1987) 'Trends in the Residential Segregation of Blacks, Hispanics, and Asians: 1970-1980', *American Sociological Review*, 52(6), pp. 802-825
- Massey, D. S. and Denton, N.A. (1988) 'The Dimensions of Residential Segregation', *Social Forces*, 67, pp. 281-315.
- Massey, D. S. (2001) 'Residential Segregation and Neighborhood Conditions in U.S. Metropolitan Areas', *America Becoming: Racial Trends and Their Consequences*, 1(1), pp. 391-434.
- Morgan, B. S. (1983) 'A temporal perspective on the properties of the index of dissimilarity', *Environment and Planning A*, 15, pp. 379-389.
- Morrill, R. L. (1991) 'On the Measure of Spatial Segregation', *Geography Research Forum*, 11, pp. 25-36.
- Musterd, S., Muus, P. (1995) 'Immigration: mismatches in labour, housing and space', *Applied Geography*, 15(3), pp.279-96.
- Musterd, S., De Winter, M. (1998) 'Conditions for Spatial Segregation: Some European Perspectives'.
- Musterd, S., Deurloo, R. (2002) 'Unstable Immigrant Concentrations in Amsterdam: Spatial Segregation and Integration of Newcomers', *Housing Studies*, 17(3), pp. 487-503

- Musterd, S. (2005) 'Social and Ethnic Segregation in Europe: Levels, Causes, and Effects', *Journal of Urban Affairs*, 27, pp. 331–348.
- Musterd, S. (2006) 'Ruimtelijke Integratie in de Regio Groot-Amsterdam', *Rooilijn*, 39, pp. 434–441.
- Musterd, S. and Van Kempen, R. (2009) 'Segregation and housing of minority ethnic groups in western European cities', *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 100(4), pp. 559-566.
- Musterd, S., Marcińczak, S., Van Ham, M., Tammaru, T. (2015) 'Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: Increasing Separation between Poor and Rich'. IZA Discussion Paper no. 9603
- Openshaw, S., and Taylor, P. (1979) 'A Million or So Correlation Coefficients: Three Experiments on the Modifiable Area Unit Problem'. *Statistical Applications in the Spatial Sciences*, 21, pp. 127-144.
- Owen, D. and M. Johnson (1996) 'Ethnic minorities in the Midlands', In P. Ratcliffe (ed.), *Ethnicity in the 1991 census*, Vol. 3, HSMO, London.
- Papadopoulou, A. (2004) 'Smuggling into Europe: transit migrants in Greece', *Journal of Refugee Studies*, 17(2), pp. 167-184.
- Park, R. E. and Burgess, E.W. (1925) *The City*, University of Chicago Press, Chicago
- Reardon, F. S. and O' Sullivan, D. (2004) 'Measures of Spatial Segregation', *Sociological Methodology*, 34(1), pp. 121-162.
- Rose, H. (1976) *Black Suburbanization*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Rovolis, A. and Tragaki, A. (2006) 'Ethnic characteristics and geographical distribution of immigrants in Greece', *European Urban and Regional Studies*, 13(2), pp. 99-111.
- Sakoda, J. (1981) 'A generalized index of dissimilarity', *Demography*, 18, pp. 245-250.
- Simkus, A. A. (1978) 'Residential Segregation by Occupation and Race in Ten Urbanized Areas, 1950-1970', *American Sociological Review*, 43, pp. 81-93.
- Schneider, M. and Logan, J. R. (1982) 'Suburban Racial Segregation and Black Access to Local Public Resources', *Social Science Quarterly*, 63, pp. 762-70.
- Schnore, L. F. (1965) *On the Spatial Structure of Cities in the Two Americas: Some Problems in Comparative Urban Research*. University of Wisconsin.
- Sorenson, A., Taeuber K. E., and Hollingsworth, L. J. (1975) 'Indexes of Residential Segregation for 109 Cities in the United States: 1950-1970', *Sociological Focus*, 8, pp. 125-42

- Spain, D. and Long, L. H. (1981) 'Black Movers to the Suburbs: Are They Moving to Predominantly White Suburbs?', Washington, DC: U.S. Bureau of the Census, Special Demographic Analysis.
- Taeuber, K. E., and Taeuber, A. F. (1965) *Negroes in Cities*, Chicago: Aldine.
- Valey, van T. L., Roof, W. C. and Wilcox, J. E. (1977) 'Trends in Residential Segregation: 1960-1970', *American Journal of Sociology*, 82, pp. 826-844.
- Velentzas, K., Kalogirou, S., Karagianni, H., Katsikas, N., Papamichos, M., Hatziprokopiou, P. and Chlomoudis, K. (1996) *Housing market in Thessaloniki*, Thessaloniki: Paratiritis.
- Vogelenzang, J. (1996) 'Ruimtelijke concentratie van kansarmoede, een eerste verkennin', (Spatial concentration of deprivation, a first diagnoses). AB Onderzoek/Directoraat Generaal van de Volkshuisvesting, Den Haag.
- White, M. J. (1983) 'The Measurement of Spatial Segregation', *American Journal of Sociology*, 88, pp. 1008-1018.
- White, M. J. (1986) 'Segregation and diversity measures in population distribution', *Population Index*, 52, pp. 198-221.
- White, P. (1993) 'Immigrants and the social geography of European cities', In R. King (ed.), *Mass migrations in Europe: the legacy and the future*, Belhaven, London, pp. 65-82
- Winship, C. (1978) 'The Desirability of Using the Index of Dissimilarity or Any Adjustment of It', *Social Forces*, 57, pp. 717-720.
- Wong, D. W. S. (1993) 'Spatial indices of segregation', *Urban Studies* 30, pp. 559-572.
- Wong, D. W. S. (1997) 'Spatial Dependency of Segregation Indices', *Canadian Geographer*, 41, pp. 128-136.
- Wong, D. W. S. (2002) 'Modeling local segregation: A spatial interaction approach', *Geographical and Environmental Modelling*, 6, pp. 81-97.
- Wong, D. W. S. (2003) 'Spatial decomposition of segregation indices: A framework toward measuring segregation at multiple levels', *Geographical Analysis*, 35, pp. 179-94.
- Wong, D. W. S. (2005) 'Formulating a General Spatial Segregation Measure', *The Professional Geographer*, 57, pp. 285-294.

- Zang, X. and Hassan, R. (1996) 'Residential choices of immigrants in Australia', *International Migration*, 34(4), p. 567-582.
- Zoloth, B. S. (1976) 'Alternative Measures of School Segregation', *Land Economics*, 52, pp. 278–298.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής (2013) 'Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών', Υπουργείο Εσωτερικών. [online] Available at: <http://www.yypes.gr/el/> [Accessed 19 April 2016].
- Μαρβάκης, Α., Παρσάνογλου, Δ., Παύλου, Μ. (2001) 'Μετανάστες στην Ελλάδα, Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού', ΚΕΜΟ. [online] Available at: <http://www.kemo.gr/index.php?sec=members&item=39> [Accessed 17 March 2016].
- Μουρίκη, Α., Ναούμη, Μ., Παπαπέτρου, Γ. (2002) 'Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2001', ΕΚΚΕ, Αθήνα. [online] Available at: http://www.ekke.gr/images/PDF/Koinoniko_portrait_2001.pdf [Accessed 10 Feb. 2016].
- Μπάγκαβος, Χ., Παπαδοπούλου, Δ. (2002) 'Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική', ΙΝΕ / ΓΣΕΕ – ΑΔΕΔΥ. [online] Available at: http://www.inegree.gr/wp-content/uploads/2014/02/files/MELETH_15.pdf [Accessed 10 Feb. 2016].
- Παραδεισιάνου, Α. (2016) 'Το φαινόμενο της μετανάστευσης', [online] Available at: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852 & [Accessed 11 April 2016].
- Ζολώτα, Α. Ι., (2010) 'Ο ρόλος της γλώσσας της χώρας υποδοχής στη διαδικασία ένταξης των μεταναστών: έρευνα σε μετανάστες στην Πάτρα'. [online] Available at: <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/handle/10889/3673> [Accessed 5 April 2016].
- Elesme.gr. (2016) 'Η Μετανάστευση σαν Διεθνές και Ελληνικό Φαινόμενο', [online] Available at: http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t39/t39_08.htm [Accessed 10 March 2016].
- Geodacenter.asu.edu. (1990) 'Diversity and Social Segregation', [online] Available at: <https://geodacenter.asu.edu/%5Btermalias-raw%5D/diversity-and-s-0> [Accessed 4 March 2016].

- Ifrc.org. (2012) 'The phenomenon of migration· Its significance or meaning in human societies throughout history', IFRC [online] Available at: <http://www.ifrc.org/en/news-and-media/opinions-and-positions/speeches/2012/test/> [Accessed 8 March 2016].
- Livopedia.gr. (2016) 'Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής', Live-Pedia.gr. [online] Available at: <http://www.livopedia.gr/index.php> [Accessed 4 April 2016].
- Naftemporiki.gr. (2013) 'Απογραφή 2011: Στα 10.815.197 ο μόνιμος πληθυσμός της χώρας', [online] Available at: <http://www.naftemporiki.gr/story/689606/apografi-2011-sta-10815197-o-monimos-plithusmos-tis-xoras> [Accessed 9 March 2016].
- OneEurope. (2013) 'Immigration: a Multilateral Phenomenon', [online] Available at: <http://one-europe.info/immigration-a-multilateral-phenomenon> [Accessed 15 May 2016].
- Staff, A. (2014) 'Top 10 most segregated cities in the US', Atlanta Black Star [online] Available at: <http://atlantablackstar.com/2014/03/24/10-of-the-most-segregated-cities-in-the-u-s> [Accessed 15 May 2016].